

Honeywell

J a a r v e r s l a g 2 0 1 8

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Opgericht 12 maart 1957

Statutair gevestigd te Amsterdam
KvK-nummer 41200495

Kantooradres:
Stationsplein-ZW 961 Tristar I
1117 CE Schiphol

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	5
1	Woord van de voorzitter
2	Verslag van het visitatiecommissie
2.1	Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie
3	Verslag van het verantwoordingsorgaan
3.1	Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan
4	Besturing en naleving wetgeving
4.1	Algemeen
4.1.1	Missie, visie, strategie
4.1.2	Het bestuur
4.1.3	Samenstelling diverse organen en commissies
4.2	Bestuursaangelegenheden
4.3	Informatie inzake toezicht door DNB en AFM
4.4	Goed pensioenfondsbestuur en de Code Pensioenfonds
4.5	Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds en bestuursmodel
4.6	Compliance
4.6.1	Gedragscodes en nevenfuncties
4.6.2	Rapportage Compliance Officer
4.7	Interne procedures
4.8	Organisatie en uitvoering
4.9	Statutenwijziging
5	Financiële positie en beleid in 2018
5.1	Financiële opzet en positie
5.2	Beleid en beleidskeuzes
5.2.1	Financieringsbeleid
5.2.2	Toeslagbeleid
5.2.3	Beleggingsbeleid
6	Integraal risicomanagement
6.1	Risicomanagement-proces
6.2	Risicostrategie en -beleid
6.2.1	Risicohouding
6.3	Risicoanalyse
6.4	Risicomonitoring, -evaluatie en managen
6.5	Voornaamste risico's en beheersingsmaatregelen
6.5.1	Financiële risico's
6.5.2	Niet-financiële risico's
7	Beleggingen
7.1	Terugblik 2018
7.2	Beleggingsresultaten 2018
7.3	Beleggingsvooruitzichten voor het komende jaar
7.4	Maatschappelijk verantwoord beleggen
8	Pensioenen
8.1	Inleiding
8.1	Pensioencommunicatie

8.1.1	Algemene visie op pensioencommunicatie	46
8.1.2	Communicatie over de financiële situatie van het fonds	46
8.1.3	Wettelijk verplichte communicatie	46
8.1.4	Aanvullende communicatiemiddelen	47
8.1.5	Website	47
8.1.6	Pensioencommunicatie in 2019	47
8.2	Pensioenadministratie	47
8.3	Pensioenregeling	48
8.4	Uitvoeringskosten	48
8.5	Ontwikkelingen pensioenfonds en nieuwe wetgeving	50
9	Actuariële analyse	53
10	Verwachte gang van zaken	56
	Jaarrekening	58
11	Jaarrekening	59
11.1	Balans per 31 december 2018	59
11.2	Staat van baten en lasten	60
11.3	Kasstroomoverzicht	61
11.4	Toelichting op de jaarrekening	62
11.4.1	Algemeen	62
11.4.2	Grondslagen	62
11.4.2.1	Algemene grondslagen	62
11.4.2.2	Grondslagen voor waardering van activa en passiva	64
11.4.2.3	Grondslagen voor bepaling van het resultaat	67
11.4.2.4	Kasstroomoverzicht	69
11.4.3	Toelichting op de balans per 31 december 2018	70
11.4.3.1	Risicobeheer	79
11.4.4	Niet in de balans opgenomen verplichtingen	86
11.4.5	Verbonden partijen	87
11.4.6	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	88
11.4.7	Voorstel resultaatverdeling	91
11.4.8	Gebeurtenissen na balansdatum	91
	Overige gegevens	92
12	Overige gegevens	93
12.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	93
12.2	Actuariële verklaring	93
12.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	95
12.4	Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten	98
	Bijlagen	99
Bijlage 1	Deelnemersbestand	100
Bijlage 2	Begrippenlijst	101

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016	2015	2014
Omvang beleggingen	574.762	598.858	573.570	522.264	506.568
<i>Waarvan:</i>					
Aandelen	37%	39%	38%	30%	25%
Vastrentende waarden	60%	58%	59%	67%	71%
Vastgoed	0%	0%	0%	0%	1%
Overige beleggingen	3%	3%	3%	3%	3%
Beleggingsopbrengsten	-19.265	29.583	49.881	17.370	96.920
Beleggingsrendement	-3,2%	5,1%	8,9%	3,4%	21,4%
Resultaat	-41.286	36.508	7.165	-6.996	17.806
Wettelijke en statutaire reserves	47.236	88.522	52.014	44.849	51.845
Voorziening pensioenverplichtingen	527.006	508.746	519.096	480.118	457.589
Langlopende schuld VPL	6.802	7.444	7.137	6.417	6.721
Dekkingsgraad ¹	109,0%	117,4%	110,0%	109,3%	111,3%
Beleidsdekkingsgraad ²	116,5%	114,9%	106,4%	109,8%	111,9%
Toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens ³	123,7%	123,1%	122,2%	123,4%	-
Reële dekkingsgraad ⁴	94,2%	93,4%	87,1%	89,0%	-
Dekkingsgraad vereist eigen vermogen	117,5%	117,9%	116,7%	117,8%	109,9%
Toeslagverlening actieven	1,0%	0,3%	0,0%	0,0%	0,5%
Toeslagverlening inactieven en pensioengerechtigden	1,0%	0,3%	0,0%	0,0%	0,2%
Aantal deelnemers					
Actieven	503	657	674	700	713
Slapers	1.505	1.370	1.376	1.378	1.409
Pensioengerechtigden	1.168	1.154	1.157	1.148	1.159
Totaal	3.176	3.181	3.207	3.226	3.281

Standen zijn per het einde van het genoemde jaar; stromen betreffen de gehele verslagperiode

- 1 De dekkingsgraad wordt bepaald door de wettelijke en statutaire reserves te vermeerderen met de totale voorziening pensioenverplichtingen, gedeeld door de totale voorziening pensioenverplichtingen, maal 100%.
- 2 De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.
- 3 De toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens is de beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds onder de FTK een volledige toeslag mag verlenen (wordt vanaf 2015 berekend).
- 4 De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de TBI-grens (wordt vanaf 2015 volgens deze methode berekend).

Bestuursverslag

1 Woord van de voorzitter

Geachte deelnemers, collega's en andere lezers,

Het is een genoegen u het jaarverslag over 2018 aan te bieden. Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna: het pensioenfonds) wil ik u graag informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds en verantwoording afleggen over het gevoerde beleid in 2018.

Het jaar 2018 was een pensioenjaar waarin ontwikkelingen binnen Honeywell Nederland ook hun impact hadden op het pensioenfonds. Honeywell heeft in 2018 een tweetal spin-offs doorgevoerd. Een daarvan had betrekking op de Turbocharger business (geen impact op het pensioenfonds daar deze business geen medewerkers in Nederland heeft) en de ander had betrekking op de "Homes'-business met activiteiten in Emmen en Amsterdam. Door deze spin-off is het aantal actieve deelnemers gedaald met ongeveer 150. De financiële markten en de aanhoudende lage rente hadden ook hun impact op het pensioenfonds en ook voor het komende jaar zullen ontwikkelingen in de pensioensector weer hun impact hebben op het pensioenfonds.

Financiële situatie

Voor de financiële positie van het pensioenfonds is de dekkingsgraad een belangrijke graadmeter. Over het gehele jaar is de actuele dekkingsgraad gedaald van 117,4% naar 109,0%. Deze daling is veroorzaakt door het gerealiseerd rendement op de beleggingen (inclusief renteafdekking) van -3,2% en de toename van de verplichtingen als gevolg van de gedaalde rente. De beleidsdekkingsgraad is gestegen van 114,9% naar 116,5%. Deze stijging is met name veroorzaakt door positieve beleggingsresultaten gedurende de eerste negen maanden van 2018. Het pensioenfonds heeft een reservetekort omdat de beleidsdekkingsgraad nog niet op het niveau van de vereiste dekkingsgraad (117,5%) ligt.

Toeslagverlening

Per 1 januari 2019 worden de pensioenen van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de slapende aanspraken verhoogd met 1,0%. De prijsontwikkeling (CPI alle huishoudens afgeleid) bedroeg 1,73% en de beleidsdekkingsgraad per eind september 2018 was hoger dan 110% (maar niet hoger dan de TBI-grens), waardoor een gedeeltelijke toeslag kan worden verleend.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is in eerste instantie gericht op een zo goed mogelijk rendement bij een verantwoord risico. De beleggingen van het pensioenfonds zijn gespreid, om zo het lange-termijnsrisico te beperken en toch een goed rendement te kunnen behalen. Het pensioenfondsbestuur vindt dat het geld dat het beheert, op een verantwoorde manier moet worden belegd. In het verslagjaar zijn er geen wezenlijke aanpassingen doorgevoerd in de beleggingsportefeuille. Wel zijn de voorbereidingen opgestart voor de tweejaarlijkse strategie dag welke begin 2019 is gehouden. Dit is van belang om nu en in de toekomst de juiste beleggingskeuzes te maken en daarmee te borgen dat het pensioenfonds aan zijn verplichtingen kan blijven voldoen.

Herstelplan

Het van toepassing zijnde herstelplan dat in het kader van het nFTK voor het pensioenfonds in 2015 is opgesteld, is in 2018 opnieuw doorgerekend en geactualiseerd. Deze evaluatie liet zien dat het pensioenfonds tijdig herstelt tot het niveau van het vereist eigen vermogen.

Communicatie

Het pensioenfondsbestuur vindt het zeer belangrijk om alle deelnemers (actieven, slapers en gepensioneerden) te bereiken. De oudedagsvoorziening is belangrijk en vergt aandacht. De communicatie-inspanningen van het pensioenfonds zijn verwoord in een Meerjarenbeleidsplan en een daaruit opgesteld communicatiejaarplan met een concrete uitwerking van in te zetten middelen voor dat jaar. Eind 2018 is door de communicatiecommissie voor de tweede maal een enquête uitgevoerd onder alle deelnemers om de te toetsen hoe dit alles ervaren wordt door de deelnemers. De eerste resultaten laten zien dat de waardering is gestegen ten opzichte van de eerste nulmeting.

Blik op 2019

De toekomstige positionering van het pensioenfonds zal ook in 2019 nadrukkelijk op de agenda blijven staan. De besluiten van de werkgever en de te verwachten wijzigingen in het pensioenstelsel zullen hiervoor mede richtinggevend zijn. De voortdurende turbulentie op de financiële markten zal ook de komende tijd de volle aandacht van het pensioenfonds vragen.

Graag nodig ik u namens het bestuur uit tot het lezen van dit jaarverslag.

4 juni 2019

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter

2 Verslag van het visitatiecommissie

De taak van de Visitatiecommissie (hierna VC) bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna het fonds), op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC heeft de periode 1-1-2018 t/m 31-12-2018 onderzocht. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichhouders Pensioensector (hierna VITP).

Het selectieproces voor de bemensing van het VC is door het bestuur uitgevoerd. Over de keuze is overleg geweest met het verantwoordingsorgaan (hierna VO). De VC legt jaarlijks haar bevindingen vast in een rapport en legt verantwoording over de inhoud van het rapport af aan het bestuur en over de werkwijze aan het VO.

Het functioneren van de governance

Oordeel

De VC is positief over de wijze waarop de commissies functioneren. De interactie met het bestuur is goed te noemen. Ook de verslaglegging is adequaat.

Het VO is een actief orgaan. Goed meedenkend met het bestuur, met een toenemend besef van de juiste afstand tot de feitelijke besluitvorming. In het reglement van het VO is het uitgesloten dat de werkgever een extern VO-lid voordraagt. Dit beperkt de mogelijkheden voor de invulling van vacatures. Het valt op dat een VO-lid (namens de werkgever) maar beperkt aanwezig is in de vergaderingen.

Dat de Compliance Officer uit de organisatie van de werkgever komt, is niet optimaal, maar is gezien de omvang het fonds begrijpelijk.

Aanbevelingen

- Evalueer in 2019 het functioneren van de interne Compliance Officer en voeg periodieke evaluatie van de CO toe in een nog op te stellen Reglement Compliance Officer.

Het functioneren van het bestuur

Oordeel

De VC is van oordeel dat de governance van het fonds goed functioneert. De onderlinge communicatie is goed. Zeker nu duidelijk is geworden dat de werkgever het fonds wil laten voortbestaan, is de motivatie toegenomen. De voorzitter en de overige bestuursleden zijn zich bewust van de kwetsbaarheden van het fonds en met name de spilfunctie van de voorzitter. Deze speelt nu nog meer, nu de voorzitter voorlopig ook de sleutelfunctie audit voorlopig op zich heeft genomen.

Ook speelt hierbij mee dat het fonds bij eventuele liquidatie feitelijk gedwongen zal zijn om aan te sluiten bij het Bpf Metalektro, dat een beduidend slechtere financiële positie heeft. Dat zou dus zeker niet in het voordeel zijn van de stakeholders. Ook de betere positie van het bedrijf op de arbeidsmarkt zou daarbij komen te vervallen.

Alhoewel, door de afslanking van het bedrijf, er potentiële bestuursleden wegvallen, slaagt men er toch goed in om de vacatures goed op te vullen. De aspirant-bestuursleden bereiden zich nu voor op de bestuursfunctie.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan om op de huidige weg voort te gaan en om kritisch het eigen functioneren te blijven beoordelen. Een blik van buitenaf kan daarbij een goede hulp zijn. Enerzijds vanuit de ervaring van TKP, die toch al bij de vergaderingen aanwezig zijn, maar ook vanuit een onbevengene externe ondersteuning.
- De VC beveelt aan de continuïteit in het bestuur verder te borgen, de taakverdeling te evalueren en te laten aansluiten op de deskundigheidsgebieden.
- Het is een aandachtspunt om in het kader van de permanente educatie er naartoe te werken dat het kennisniveau van de voorzitter de norm wordt voor het kennisniveau van de overige bestuursleden.

Het beleid van het bestuur

Oordeel

Het bestuur geeft er blijk van de risico's van het fonds te onderkennen, deze met elkaar te bespreken en heeft daarbij de ondersteuning van externe adviseurs. Uit de notulen blijkt dit ook. De Eigen Risico

Beoordeling (ERB) die onderdeel is van de invoering van IORP-2 zal de samenhang van al de risico-gerelateerde documenten duidelijker maken.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan om een risicobereidheidsonderzoek onder de deelnemers te overwegen en zo mogelijk het draagvlak over verantwoord beleggen te peilen.

Algemene gang van zaken in het fonds

Oordeel

De VC is van oordeel dat het bestuur op deskundige wijze zijn complexe taken uitvoert en 'in control' is. Bij de uitvoering van zijn taken steunt het bestuur op professionele dienstverleners.

Aanbevelingen

- De VC beveelt een studie aan naar complexiteitsreductie (een RACI-tabel methode kan behulpzaam zijn) in de organisatie van de beleggingscyclus.
- De VC beveelt aan om het ESG beleid verder vorm te geven en dit beleid te implementeren en te monitoren.
- De VC beveelt aan de vermogensbeheerders te evalueren aan de hand van de beleidsuitgangspunten.

Adequate risicobeheersing

Oordeel

De VC ervaart dat het bestuur stappen heeft gezet met de implementatie van integraal risico management. Ook waardeert de VC de inspanningen van het bestuur om op tijd compliant te zijn met wet- en regelgeving.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan de monitoring van integraal risico management periodiek te blijven agenderen.
- De VC beveelt aan de resultaten van actief beheerde portefeuilles over een langere periode te toetsen op toegevoegde waarde.
- De VC beveelt aan de bandbreedtes van het vereist eigen vermogen te herijken.

Evenwichtige belangenafweging

Oordeel

De VC meent te kunnen concluderen dat de het bestuur aan een zorgvuldige belangenafweging doet. De VC is wel van oordeel dat (financiële) deskundigheid nog beter kan worden verdeeld over de werkgevers, werknemers en gepensioneerdenvertegenwoordiger.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan een voortdurende aandacht voor transparantie over de werkwijze van evenwichtige belangenafweging. Ook het organiseren van voldoende tegenspraak tussen de verschillende stakeholders is van belang.

Communicatie

Oordeel

De VC is zeer positief over de inzet van de Communicatie Commissie (CC). Er is duidelijk goed nagedacht over de inhoud en de doelstellingen van de communicatie. Betrokken partijen nemen deel in de commissie, het pensioen is een gezamenlijke arbeidsvoorwaarde, de werkgever heeft in deze een eigen verantwoordelijkheid.

De website ziet er actueel uit, maar maakt helaas hier en daar toch nog gebruik van vakjargon. Het jaarverslag is goed toegankelijk op de website.

De doelstellingen van de CC zijn ambitieus maar men moet oppassen dat de doelen niet 'verwateren' zoals bijvoorbeeld het 'ontzorgen' dat wel in het meerjarenplan als speerpunt wordt genoemd, maar verder niet terugkomt bij de communicatiedoelen.

De VC heeft niet goed kunnen lezen hoe de respons van de stakeholders is op de diverse communicatieacties. In 2016 was de nul-meting en eind 2018 de eerstvolgende meting. De uitkomst daarvan is niet in dit verslag verwerkt.

Aanbevelingen

- Houdt de beschreven doelstellingen goed vast in de praktische uitwerking van het beleid.
- Ga in overleg met de werkgever over het gezamenlijk communiceren, of in ieder geval een wijze van gezamenlijke afstemming.
- Beoordeel de website op het gebruik van vakjargon, teneinde de leesbaarheid verder te vergroten.
- Communiceer over de ontwikkeling van de klanttevredenheid en de verdere acties daarop volgend.

Naleving Code Pensioenfonds*Oordeel*

Proceduureel lopen de meeste zaken volgens de Code. De VC kan zich grotendeels vinden in de gehanteerde werkwijzen en keuzes. De aanpak inzake evaluaties moet nog nader worden uitgewerkt en uitgevoerd (eens in de drie jaar met een derde). Het VO heeft een onderling bevredigende rol in de procedure rondom de benoeming van de VC. De Visitatiecommissie BV doet in deze het voorwerk.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan de evaluaties van bestuur en VO verder uit te werken.

Cultuur en gedrag*Oordeel*

Er is sprake van een open cultuur en respectvol gedrag. De voorzitter vervult nog steeds iets te veel een spilfunctie, die door een nieuwe zittingsperiode mogelijk kan worden versterkt.

Aanbevelingen

- Wees alert op een gezonde bestuursbalans, waarin een ieder zijn/haar verantwoordelijkheid kan nemen.
- De VC beveelt aan om van de zelfevaluatie een algemeen verslag te maken.

Opvolging van eerdere aanbevelingen van het interne toezicht*Oordeel*

Op basis van het vorenstaande stelt de VC vast dat het bestuur de aanbevelingen heeft besproken en/of ter hand heeft genomen. Niet alle aanbevelingen zijn overgenomen. In ieder geval worden afwijkingen op de aanbevelingen gemotiveerd, op sommige punten kan de motivatie nog wat meer diepgang krijgen.

Aanbevelingen

- Let op voldoende diepgang bij de motivatie indien wordt afgeweken van aanbevelingen.

Alexander van Coberen

Marinus Leenstra

Piet Hein Oyens (voorzitter)

25 april 2019

2.1 Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie

Het bestuur waardeert de rol van de visitatiecommissie en ervaart de visitatie als een waardevolle reflectie voor het bestuurlijk functioneren van Pensioenfonds Honeywell voor nu, maar ook voor de toekomst. Het bestuur is de visitatiecommissie dankbaar voor de manier waarop de visitatie ook dit jaar weer is uitgevoerd. Het bestuur onderschrijft het algemene beeld dat door de visitatiecommissie is gegeven ten aanzien van het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds en de samenwerking met het Verantwoordingsorgaan en dankt de commissie voor de nuttige aanbevelingen die zijn gedaan. Het rapport van de visitatiecommissie is behandeld in de bestuursvergadering van 4 juni 2019. Op basis van de aanbevelingen van de visitatiecommissie zijn de nodige acties geformuleerd. Hier zal in het komende jaar opvolging aan worden gegeven.

3 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Verslag Verantwoordingsorgaan Stichting Honeywell Pensioenfonds Verslagperiode januari 2018-december 2018

Opdracht

Het verantwoordingsorgaan heeft als hoofdtaken:

- Advies geven:

Advies uitbrengen aan het bestuur over voorgenomen besluiten ten aanzien van thema's, zoals vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan versie 21-02-2018.

- Verantwoording afnemen:

Jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Verantwoording en werkwijze

Het verantwoordingsorgaan richt zich bij het vormen van een oordeel op het door het bestuur gevoerde beleid in de periode van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018 en de belangenafweging, die hierover binnen het bestuur plaats vindt, e.e.a. zoals verwoord in het jaarverslag 2018 van het Honeywell Pensioenfonds, alsmede Accountants en Actuarieel verslag over 2018.

In 2018 heeft het verantwoordingsorgaan twee vergaderingen (mei, december) met het bestuur gehad, waarbij voorafgaand en/of aansluitend het verantwoordingsorgaan haar eigen vergaderingen heeft gehouden. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan nog vier vergaderingen gehad (februari, mei (2x) en november).

De onderwerpen die tijdens deze vergaderingen zijn besproken:

- Jaarstukken
- Beleggingen
- Toeslagverlening
- Communicatiebeleid
- Premiebeleid
- Competentievisie verantwoordingsorgaan
- Werkplan verantwoordingsorgaan

Op 1 februari 2019 heeft het Verantwoordingsorgaan een gesprek gehad met de visitatiecommissie. Het rapport over 2018, gedateerd op 25 april 2019, is inmiddels ontvangen en geëvalueerd in de vergadering van 16 mei 2019 en de voor het verantwoordingsorgaan specifieke punten worden opgenomen in het Werkplan VO voor 2019.

Kernactiviteiten

In verband met in de toekomst aflopende zittingstermijnen zal er extra aandacht besteed moeten worden aan het rekruteren van nieuwe (aspirant-) leden.

Als onderdeel van het werkplan, zijn de opleidingen en competentieprofielen verder uitgewerkt. Voor 2019 staat de zelfevaluatie over 2018 van het verantwoordingsorgaan op de agenda.

Communicatie en bewustwording pensioen zijn belangrijke thema's. Naast een communicatiejaarplan 2019 is er tevens een meerjarenbeleidsplan 2019-2021 opgesteld.

De financiële commissie heeft de beleggingen geëvalueerd en het bestuur hierover bevraagd.

Vervolgacties zijn gepland voor 2019.

Opleidingen: VO-leden actief in de financiële commissie, hebben de SPO module "Basiskennis Financiële begrippen" gevolgd.

Ook zijn er op 29 maart en 25 september, seminars bijgewoond georganiseerd door de Pensioenfederatie, welke specifiek gericht zijn op het functioneren van het verantwoordingsorgaan.

Adviezen in 2018

- Premiebesluit 2019. Positief advies 4 december 2018.
- Communicatieplan 2019. Positief advies 25 januari 2019.
- Invulling Visitatiecommissie 2018. Positief advies uitgebracht op 1 november 2018.

Samenstelling

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is in 2018 ongewijzigd gebleven.

Bevindingen

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het jaarverslag 2018, welke is besproken en toegelicht tijdens de vergadering van 21 mei 2019. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van de bevindingen van de externe accountant, de waarmerkend actuaris en vertegenwoordigers van het uitvoeringsorgaan TKP. Het verantwoordingsorgaan stelt vast, dat de bevindingen over 2018 in algemene zin positief zijn. Weliswaar was de beleidsdekkingsgraad aan het eind van 2018 gedaald naar 109%, maar gebaseerd op de peildatum van 1 oktober heeft het bestuur besloten om een indexatie van 1% toe te kennen. Het verantwoordingsorgaan heeft dit besluit ondersteund. Het eigen vermogen van het fonds is in het laatste kwartaal van 2018 gedaald. Dit heeft de aandacht van het bestuur in het herstelplan.

-Beleggingsbeleid

Het beleggingsrendement liet in 2018 een teleurstellend negatief resultaat zien van 3.2% ten opzichte van een positief resultaat van 5.1% in 2017. Het negatieve resultaat werd vooral veroorzaakt door een koersval van de beleggingen in het 4e kwartaal van 2018. Om het verantwoordingsorgaan meer inzicht te verschaffen in de strategie en resultaten van onze fondsen, heeft het bestuur in 2018 een informatiebijeenkomst met OBAM aan het verantwoordingsorgaan toegezegd begin 2019.

-Toekomstvisie fonds

De afsplitsing van "Homes" in 2018 heeft geresulteerd in daling van het aantal actieve deelnemers, met als resultaat een stijging van de kosten per deelnemer (actieven en gepensioneerden). Daar de uitgaven op dit moment de premie-inkomsten overstijgen, blijft het onderwerp toekomstvisie van ons Pensioenfonds actueel, zoals ook opgemerkt door de Visitatiecommissie.

-Communicatiebeleid:

Aan de hand van het communicatieplan zijn onder meer website en schriftelijke communicatie sterk verbeterd. De klachtenprocedure op de website is aangepast. In 2018 is er onder de deelnemers een 1-meting gehouden met betrekking tot de waardering van het pensioenfonds. De uitkomst van de meting geeft aan, dat het Honeywell pensioenfonds iets beter scoort dan de benchmark.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2018 het bestuur de volgende aandachtspunten meegegeven:

- Toekomstbestendigheid pensioenfonds, waarbij het verantwoordingsorgaan de nadrukkelijke wens heeft betrokken te raken bij dit onderwerp. Dit is ook voor 2019 een aandachtspunt voor het bestuur.
- De gedempte kostendekkende premie vastgesteld voor 5 jaar heeft steeds meer negatief effect op onze dekkingsgraad.
- Herijken beleidsstrategie en beleid met betrekking tot de toekomst.
- Vaststellen van de criteria voor wijzigingen in het afdekken van het renterisico en het gestructureerd documenteren van de beslissingen. Dit met betrekking tot de trend van wijzigende rentetarieven.

Het Verantwoordingsorgaan heeft voor 2019 nog de volgende aandachtspunten voor het bestuur:

- Met betrekking tot de negatieve beleggingsresultaten in 2018, onze beleggingsstrategie voor 2019 evalueren teneinde tot betere/stabieler resultaten te komen. Het verantwoordingsorgaan heeft begrepen dat dit momenteel de volle aandacht heeft van het bestuur.
- Onderzoeken of een verdere diversificatie binnen het beleggingsbeleid een hoger rendement kan opleveren binnen het gekozen risicoprofiel.
- Premiebeleid: vanwege het negatieve effect van de premie op de dekkingsgraad momenteel, zal de gedempte kostendekkende premie, wanneer mogelijk, aangepast dienen te worden. Een advies hierover wordt in 2019 van een landelijke werkgroep verwacht.
- In verband met de toenemende aandacht met betrekking tot maatschappelijk c.q. duurzaam beleggen, heeft het verantwoordingsorgaan het bestuur verzocht dit onderwerp extra aandacht te geven.

Oordeel

Op basis van de beschreven werkzaamheden en bevindingen komt het verantwoordingsorgaan tot het oordeel dat het bestuur met inachtneming van een voldoende mate van zorgvuldigheid en evenwichtige

afweging van de belangen van alle deelnemers en gepensioneerden van het pensioenfonds, tot verantwoorde besluitvorming en beleidskeuzes is gekomen.

Tot slot wil het verantwoordingsorgaan het bestuur bedanken voor haar tijd en inzet.

Rosmalen, 21 mei 2019

P.A.J. Cobelens
P.J.J.H. Jonkhout
D. Klamer
J. Konijnenbelt
E. van Loon
R.J.H. van der Meijs
H. Poel
A. Veld

3.1 Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 4 juni 2019 met instemming kennis genomen van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. De aandachtspunten die het Verantwoordingsorgaan heeft gedaan, zal het bestuur in nader overleg met het Verantwoordingsorgaan bespreken en waar mogelijk opvolging aan geven.

4 Besturing en naleving wetgeving

4.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds Honeywell, statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres Stationsplein-ZW 961, Tristar I, 1117 CE Schiphol, is opgericht op 12 maart 1957. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

4.1.1 Missie, visie, strategie

Missie

Het doel van Stichting Pensioenfonds Honeywell is het, binnen de perken van zijn middelen, verlenen of doen verlenen van pensioenen aan de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als “goed huisvader” de pensioenregeling uit: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het fonds. Het fonds wil voor huidige en voormalige werknemers (waaronder gepensioneerden) op betrouwbare, transparante, evenwichtige, professionele en kostenefficiënte wijze een zo goed mogelijk pensioen verzorgen. Het fonds belegt en beheert de pensioenpremies tegen verantwoorde risico's en wil dit ook op een maatschappelijk verantwoorde wijze doen. Het fonds communiceert helder met alle belanghebbenden.

Visie

Het bestuur stelt de belangen van alle belanghebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever) voorop. Het fonds is zich bewust van haar verantwoordelijkheid om te zorgen voor een inkomen bij pensionering en overlijden. De ambitie van het fonds is om de pensioenregeling zoals die door de werkgever en de werknemers is afgesproken tijdig en accuraat uit te (laten) voeren. Dit houdt onder meer in dat het fonds zorgt voor een nominaal pensioen met de mogelijkheid tot toeslagverlening. Het pensioenfonds houdt daarbij rekening met alle omgevingsfactoren, zoals de steeds veranderende conjuncturele omgeving, de wet- en regelgeving, de vergrijzing etc. Integriteit en deskundigheid vormen de basis voor het handelen van het pensioenfonds.

Strategie

Het fonds streeft er naar om de belangen van haar deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zeker te stellen. Dit doet zij door haar zelfstandigheid te versterken en grote risico's middels verzekering af te dekken.

De strategie van het fonds behelst:

- Het realiseren van correcte pensioenuitvoering en vermogensbeheer.
- Het behalen van een zo hoog mogelijk rendement binnen het vastgestelde risicokader.
- Het optimaliseren van de dienstverlening aan de deelnemers en het verhogen van hun pensioenbewustzijn.
- Een heldere communicatie over de pensioenregeling, het beleid en de resultaten met alle belanghebbenden.

Het pensioenfonds voert eens in de drie jaar een eigenrisicobeoordeling uit om inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie van het fonds, de materiële risico's die het fonds kunnen bedreigen en de mogelijke consequenties van die risico's voor de financiële positie van het fonds en de pensioenrechten c.q. -aanspraken van pensioengerechtigden en (gewezen) deelnemers.

4.1.2 Het bestuur

Samenstelling bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor de realisatie van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie en (de uitvoering van) het beleid. Het pensioenfonds kent een paritair bestuur, bestaande uit zes bestuursleden. Een nadere toelichting op de inrichting van dit bestuursmodel is opgenomen in hoofdstuk 4.5.

Het bestuur bestond ultimo 2018 uit vier bestuursleden. Daarnaast was er een vacature namens de werkgever en een vacature namens de deelnemers.

De samenstelling van het bestuur was in 2018 als volgt:

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
F.H.M. van den Oetelaar (08-05-1957)	voorzitter	01-12-1998	30-06-2022	Senior Financial Analyst EMEA bij Honeywell Process Solutions Life Cycle Services
P.C. van Doodewaard (29-09-1965)	lid	13-10-2016	13-10-2020	Global Business Director bij Honeywell Process Solutions

Benoemd namens de deelnemers:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
J.E. Verspeek (10-10-1984)	plv. secretaris	01-05-2017	01-05-2021	Project manager bij Honeywell Process Solutions

Benoemd namens de pensioengerechtigden:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
J. de Vries (08-02-1949)	secretaris en plv. voorzitter	01-07-2014	30-06-2022	Voormalig General Manager bij Honeywell

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, waarna zij maximaal voor twee termijnen herbenoembaar zijn. Het bestuur heeft twee aspirant-bestuursleden.

Meer informatie over de samenstelling van het bestuur is te vinden in hoofdstuk 4.2 'Bestuursaanleggenheden'.

4.1.3 Samenstelling diverse organen en commissies

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan is in 2018 als volgt:

Namens de deelnemers:

Naam	Functie in bestuur	lid vanaf	lid tot en met
mw. A.E. van Loon (16-04-1963)	secretaris	2008	2022
R.J.H. van der Meijs (13-03-1966)	lid	2015	2019
D. Klamer (24-03-1959)	lid	2018	2022

Namens de pensioengerechtigden:

Naam	Functie in bestuur	lid vanaf	lid tot en met
P.A.J. Cobelens (21-03-1946)	voorzitter	2016	2020
J. Konijnenbelt (23-10-1942)	plv. voorzitter	2015	2019
H. Poel (26-12-1950)	lid	2016	2020
A. Veld (31-01-1950)	plv. secretaris	2015	2019

Namens de werkgever:

Naam	Functie	lid vanaf	lid tot en met
P.J.J.H. Jonkhout (06-06-1967)	lid	2012	2022

Een lid van het orgaan heeft voor maximaal vier jaar zitting in het verantwoordingsorgaan. Na deze termijn treedt het lid af. Het aftredende lid van het orgaan kan maximaal tweemaal worden herbenoemd. Volgens de statuten van het pensioenfonds treedt een opvolger van een tussentijds afgetreden lid in de resterende zittingstermijn. Medio 2018 is echter besloten dat op dat moment een nieuwe termijn van vier jaar aanvangt, zodat zittingstermijnen niet allemaal tegelijkertijd aflopen. Dit zal bij een eerstvolgende statutenwijziging statutair worden aangepast.

Beleggingsadviescommissie

F.H.M. van den Oetelaar
J.E. Verspeek
J. de Vries

Visitatiecommissie

A.W.J. van Coberen
M.G. Leenstra
P.H. Oyens (voorzitter)

Vermogensbeheerders

Aegon Investment Management B.V.
NN Investment Partners B.V.

Risicoherverzekering

Zwitserleven

Communicatiecommissie

P.C. van Doodewaard (bestuur) (tot 2019)
J. Konijnenbelt (verantwoordingsorgaan)
mw. E. van Loon (verantwoordingsorgaan)
J.A.M. Roeloffzen (aspirant-bestuurslid) (vanaf 2019)

Custodian

AEGON Custody B.V.
Via Aegon Investment Management B.V.:
-KAS BANK N.V.
-Bank of New York Mellon
-Brown Brothers Harriman (Transfer Agent NNIP)

J. de Vries (bestuur)
mw. G. Akibi Oumarou (TKP Pensioen B.V.)
mw. J.C.M. Hofmans (Mercer)

Certificering

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.,
Externe en onafhankelijke accountant
Mercer (Nederland) B.V., externe actuaris

Pensioenadministratie

TKP Pensioen B.V.

Advisering

Mercer (Nederland) B.V.

Compliance officer

P.J. van Klink

Tweedelijns risicomanager

P.J. van Klink

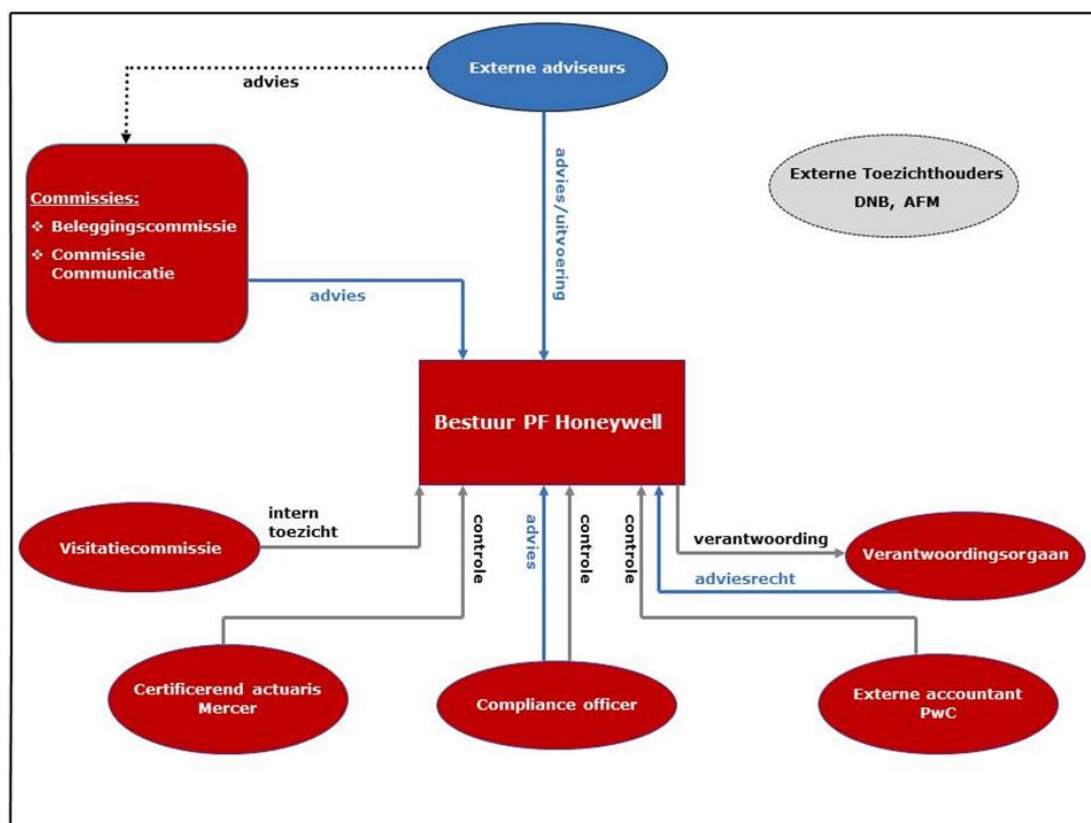
Sleutelfuncties a.g.v. IORP II

Risicobeheerfunctie: P.C. van Doodewaard

Actuariële functie: drs. J.H.M. Terheggen AAG

Interne-auditfunctie: F.H.M. van den Oetelaar (interim)

De samenhang van de genoemde organen en commissies per ultimo 2018 wordt in het onderstaande schema van de governance structuur visueel weergegeven.

4.2 Bestuursaangelegenheden

Het pensioenfonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregeling voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving. De inhoud van de pensioenregeling is het resultaat van de arbeidsvoorwaarden die na overleg tussen werkgevers en werknemers van Honeywell Nederland zijn overeengekomen.

Het bestuur is verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie, het beleid en de uitvoering daarvan.

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, vastgesteld worden op basis van onderlinge getalsverhoudingen. Elke geleding krijgt een (op gehele getallen afgerond) aantal zetels toegeëld. Bij de vaststelling van de zetels wordt rekening gehouden met artikel 100 lid 2 van de Pensioenwet.

Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

De voorzitter van het bestuur is de heer F.H.M. van den Oetelaar en de heer J. de Vries is secretaris. De voorzitter wordt door de aangesloten ondernemingen uit de bestuursleden benoemd. De secretaris wordt door en uit de bestuursleden gekozen, telkens voor de tijd van één jaar. Aftredenden zijn terstond herkiesbaar.

De bestuursamenstelling is in 2018 niet gewijzigd.

In het verslagjaar hebben er vijf reguliere bestuursvergaderingen plaatsgevonden. De participatie van bestuursleden bij de vergaderingen was goed; bij de bestuursvergaderingen was nagenoeg iedereen aanwezig.

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie en een communicatiecommissie ingesteld.

De Beleggingsadviescommissie (hierna: BAC) is een adviescommissie van het bestuur. De BAC bespreekt en adviseert het bestuur over alle onderwerpen met betrekking tot het beleggingsbeleid van het fonds. De BAC is door het bestuur gemandateerd om uitvoering te geven aan het beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid en wijzigingen daarop worden echter vastgesteld door het bestuur. De BAC houdt toezicht op de vermogensbeheerders en de rapportages. De evaluatie van het functioneren van de BAC is onderdeel van de jaarlijkse zelfevaluatie van het bestuur.

Het pensioenfonds heeft een tweedelijns risicomanager aangesteld. Deze risicomanager houdt toezicht op het doorlopen van de stadia in de risicomanagementcyclus en de kwaliteit van de uitvoering. Daarnaast adviseert en faciliteert de risicomanager het bestuur en de commissies bij de uitvoering van de eerste lijnstaken.

De taken en verantwoordelijkheden van de risicomanager zijn opgenomen in het Risicomanagementbeleid.

Op basis van artikel 143a van de Pensioenwet heeft het pensioenfonds vanaf begin 2019 een drietal sleutelfuncties ingericht:

- de risicobeheerfunctie;
- de actuariële functie;
- de interne-auditfunctie.

De wijze van inrichting, taken en werkzaamheden en overige procedures ten aanzien van deze sleutelfuncties zijn opgenomen in het Reglement Sleutelfuncties.

In 2018 hebben vier vergaderingen van deze beleggingsadviescommissie, alsook vier vergaderingen van de communicatiecommissie plaatsgevonden. Daarnaast is op 5 februari een sessie georganiseerd waarbij diverse vermogensbeheerders presentaties hebben gegeven over de beleggingscategorieën Aandelen en Credits.

Op 16 oktober vond de periodieke Beleidsdag plaats. Op deze dag is gesproken over de Code Pensioenfonds, herverzekering, de nieuwe AG-tafels en wezenopslag, risicomanagement, Emerging Market Debt, IORP II en de Handreiking Geschikt Pensioenfondsbestuur. Tot slot zijn in het verslagjaar diverse besprekingen en telecons (conference calls) van het bestuur of de commissies belegd over specifieke onderwerpen, zoals renteafdekking (naar aanleiding van de periodieke persconferenties van de Europese Centrale Bank), herverzekering en het herstelplan.

Het bestuur acht goede samenwerking en communicatie met de verantwoordingsorgaan van belang. In het verslagjaar is twee maal vergaderd in gezamenlijkheid met het verantwoordingsorgaan. Hierin zijn onder meer de bestuursbesluiten besproken welke statutair een advies van het verantwoordingsorgaan behoeften, zoals de vaststelling van het jaarverslag. Daarnaast is in de decembervergadering het communicatiebeleid van het fonds voor het jaar 2019 met het verantwoordingsorgaan besproken.

Het bestuur acht zich onafhankelijk in de uitoefening van zijn functie en zorgt er voor dat alle belanghebbenden zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Het bestuur vindt het belangrijk om inzicht te geven in het eigen functioneren en het gevoerde beleid, evenals in de uitvoering van het reglement.

4.3 Informatie inzake toezicht door DNB en AFM

DNB

De Nederlandsche Bank (DNB) maakt zich sterk voor een betrouwbaar financieel stelsel. Daarom houdt zij toezicht op banken, pensioenfonds(en), verzekeraars en andere financiële instellingen. De toezichthouders van DNB doen dit door onder andere het toetsen van bestuurders, verlenen van vergunningen en aanpakken van financieel-economische criminaliteit. Ook controleren zij of instellingen financieel solide zijn. In 2018 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van DNB.

Herstelplan

Het geactualiseerde herstelplan van het pensioenfonds is conform artikel 139 lid 1 Pensioenwet op 29 maart 2018 ingediend bij DNB. Uit het ingediende plan en de daarbij verstrekte informatie blijkt hoe Stichting Pensioenfonds Honeywell uiterlijk binnen tien jaar zal beschikken over het vereist eigen vermogen. Omdat DNB op basis van deze stukken van oordeel is dat het herstelplan concreet en haalbaar is, heeft DNB het pensioenfonds op 18 mei laten weten in te stemmen met dit herstelplan. Op 29 maart 2019 is een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. DNB heeft op 23 mei 2019 te kennen gegeven akkoord te zijn met het herstelplan.

AFM

Sinds 1 januari 2007 houdt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) toezicht op het gedrag van pensioenuitvoerders uit hoofde van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De AFM controleert of pensioenuitvoerders zich aan de wetten en regels houden welke vooral zien op de verplichte informatieverstrekking aan deelnemers én de zorgplicht ten aanzien van deelnemers met een premie- of kapitaalovereenkomst. Daarnaast vallen pensioenuitvoerders ook onder het effectentypisch gedragstoezicht van de AFM. Adviseurs en bemiddelaars in pensioenproducten vallen ook onder het AFM-toezicht. Daarnaast vallen sommige pensioenuitvoeringsorganisaties als AIFM-beleggingsinstelling ook onder het AFM-toezicht.

Op 22 december 2017 heeft Pensioenfonds Honeywell de AFM proactief geïnformeerd over het feit dat de wettelijk verplichte informatie aan 46 pensioengerechtigden niet vóór het einde van 2017 was verstuurd. Gezien de aard en de impact van dit feit, heeft de AFM het pensioenfonds op 23 februari 2018 laten weten dat zij geen formele maatregel oplegt, maar wel verwacht dat Pensioenfonds Honeywell indien nodig gepaste actie onderneemt om onder meer toekomstige overtredingen te voorkomen. De AFM verwacht ook dat het fonds haar informeert als het alle pensioengerechtigden de verplichte informatie heeft toegezonden, zodat de AFM weet dat de overtreding is beëindigd.

Onderzoeken vanuit DNB en AFM

Pensioenfonds Honeywell is op 5 april 2018 uitgenodigd om deel te nemen aan een onderzoek over het jaarverslag van DNB. Hier is kort na het verzoek door het pensioenfonds gevolg aan gegeven.

Op 28 mei 2018 ontving het pensioenfonds een e-mail van DNB inzake het onderzoek naar 'niet-financiële risico's'. Deze uitvraag had als doel DNB informatie te verschaffen met als doel een risico-inschatting te maken van het pensioenfonds, om zo invulling te geven aan het toezicht op de sector én op Pensioenfonds Honeywell zelf. De ingevulde uitvraag is op 30 juli 2018 ingediend bij DNB.

Voorts heeft DNB op 10 juli 2018 een (sectorbrede) uitvraag gedaan met betrekking tot de implementatie van de IORPII-richtlijn. De uitvraag kon houvast bieden aan het pensioenfonds bij de implementatie van de IORPII-vereisten, maar de antwoorden moesten DNB ook een beeld verschaffen of pensioenfonds(en) naar verwachting op tijd zouden voldoen aan de eisen van IORP II. Deze vragenlijst is op 27 juli 2018 - ruim voor de uiterlijke indieningsdatum van 1 oktober 2018 - ingediend bij DNB.

Tot slot is het pensioenfonds door DNB periodiek geïnformeerd over de uitkomsten van onderzoeken die DNB had uitgevoerd onder andere pensioenfonds(en), zoals het stakeholderonderzoek (april 2018) en het onderzoek 'inventarisatie uitbesteding' (augustus 2018).

4.4 Goed pensioenfondsbestuur en de Code Pensioenfonds

Ter vervanging van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is de Code Pensioenfonds opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Deze code is opgesteld om "het functioneren van pensioenfonds verder te verbeteren en inzichtelijker te maken, met als doel dat belanghebbenden er vertrouwen in hebben dat de pensioenfonds het aan hen toevertrouwde geld goed beheren en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen." In de Code worden onderwerpen als de rol van de diverse organen van het pensioenfonds, integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen nader uitgewerkt.

De Code Pensioenfonds is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op bestaande wet- en regelgeving. Deze zijn leidend, maar het is de verantwoordelijkheid van de besturen van pensioenfonds om in hun beleidskeuzes rekening te houden met de Code. Indien een bestuur besluit af te wijken van één of meerdere normen, dient hierover in het jaarverslag verantwoording te worden afgelegd. De Monitoringscommissie Code Pensioenfonds heeft in februari 2018 aangegeven dat een meer handzame Code Pensioenfonds gewenst was. Aan de hand daarvan is door de Pensioenfederatie in oktober 2018 een geactualiseerde Code gepresenteerd. Het aantal normen daarin is hierin bijvoorbeeld van 83 teruggebracht naar 65.

Het bestuur van Pensioenfonds Honeywell wenst zoveel mogelijk de Code Pensioenfonds te volgen. Het bestuur heeft in de vergadering van 4 december 2018 de normen uit de Code Pensioenfonds behandeld, en geconstateerd dat er praktisch geen wijzigingen zijn opgetreden ten aanzien van hetgeen hieromtrent in 2017 is vastgesteld. De volgende normen hadden de speciale aandacht van het bestuur:

***Norm 28:** 'Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.'*

De procedure rondom de evaluatie van het bestuur is beschreven in het Geschiktheidsplan. Het bestuur heeft besloten voor de komende evaluatie een externe partij in te schakelen. Het Verantwoordingsorgaan dient zichzelf vanaf nu ook te evalueren (norm 30). Het Verantwoordingsorgaan is hierover geïnformeerd.

***Norm 33:** 'In zowel het bestuur als in het VO is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.'*

Het bestuur voldoet, ondanks de inspanningen op dit gebied, op dit moment niet aan deze eis, omdat het nog geen vrouwelijk bestuurslid heeft. Het eerder aangetrokken vrouwelijk aspirant-lid heeft in 2018 aangegeven niet meer voor deze functie beschikbaar te zijn. Dit onderwerp heeft de volle aandacht van het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan voldoet op dit moment niet aan deze norm, omdat er géén leden jonger dan veertig jaar zitting hebben in het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft aangegeven rekening te houden met deze norm bij de invulling van vacatures, maar gezien de opbouw van het deelnemersbestand van het pensioenfonds blijft dit een uitdaging.

***Norm 39:** 'Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.'*

Het bestuur heeft voor wat betreft het intern toezicht gekozen voor de Visitatie Commissie Pensioenfonds B.V. Deze partij doet een voorstel voor drie personen die de visitatie voor het pensioenfonds uitvoeren, en het verantwoordingsorgaan wordt in dit voorstel gekend. Benoeming en ontslag van de leden van de visitatiecommissie geschieden conform de statuten na advies van het verantwoordingsorgaan. Dit proces verloopt in goed overleg met het verantwoordingsorgaan. Gelet op deze gang van zaken vindt het bestuur het minder passend dat hier sprake zou zijn van een bindende voordracht en een bindend advies ten aanzien van de leden van de visitatiecommissie.

Deskundigheid

Deskundigheid, betrokkenheid en goede samenwerking vormen de basis voor goed bestuur van het pensioenfonds. Goed Pensioenfondsbestuur heeft betrekking op alle organen van een pensioenfonds. Het bestuur hecht grote waarde aan goed pensioenfondsbestuur en aan de betrokkenheid van alle belanghebbenden van het fonds. Het bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor het goed besturen van het pensioenfonds en zal alles doen wat nodig is voor het handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds en de pensioensector. Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwgezet gevolgd.

Het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds is samengesteld uit vertegenwoordigers van deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever en bestond in 2018 uit acht leden. Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheden en rechten die aan haar zijn toebedeeld bij en krachtens de Pensioenwet en de statuten. Het orgaan toetst of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van alle belanghebbenden rekening heeft gehouden. Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de visitatiecommissie over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verslag van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur daarop zijn opgenomen in dit verslag.

Het interne toezicht op het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een visitatiecommissie, met inachtneming van het bepaalde bij en krachtens de Pensioenwet. Bij het interne toezicht op het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds wordt gekeken naar de procedures en processen en de interne beheersing binnen het fonds, naar de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. De visitatiecommissie is onder meer belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever en in het jaarverslag, over de uitvoering van de taken. Eind 2018 is de Visitatie Commissie Pensioenfonds gestart met de jaarlijkse visitatie. Het definitieve rapport van de visitatiecommissie is in mei 2019 opgeleverd.

4.5 Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds en bestuursmodel

De Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds is op 7 augustus 2013 in werking getreden. De bepalingen in de wet die betrekking hebben op de inrichting van de fondsorganen zijn op 1 juli 2014 van kracht geworden. De wet is geïnitieerd om de kwaliteit van het bestuur van pensioenfonds te versterken. De kwaliteit van bestuur moet passen bij de (complexe) omgeving waarin pensioenfonds opereren. Een doel van de wet is een goede vertegenwoordiging van belanghebbenden. Daarnaast stuurt de wet aan op stroomlijning van de organen en taken van pensioenfonds, vergroting van de deskundigheid en versterking van het interne toezicht. Het bestuur heeft in dat kader gekozen voor een paritair bestuur.

Stichting Pensioenfonds Honeywell heeft een geschiktheidsplan, waarmee het bestuur invulling wil geven aan de geschiktheidseisen voor bestuursleden van pensioenfonds. Bij geschikt pensioenfondsbestuur spelen deskundigheid, competenties en professioneel gedrag een rol. Het Geschiktheidsplan wordt periodiek beoordeeld en geactualiseerd.

DNB heeft regels vastgesteld om besturen en directies van pensioenfonds te toetsen. Deze regels houden concreet in dat bestuurders en directieleden van pensioenfonds, voordat zij worden benoemd, door DNB worden getoetst op integriteit en deskundigheid. DNB houdt bij deze toetsing steeds meer rekening met de aard, omvang en complexiteit en daarmee dus het risicoprofiel van het pensioenfonds en de samenstelling van het zittende bestuur. Alle bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Honeywell zijn getoetst en DNB heeft met hun benoeming ingestemd.

Om de kennis op peil te houden, volgt het bestuur actief de voor het pensioenfonds relevante pensioenontwikkelingen (onder meer middels vakliteratuur en relevante seminars). Tevens worden bestuursleden in de gelegenheid gesteld (vervolg)cursussen, seminars en themabijeenkomsten bij te wonen.

Op 16 oktober is door Mercer voor het pensioenfondsbestuur de jaarlijkse Beleidsdag georganiseerd. De volgende onderwerpen zijn behandeld: Code Pensioenfonds, herverzekering, nieuwe AG-tafels, wezenopslag, risicomanagement, sleutelfuncties IORP II en Handreiking Geschikt Pensioenfondsbestuur. Ook heeft het bestuur op deze dag diverse beleggingsonderwerpen (waaronder Emerging Market Debt) behandeld.

Daarnaast hebben verschillende bestuursleden deelgenomen aan overige seminars, zoals het DNB pensioenseminar, webinars van TKP en de Pensioenfederatie en seminars van de Pensioenfederatie, Mercer, BNP Paribas en Aegon Asset Management.

Op basis van de deskundigheidsmatrix van het fonds, dat deel uitmaakt van het Geschiktheidsplan, zijn geen lacunes in de collectieve deskundigheid vastgesteld. In het Geschiktheidsplan is een opleidingsplan opgesteld voor de (aspirant-)bestuursleden.

Het regelmatig evalueren van het functioneren van bestuursleden en van het bestuur als geheel en het tijdig bijsturen daar waar nodig, draagt bij aan het in stand houden van een goed bestuur. Daarom draagt het bestuur er zorg voor dat bestuursleden en het bestuur als geheel elk jaar op hun functioneren worden geëvalueerd. Deze jaarlijkse evaluatie is in 2018 afgerond.

Daarnaast wordt het bestuur en zijn functioneren beoordeeld door het intern toezicht (Visitatiecommissie). Het bestuur is van mening dat het voldoende deskundig en ervaren is om zijn taak adequaat uit te voeren. Ook acht het zichzelf zorgvuldig, transparant en beheerst.

Het bestuur heeft in het Geschiktheidsplan nadere eisen gesteld aan de leden van het verantwoordingsorgaan. Ook is daarin een profiel opgesteld voor de Visitatiecommissie.

4.6 Compliance

4.6.1 Gedragscode en nevenfuncties

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode die was opgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de pensioenkoepels.

Het doel van de gedragscode is het bijdragen aan het transparant en integer handelen van bestuurders ten behoeve van al diegenen die bij het pensioenfonds belang hebben en het waarborgen van de goede naam en reputatie van het pensioenfonds als marktpartij. De gedragscode bevat onder meer regels over hoe een bestuurslid moet omgaan met vertrouwelijke informatie, voorwetenschap, relatiegeschenken en het vervullen van nevenfuncties bij andere ondernemingen en instellingen.

Alle zogenoemde verbonden personen hebben de verklaring bij de Gedragscode over 2018 ondertekend.

Het bestuur heeft de heer P. van Klink per 21 december 2018 aangewezen als compliance officer voor het pensioenfonds. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode geldende bepalingen. De compliance officer verstrekt jaarlijks een rapportage aan het pensioenfondsbestuur (paragraaf 4.6.2).

Er is uitvraag gedaan bij de bestuursleden van het pensioenfonds naar opgave van bestaande nevenfuncties. Dit leidt tot het volgende overzicht per 31 december 2018:

F.H.M. van den Oetelaar	- voorzitter van "Stichting Haarensche Revue"
J. de Vries	- adviseur FHI, Federatie Het Instrument - voorzitter College van Kerkrentmeesters en voorzitter kerkenraad PKN kerk Nieuwveen - penningmeester Bridgeclub Golfclub Liemeer

P. van Doodewaard en J. Verspeek hebben geen nevenfuncties.

De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder hanteren vergelijkbare gedragscodes.

4.6.2 Rapportage Compliance Officer

Stichting Pensioenfonds Honeywell heeft per 13 november 2008 de heer B. Buurma aangewezen als compliance officer voor het fonds. Hij heeft in maart 2018 aangegeven zijn taken met ingang van 1 juni 2018 (of na afronding van het jaarwerk 2017) te zullen beëindigen. Per 21 december 2018 is de heer P. van Klink benoemd als Compliance Officer voor het pensioenfonds, alsook als vervuller van de risicobeheerfunctie in het kader van IORP II (In 2018 is er veel aandacht besteed aan de nieuwe IORPII richtlijn, waarbij het pensioenfonds de verschillende sleutelfuncties ingericht heeft). Vanwege de korte tijd dat hij bij het pensioenfonds betrokken is, volgt hieronder een verkort verslag.

In het kader van de gedragscode van de Stichting Pensioenfonds Honeywell, met name ten aanzien van de taken van de Compliance Officer, is het volgende over het jaar 2018 op te merken:

Ten aanzien van de verbonden personen is vastgesteld dat er geen meldingen zijn gemaakt van aanvaarding van relatie geschenken en uitnodigingen. Ook zijn door verbonden personen geen schriftelijke aanvragen ingediend voor aanvaarding of continuering van een nevenfunctie.

Tevens zijn er geen (potentiële) belangenconflicten door verbonden personen gemeld.

Er zijn geen verbonden personen aangemeld als insider.

In de contacten met de voorzitter van Stichting Pensioenfonds Honeywell is onder meer aan de orde geweest:

Gezien het feit dat ik pas in december 2018 ben aangesteld als Compliance officer heeft het contact met de voorzitter zich met name toegespitst op het bespreken van de minimaal wettelijk vereiste zaken in relatie tot de compliance functie. Uit deze gesprekken en andere beschikbare informatie heb ik vast kunnen stellen dat er geen feiten zijn geweest die nadere actie van de compliance officer vereiste.

De pensioenuitvoerder, TKP, heeft de volgende informatie verstrekt over 2018:

Nevenfuncties van bestuursleden: voor de zittende bestuursleden zijn er geen wijzigingen.

Klachtenafwikkeling:

In het eerste kwartaal: geen klachten ingediend of afgehandeld

In het tweede kwartaal: geen klachten ingediend of afgehandeld

In het derde kwartaal: er is één klacht ingediend

In het vierde kwartaal: er is één klacht ingediend en de klacht uit het derde kwartaal is afgehandeld.

De verstrekte informatie over de afhandeling van de voornoemde klachten heeft geen aanleiding gegeven tot een nadere uitleg, want deze zijn correct verwerkt.

Relaties waarmee de Stichting Honeywell Pensioenfonds zaken doet: de lijst is actueel.

Voor 2019 zal de nodige aandacht gericht zijn op:

Invulling van de rol van Compliance officer in samenhang met risicobeheerfunctie.

Per kwartaal de risicorapportage beoordelen met sleutelfunctiehouder

Op regelmatige basis overleg met de voorzitter van het fonds om lopende zaken te bespreken.

Met de verschillende geledingen inregelen van een proces om zeker te stellen dat all benodigde informatie ook beschikbaar komt

Tot slot: er zijn geen bijzondere omstandigheden opgetreden die melding aan de voorzitter van het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds Honeywell noodzaaken.

P. van Klink, Compliance Officer

4.7 Interne procedures

Het bestuur heeft een Klachtenprocedure en een Geschillenprocedure opgesteld. De regelingen houden in het kort het volgende in:

Reglement Klachtenprocedure

Een deelnemer of een andere belanghebbende heeft het recht bij de administrateur een klacht in te dienen over de uitvoering van het pensioenreglement. Indien de klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur op de klacht, heeft de klager het recht om in beroep te gaan bij het bestuur. Indien het bestuur de beslissing van de administrateur bevestigt, heeft de klager het recht een beroep te doen op de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman handelt een klacht af door het geven van een schriftelijk advies dat hij uitsluitend aan de klager en het bestuur ter kennis brengt. Het bestuur kan hier gemotiveerd van afwijken.

Reglement Geschillenprocedure

Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het pensioenfonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed. De commissie van beroep bestaat uit een voorzitter en twee leden, die door het bestuur worden benoemd. De commissie is bevoegd tot het doen van uitspraak in geschillen tussen een aangesloten werkgever, een deelnemer, een gewezen deelnemer, hun rechtverkrijgende of een ander die naar het oordeel van de commissie rechtstreeks in zijn belang wordt getroffen.

Nadere voorwaarden voor de procedures zijn vastgelegd in de betreffende reglementen. In het verslagjaar zijn twee klachten ontvangen en beantwoord c.q. afgehandeld. Tevens heeft het pensioenfonds een Incidentenregeling en een Klokkenluidersregeling. In 2018 heeft zich één incident voorgedaan. De portalen van het pensioenfonds waren bijna een volle werkdag niet beschikbaar als gevolg van een netwerkonderbreking en een probleem met het verwijderen van de storingspagina. Dit heeft niet geleid tot datalekken.

4.8 Organisatie en uitvoering

Het pensioenfonds heeft een deel van haar werkzaamheden uitbesteed. Zo is het administreren van pensioenen en bestuursondersteuning uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP). De uitvoering van het vermogensbeheer wordt door Aegon Investment Management B.V. (AIM), BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V. en NN Investment Partners (NN IP) gedaan.

Advisering aan het bestuur inzake pensioenaangelegenheden is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V. Besluitvorming over het beleid van het pensioenfonds vindt plaats door het bestuur. Door het bestuur is een dagelijks bestuur benoemd dat zich bezig houdt met de dagelijkse gang van zaken. Tevens zijn een aantal commissies aangeduid die zich bezig houden met een specifieke taak.

Het bestuur monitort de uitvoering van de uitbesteede werkzaamheden op basis van periodieke rapportages van de uitvoerders over de uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de afgesloten Service Level Agreements. Tevens ontvangt het pensioenfonds ISAE 3402-type II-rapportages van TKP, AIM, Kasbank en NN IP, die door een externe en onafhankelijke accountant gecertificeerd zijn. Het bestuur heeft de ISAE-rapportages die het jaar 2018 betreffen, beoordeeld.

4.9 Statutenwijziging

De statuten van het pensioenfonds zijn in 2018 niet aangepast.

5 Financiële positie en beleid in 2018

5.1 Financiële opzet en positie

Algemeen

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur.

De actuele dekkingsgraad is in 2018 gedaald van 117,4% naar 109,0%. De beleidsdekkingsgraad (het 12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraad) is in 2018 gestegen van 114,9% naar 116,5%.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de marktrente.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven. Daarbij is per factor het procentuele effect op de dekkingsgraad bepaald.

	2018	2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	117,4	110,0
Effect premie	-0,7	-0,8
Effect uitkeringen	0,4	0,3
Effect toeslagverlening	-1,2	-0,3
Effect beleggingsresultaat	-3,5	6,0
Effect wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,8	1,6
Aanpassing levensverwachting	1,0	-
Effect overige oorzaken	0,4	0,6
Dekkingsgraad per 31 december	109,0	117,4

Effect premies

De pensioenpremie die verschuldigd is aan het pensioenfonds (inclusief de bijdrage van de werknemers) was in 2018 29,7% van de som van de pensioengrondslagen (exclusief de VPL-premie van 3,0% van de pensioengrondslagsom). Het effect op premie is negatief omdat de feitelijke premie lager is dan de kostendeekkende premie, maar niet lager dan de gedempte kostendeekkende premie. Voor een verdere toelichting op het premiebeleid zie hoofdstuk 5.2.1. 'Financieringsbeleid'.

Effect beleggingsresultaat (inclusief renteafdekking)

Er is in 2018 (na aftrek kosten vermogensbeheer) een beleggingsrendement gerealiseerd van -3,2 %. Voor de voorziening verzekeringsverplichtingen was een interest benodigd van -0,26%. Dit zorgt voor een negatief resultaat als gevolg van beleggingsopbrengsten. Voor een verdere toelichting op het beleggingsbeleid zie hoofdstuk 5.2.3. 'Beleggingsbeleid'.

Effect rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op marktwaarde op basis van de rentetermijnstructuur (RTS). Iedere maand wordt deze door DNB gepubliceerd. Een lagere (hogere) rentetermijnstructuur betekent een hogere (lagere) voorziening.

De verplichtingen stegen door de dalende RTS, met als gevolg een negatief effect op de dekkingsgraad. Deze RTS is door DNB vastgesteld.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen eind 2018 is 17,5% (2017: 17,9%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen en is volgens de DNB-richtlijn gebaseerd op de risico's van de strategische beleggingsportefeuille. Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille per ultimo 2018, dan zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen (17,4%). Dat komt doordat het pensioenfonds per balansdatum feitelijk minder risicovol belegd dan strategisch mogelijk is.

Herstelplan

Vanwege het reservetekort geldt voor het pensioenfonds een herstelplan. Dit herstelplan is op 29 maart 2019 bij DNB ingediend. Op 23 mei 2019 is het herstelplan goedgekeurd door DNB. Het herstelplan laat zien dat, gegeven de wettelijk voorgeschreven manier van berekenen, het pensioenfonds verwacht dat het ultimo 2024 een beleidsdekkingsgraad heeft dat minimaal gelijk is aan het vereist eigen vermogen.

Het pensioenfonds moet jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren en laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds voldoende herstelkracht heeft vanuit het niveau van het MVEV.

In 2018 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

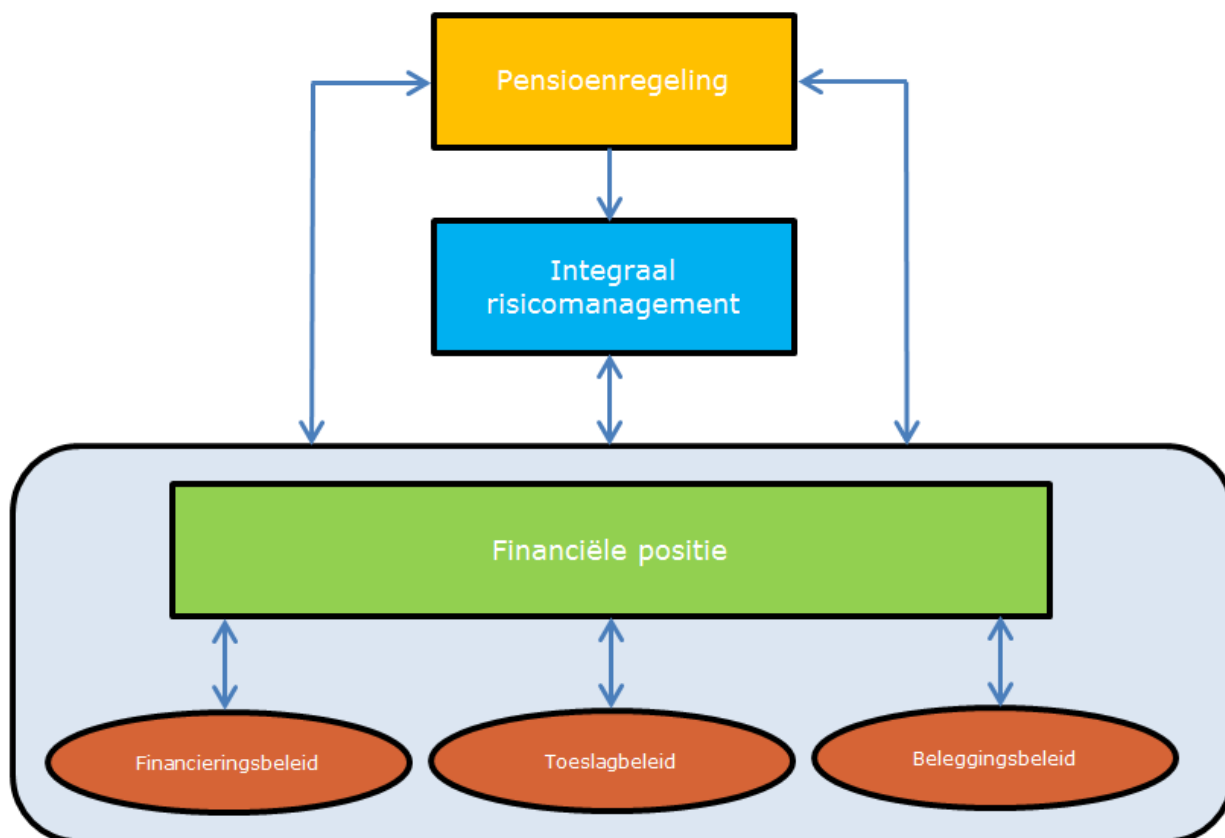
			Verwacht (in %)	Werkelijk (in %)
Dekkingsgraad per 31 december 2017			117,3	117,4
Sturings- middelen	Premie		-0,6	-0,7
	Toeslag- verlening		-0,5	-1,2
	Beleggingen		2,6	-3,5
Rentetermijnstructuur				-4,8
Overige		Effect van uitkeringen, kosten, kanssystemen en waardeoverdrachten.	0,3	1,8
Dekkingsgraad per 31 december 2018			119,1	109,0

Haalbaarheidstoets

Het pensioenfonds moet jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren en de uitkomsten toetsen aan de uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets.

5.2 Beleid en beleidskeuzes

Het bestuur heeft beleid ontwikkeld op het gebied van financiering, beleggingen en toeslagen om de risico's en de financiële positie van het pensioenfonds te beheersen. Bij het maken van beleidskeuzes worden de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afgewogen. Het beleid moet worden uitgevoerd binnen de kaders van de pensioenregeling zoals die overeengekomen is met de cao-partijen. Dit wordt toegelicht aan de hand van onderstaande figuur.

5.2.1 Financieringsbeleid

Voor de financieringsnormen wordt de omvang van het eigen vermogen als sturingsmiddel genomen. Aan de hand van scenarioanalyses wordt berekend hoeveel middelen benodigd zijn om de verplichtingen met een bepaalde mate van zekerheid te kunnen afwikkelen over een periode van vijftien jaar. De hieruit resulterende benodigde buffers kunnen dan vergeleken worden met het werkelijke eigen vermogen.

Voor het premie- en toeslagbeleid is een aantal vermogensposities van belang. De volgende grenzen (nominale dekkingsgraden) worden onderscheiden:

- Minimaal vereist eigen vermogen: het minimaal vereist eigen vermogen is de ondergrens. Indien het fonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt, is sprake van een dekkingstekort. In 2018 is de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen 104,2% van de voorziening pensioenverplichtingen (2017: 104,2%).
- Vereist eigen vermogen: het vereist eigen vermogen is het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het eigen vermogen in een periode van één jaar negatief wordt. Ultimo 2018 bedraagt de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen 117,5% (2017: 117,9%).

- Toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens: een beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds volledig mag indexeren. Ultimo 2018 bedraagt de TBI-grens 123,7% (2017: 123,1%).

In de Pensioenwet wordt onderscheid gemaakt tussen de kostendekkende premie en de feitelijk te ontvangen bijdrage.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie dient de volgende onderdelen te bevatten:

- a. De actuarieel benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst (jaarinkoop pensioenaanspraken op ouderdomspensioen en partnerpensioen), de risicopremies voor overlijden, premievrijstelling en WIA-excedent en de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten;
- b. De opslag voor uitvoeringskosten;
- c. De solvabiliteitsopslag (Vereist Vermogen op basis van het strategische beleggingsbeleid) als bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet;
- d. Voor zover het géén nominaal pensioen betreft, de actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, met inachtneming van de geformuleerde ambitie en afgesproken wijze van financieren.

De opslag voor vrijstelling van premiebetaling in geval van arbeidsongeschiktheid (onderdeel a) bedraagt 3,0% van de bruto premie. De opslag voor toekomstige uitvoeringskosten (onderdeel a) is gelijk aan de excasso-kostenopslag van 2,5%. De opslag voor dekking van de jaarlijkse uitvoeringskosten (onderdeel b) bedraagt 7,5% van de bruto premie. Deze opslagen zijn niet gewijzigd ten opzichte van 2017.

De grondslagen voor vaststelling van de kostendekkende premie worden door het bestuur van het pensioenfonds vastgesteld. Het bestuur maakt gebruik van een dempingsmethode voor de toets op kostendekkendheid van de premie, zoals bepaald in artikel 128 lid 2 van de Pensioenwet. Vanaf 1 januari 2016 wordt uitgegaan van een gedempte premie op basis van verwacht rendement. Het netto verwacht beleggingsrendement wordt vastgesteld op basis van de volgende uitgangspunten:

- Er wordt uitgegaan van de berekeningsmethodiek zoals vastgelegd in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfondsen.
- Het netto verwacht meetkundig rendement op vastrentende waarden, bedoeld in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfondsen wordt vastgezet voor een periode van vijf jaar (2016 tot en met 2020) op basis van de actuele rente per 30 september 2015, te weten de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.
- Het netto verwacht meetkundig rendement op aandelen, vastgoed en overige beleggingen wordt bepaald op basis van de maximaal te hanteren parameters zoals vastgelegd in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfondsen.
- Het strategische beleggingsbeleid voor het jaar 2016 is het uitgangspunt voor het vaststellen van het netto verwacht beleggingsrendement. Bij een wijziging van het strategische beleggingsbeleid wordt het netto verwacht beleggingsrendement opnieuw vastgesteld.

Voor vaststelling van de gedempte kostendekkende premie worden de onder onderdeel a resulterende pensioenaanspraken conform artikel 4 van het Besluit FTK Pensioenfondsen verhoogd met een toekomstige toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 23a, eerste lid, onderdeel a, en tweede lid van het Besluit FTK Pensioenfondsen (inclusief het ingroeipad per 30 september van het jaar voorafgaand aan het jaar van vaststelling van de rendementscurve). Onderdeel c van de kostendekkende premie, de solvabiliteitsopslag, is alleen onderdeel van de gedempte kostendekkende premie indien deze hoger is dan de waarde van de toekomstige toeslagverlening en alleen voor het meerdere.

Bij de vaststelling van de ongedempte kostendekkende premie wordt uitgegaan van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december van het voorafgaande jaar.

Ter dekking van de uitvoeringskosten van het pensioenfonds is een opslag van 7,5% opgenomen in de premie. Mocht blijken dat in enig jaar de werkelijke kosten hoger zijn dan de beschikbare middelen uit deze opslag in de premie en de vrijval van de opslag voor excassokosten uit de uitkeringen, dan zal het verlies op kosten tevens worden meegenomen bij de bepaling van de kostendekkende premie.

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur (door DNB gepubliceerd) ultimo 2017, bedraagt € 12,7 miljoen in 2018. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het netto verwacht beleggingsrendement, bedraagt € 8,6 miljoen in 2018.

Inkoop VPL-pensioen

Het pensioenfonds stelt jaarlijks per 1 januari van enig boekjaar de inkooptarieven voor de voor dat boekjaar in te kopen VPL-pensioenen vast. De wijze van vaststelling van de inkooptarieven is opgenomen in de VPL uitvoeringsovereenkomst (zuiver kostendekkende premie inclusief dekkingsgraadopslag). De inkoop wordt ten laste van de bestemmingsreserve VPL geboekt per de datum van inkoop en toegevoegd aan de reguliere technische voorzieningen.

Feitelijke premie

Vanaf 1 januari 2007 is de feitelijke premie afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Een uitgangspunt voor het premiebeleid is dat de jaarlijkse bijdrage van de werkgever relatief weinig zal variëren. Zolang de beleidsdekkingsgraad onder de 150% ligt, wordt de premie vastgesteld op 29,7% van de pensioengrondslag. Onder een beleidsdekkingsgraad van 105% wordt de premie verhoogd naar 30,7%.

Naast bovengenoemde doorsneepremie betaalt de werkgever een premie voor het WIA-excedent pensioen. Deze verzekering wordt gedeeltelijk door de werknemer gefinancierd. De totale premie bedraagt 3,7% van het WIA-excedent pensioen.

De werkgever is jaarlijks per 1 januari een aanvullende bijdrage verschuldigd voor de VPL-regeling, die wordt toegevoegd aan de langlopende schuld VPL. Deze VPL-bijdrage bedraagt in 2018 3,0% van de pensioengrondslagsom van alle deelnemers. Deze premie wordt volledig door de werkgever betaald. Alle bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst die gelden voor heffing van de reguliere pensioenpremie zijn van overeenkomstige toepassing voor de VPL-bijdrage.

Deelnemersbijdrage

De deelnemersbijdrage wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag en is maximaal gelijk aan de premie die verschuldigd zou zijn bij deelname aan de pensioenregeling van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalektro (PME). Overigens geldt er voor de pensioenopbouw bij pensioenfonds Honeywell een hoger gemaximeerd salaris (per 1 januari 2018 € 105.075), hierdoor kan de deelnemersbijdrage in bedrag hoger uitvallen dan bij PME. Per 1 januari 2018 bedraagt de deelnemersbijdrage 11,03% van de pensioengrondslag.

De door de deelnemers verschuldigde bijdragen zullen door de werkgever op het salaris van de deelnemers worden ingehouden in dezelfde termijnen als waarin het salaris aan hen wordt uitbetaald.

De feitelijke premie bedraagt in 2018 € 9,1 miljoen (2017: € 9,6 miljoen). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren. De feitelijke premie is hoger dan de kostendekkende premie.

5.2.2 Toeslagbeleid

Het bestuur beslist jaarlijks of een verhoging van pensioenaanspraken kan worden toegekend. Bij het vaststellen van de verhoging zal het bestuur rekening houden met de aanwezige financiële middelen van het fonds, waardoor er sprake is van een voorwaardelijke verhoging. Eventueel toeslagverlening vindt altijd plaats per 1 januari van enig jaar. Eenmaal toegekende verhogingen worden aangemerkt als verplichting van het fonds en de contante waarde van de verhogingen zal aan de technische voorziening worden toegevoegd.

Vanaf 2016 wordt voor zowel de actieve deelnemers, als de gewezen deelnemers en de gepensioneerden uitgegaan van de stijging van het prijsindexcijfer (CPI alle huishoudens afgeleid) op 1 juli van enig jaar ten opzichte van 1 juli van het jaar daarvoor als uitgangspunt voor de toeslagverlening. Er worden geen negatieve toeslagen verleend. Een eventuele negatieve prijsindex wordt wel meegenomen in de berekening van de achterstand op toeslagverlening per deelnemer. Indien er sprake is van inhaaltoeslag wordt deze geminimaliseerd op 0%.

De toe te kennen verhoging is afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Hierbij wordt een beleidsmatrix als leidraad genomen voor de toeslagverlening. Tevens wordt de te verlenen toeslag gemaximeerd op het percentage dat volgt uit de in het financieel toetsingskader vastgelegde berekeningsmethodiek.

De beslissing wordt genomen op basis van de beleidsdekkingsgraad van 1 oktober van het boekjaar inclusief het effect van het voorziene toeslagbesluit. Deze beleidsmatrix wordt als richtlijn genomen bij de beslissing over de hoogte van de toeslagverlening. Er kunnen dus geen rechten aan deze matrix worden ontleend.

Uitgaande van de beleidsdekkingsgraad per 1 oktober 2018 van 117,4%, het huidige beleidskader, de spelregels van het nFTK en de relevante prijsindex van 1,73%, kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend per 1 januari 2019 van 1,00% aan alle deelnemers, slapers en pensioengerechtigden.

Tekorten in toeslagverlening en toegepaste kortingen worden vanaf 1 januari 2007 bijgehouden. Het beleid van het pensioenfonds gaat terug tot de gemiste toeslagen vanaf 1 januari 2007. Indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de indexatiedekkingsgraad kan het bestuur inhaaltoeslag c.q. compensatie van kortingen verlenen. De inhaaltoeslag of compensatie van kortingen kan niet hoger kan zijn dan 20% van het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de indexatiedekkingsgraad. Inhaaltoeslag en compensatie van kortingen hebben dezelfde prioriteit. Inhaaltoeslag of compensatie van kortingen wordt toegepast door middel van het toekennen van een uniform percentage van de achterstand per deelnemer.

Actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Gemiste toeslag	Cumulatief verschil
01-01-2008	4,29%	4,29%	0,00%	0,00%
01-01-2009	3,01%	0,00%	3,01%	3,01%
01-01-2010	1,76%	0,00%	1,76%	4,82%
01-01-2011	1,66%	0,00%	1,66%	6,56%
01-01-2012	2,16%	0,00%	2,16%	8,86%
01-01-2013	2,11%	0,00%	2,11%	11,15%
01-04-2013	0,00%	0,31%	-0,31%	10,83%
01-01-2014	2,35%	0,47%	1,88%	12,91%
01-01-2015	1,86%	0,50%	1,36%	14,45%
01-01-2016	0,81%	0,00%	0,81%	15,37%
01-01-2017	-0,32%	0,00%	-0,32%	15,01%
01-01-2018	1,36%	0,30%	1,06%	16,22%
01-01-2019	1,73%	1,00%	0,73%	17,07%

Niet actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Gemiste toeslag	Cumulatief verschil
01-01-2008	1,29%	1,29%	0,00%	0,00%
01-01-2009	2,96%	0,00%	2,96%	2,96%
01-01-2010	-0,11%	0,00%	-0,11%	2,85%
01-01-2011	1,38%	0,00%	1,38%	4,27%
01-01-2012	2,42%	0,00%	2,42%	6,79%
01-01-2013	2,43%	0,00%	2,43%	9,38%
01-04-2013	0,00%	0,35%	-0,35%	9,01%
01-01-2014	1,68%	0,34%	1,34%	10,47%
01-01-2015	0,59%	0,20%	0,39%	10,90%
01-01-2016	0,81%	0,00%	0,81%	11,80%
01-01-2017	-0,32%	0,00%	-0,32%	11,44%

01-01-2018	1,36%	0,30%	1,06%	12,62%
01-01-2019	1,73%	1,00%	0,73%	13,44%

Het pensioenfonds hanteert een herstelplan met de wettelijk maximaal toegestane hersteltermijn. Voorwaardelijke kortingen worden doorgevoerd indien de beleidsdekkingsgraad onder de kritische beleidsdekkingsgraad komt. De kritische beleidsdekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij het herstelplan geen voldoende herstel meer oplevert (per 31 december 2018 bedraagt de kritische beleidsdekkingsgraad 101%). Het pensioenfonds voert onvoorwaardelijke kortingen ineens door indien de beleidsdekkingsdekkingsgraad meer dan vijf jaar achtereen beneden het minimaal vereist eigen vermogen ligt. Daar is gelet op de feitelijke financiële positie per eind 2018 geen sprake van.

5.2.3 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt afgestemd op de verplichtingenstructuur van het pensioenfonds. Daarbij wordt rekening gehouden met de wettelijke eisen die in het Financieel Toetsingskader (FTK) aan het beleggingsbeleid en risicomanagement gesteld worden. De Nederlandse Bank (DNB) houdt hierop toezicht.

In de Pensioenwet is in artikel 135 vastgelegd dat een pensioenfonds een beleggingsbeleid moet voeren dat in overeenstemming is met de prudent person regel.

Het fonds geeft hier als volgt uitvoering aan:

- De waarden worden belegd in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- De waarden worden zodanig belegd dat de kwaliteit, de veiligheid, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn gewaarborgd;
- De beleggingen worden zorgvuldig gespreid om concentratierisico te reduceren;
- Het fonds heeft een heldere organisatiestructuur vastgelegd met betrekking tot het bepalen en uitvoeren van het beleggingsbeleid waarin het risicobeheer adequaat en onafhankelijk is vorm gegeven en een zorgvuldig besluitvormingsproces is gewaarborgd;
- Het strategische beleggingsbeleid van het fonds wordt zo goed mogelijk afgestemd op de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding. Het beleid is afgestemd op de specifieke verplichtingen en de indexatieambitie van het fonds. Ten behoeve hiervan wordt periodiek (minimaal eens per 3 jaar) een Asset Liability Management (ALM)-studie of vergelijkbare studie gedaan;
- Het fonds vertaalt jaarlijks het strategische beleggingsbeleid naar een concreet beleggingsplan. In het beleggingsplan heeft het fonds gedetailleerde strategische normwelingen, bandbreedtes en risicolimieten per beleggings- dan wel risicocategorie opgesteld die aansluiten bij de risicohouding van het fonds. Daarbij heeft het fonds beleid opgesteld voor de beheersing van de relevante risico's; Het fonds heeft bij de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid, de implementatie daarvan alsmede bij het risicobeheer, nadrukkelijk voor een balans tussen aard, omvang en complexiteit van de beleggingsportefeuille enerzijds en de aanwezige kennis en ervaring anderzijds gezorgd;
- Het fonds heeft de uitvoering van het vermogensbeheer met behulp van een beleggingsmandaat vastgelegd en beschikt over een selectie- en evaluatieprocedure;
- Het fonds heeft beleid vastgelegd over het beleggen in de "eigen onderneming";
- De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering;
- De waarden worden hoofdzakelijk op gereglementeerde markten belegd
- Beleggingen in niet tot de handel op een gereglementeerde financiële markt toegelaten waarden worden tot een prudent niveau beperkt;
- Beleggingen in derivaten zijn toegestaan voor zover deze bijdragen aan een vermindering van het risicoprofiel of een doeltreffend portefeuillebeheer vergemakkelijken. Het fonds vermijdt een bovenmatig risico met betrekking tot een en dezelfde tegenpartij en tot andere derivatenverrichtingen.

Het doel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het behalen van een zo hoog en stabiel mogelijk rendement op het belegde vermogen binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Met behulp van de inzichten uit een periodiek gehouden ALM-studie bepaalt het pensioenfonds de strategische beleggingsmix voor het komende jaar. De uiteindelijke strategische beleggingsmix voor het

pensioenfonds is dan geen doel op zich, maar een resultante van de gewenste beleggingsrisico's en pensioenresultaten.

De beschikbare gelden van het fonds dienen op een solide wijze te worden belegd. Met het oog op een professionele en verantwoorde besluitvorming ten aanzien van de beleggingen van het fonds is tot de volgende organisatie van activiteiten besloten:

- Het bestuur stelt met inachtneming van advies van de beleggingscommissie het beschikbare risicobudget voor de belegging, het strategisch beleggingsbeleid en de randvoorwaarden waarbinnen dit vorm wordt gegeven (het beleggingsraamwerk) vast;
- De beleggingscommissie draagt zorg voor en controleert de uitvoering van de (aansturing van de) beleggingen, waarbij gebruik wordt gemaakt van ondersteuning van de Investment Consultant;
- Professionele vermogensbeheerders voeren het feitelijke vermogensbeheer uit en rapporteren daarover;
- Profielen van de leden van de beleggingscommissie en het bestuur zijn opgenomen in het Geschiktheidsplan.

Het beleggingsplan is afgeleid van de doelstelling een extra rendement te behalen ten opzichte van de waardeontwikkeling van de (nominale) verplichtingen binnen een bepaalde tracking error en geeft aandacht aan allocaties en bandbreedtes betreffende:

- Verdeling over beleggingscategorieën;
- Management renterisico verplichtingen;
- Valutabeleid;
- Samenstelling vastrentende portefeuille;
- Samenstelling aandelenportefeuille;
- Gebruik derivaten.

Principes waarop het beleggingsplan is gestoeld, zijn:

- Het moet passend zijn voor het risicobudget;
- Het renterisico van de verplichtingen dient in belangrijke mate strategisch te worden beheerst, middels de afstemming van omvang en looptijd van de vastrentende portefeuille op de nominale verplichtingen;
- Allocaties dienen een positieve bijdrage te leveren aan de rendementsverwachting en/of te leiden tot risicoreductie door diversificatie onder bepaalde economische scenario's;
- Allocaties dienen te worden gezien in termen van risicobijdrage binnen de context van de beleggingsportefeuille als geheel.

Het tactisch beleid kan worden uitgevoerd binnen de beleggingsfondsen. Jaarlijks wordt door het bestuur vastgesteld wat de relevante streefposities zijn. Om die posities worden bandbreedtes aangehouden waarbinnen de vermogensbeheerder opereert. Verder is het binnen de bandbreedtes toegestaan dat onder andere door "asset drift" de feitelijke weging van de beleggingscategorieën vastrentende waarden, aandelen, onroerend goed en commodities afwijkt van de normweging. Het pensioenfonds heeft zelf geen tactisch beleggingsbeleid. Met het TIRO product van AEGON wordt een beperkt tactisch rentebeleid gevoerd door de vermogensbeheerder.

Ter beoordeling en bewaking van de uitvoering van het totale beleggingsbeleid is een strategische benchmark vastgesteld door het fonds. Deze luidt als volgt (waarden zijn uitgedrukt als een percentage van totale beleggingsportefeuille):

Beleggingscategorie	Weging	Band-breedte	Benchmark
Vastrentende waarden	62,0%	57,0%-67,0%	
Staatsobligaties	22,6%	17,6% - 27,6%	Merrill Lynch Eurozone Government Bond Index cst
Eurozone + SLM	22,6%	17,6% - 27,6%	
Overheidsgerelateerd	5,0%	2,5% - 7,5%	Merrill Lynch Core Eurozone Government Bond Ind.
GRIF	5,0%	2,5% - 7,5%	
Bedrijfsobligaties	18,0%	13,0%-23,0%	Barclays Capital Euro Aggreg. Corporate Bond Ind.
Aegon	9,0%	5,0%-14,0%	Barclays Euro Aggregate Corporate Ex Financials
NN IP – excl financials	3,0%	1,0%-5,0%	Barclays Capital Euro Aggreg. Corporate Bond Ind.
NN IP – incl financials	6,0%	3,0%-9,0%	
Hypotheek	15,0%	12,5%-17,5%	JP Morgan Government Bond Index Traded NL *
Hypotheek	15,0%	12,5%-17,5%	
Tactisch beleid	1,4%	0,0%-5,0%	Merrill Lynch European Union Governm. Bond Ind.
TIRO	1,4%	0,0%-5,0%	
Aandelen	35,0%	30,0%-40,0%	
Wereld (BNP Paribas)	17,5%	12,5%-22,5%	MSCI All Country World Net Index
Wereld (Aegon)	17,5%	12,5%-22,5%	MSCI All Country World Net Index (GBP, JPY, USD Hedged) (Customized)
Grondstoffen	1,2%	0,0% - 3,0%	S&P GSCI ER (hedged) € overnight
Edelmetalen	1,8%	0,0% - 5,0%	Gelijk aan de performance
Goud	1,3%	0,0% - 3,0%	
Platinum	0,5%	0,0% - 2,0%	
Liquiditeiten	0,0%		1-maands Euribor
Totaal	100,0%		

* Voor hypotheek wordt als benchmark een staatsobligatie benchmark aangehouden. Deze benchmark houdt geen rekening met de krediet en illiquiditeitsopslag die gepaard gaan met de hypotheek belegging. Er is gekozen voor deze benchmark omdat er geen geschikte benchmark publiekelijk beschikbaar is voor de hypotheek belegging. Het direct onroerend goed (terrein Emmen) is hier buiten beschouwing gelaten (dit bedroeg ultimo 2018 ongeveer 0,4% van het totale vermogen). De beleggingen zijn in 2018 binnen de strategische bandbreedtes aangehouden.

Strategie vastrentende waarden

De vastrentende waarden worden beheerd door AEGON en NN IP. Ten aanzien van de vastrentende waarden is een onderverdeling afgesproken, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met adviezen en rapportages van de beleggingscommissie en de vermogensbeheerder. Het beleid wordt ten minste eenmaal per jaar op basis van een advies van de beleggingscommissie door het bestuur vastgesteld in de vorm van een mandaat waarin de neutrale positie, alsmede de speelruimte voor tactisch beheer is vastgesteld. Binnen de categorie Bedrijfsobligaties wordt, naast het European Credit Fund van Aegon, tevens belegd in twee fondsen van NN IP. Deze fondsen beleggen in Europese bedrijfsobligaties, waarvan één fonds financiële instellingen uitsluit. De beleggingen in bedrijfsobligaties zijn gelijk verdeeld over de beide vermogensbeheerders (50/50).

De vastrentende waarden portefeuille, inclusief de renteswaps, heeft onder meer als doel om het renterisico van de verplichtingen voor een groot, beleidsmatig gewenst deel af te dekken. Ten einde het renterisico voor het fonds te reduceren wordt gebruik gemaakt van 'interest rate swaps', beheerd in een pool middels Aegon's Strategic Liability Matching (SLM) fonds. Derivaten vormen als afgeleide instrumenten geen aparte beleggingscategorie. De vermogensbeheerder mag in overeenstemming met gestelde richtlijnen gebruik maken van alle soorten derivaten, mits de blootstelling van het vermogen inclusief derivaten binnen de vermelde beleggingsrestricties blijft.

Strategie aandelen

Bij de samenstelling van de aandelenportefeuille wordt gestreefd naar een brede diversificatie, zowel over regio's als over sectoren. Twee aandelenbeheerders hebben ruimte voor het voeren van actief beleid binnen de aandelenportefeuille. De aandelen worden momenteel beheerd door Aegon en BNP Paribas. De

verdeling tussen de twee (fondsen van de) beheerders wordt door het bestuur geformuleerd. Momenteel betreft de strategische verdeling tussen de twee beheerders 50/50. Binnen het aandelenfonds van Aegon worden de USD, het GBP en de JPY volledig afgedekt naar de euro. Binnen het BNP Paribas Obam fonds wordt het valutarisico niet afgedekt. Dit sluit aan bij het beleid van het pensioenfonds om 50% van het valutarisico van de drie grote valuta af te dekken.

Strategie edelmetalen

De edelmetalen worden passief aangehouden. Het goudbelang vervult bij een crisis een functie als ultieme reserve en vertrouwensanker. Verder wordt goud aangehouden uit diversificatiemotief. Daarnaast wordt ook platina aangehouden. Platinum kent vergelijkbare karakteristieken als goud en fungeert ter diversificatie van de edelmetalen portefeuille.

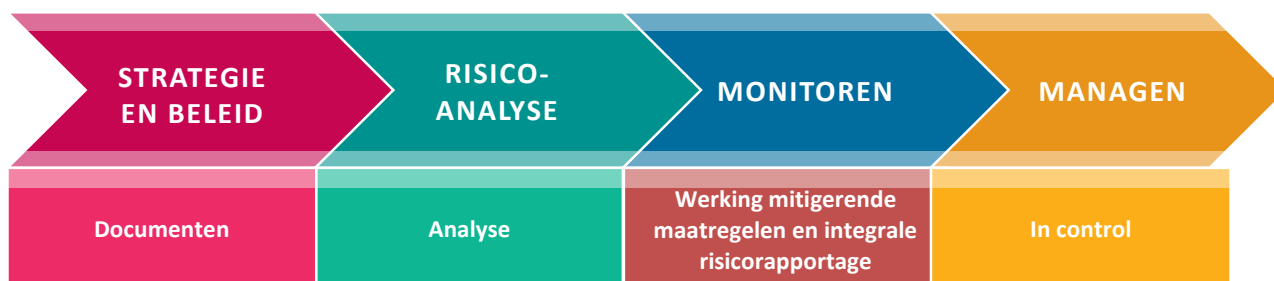
6 Integraal risicomanagement

Het bestuur heeft in 2018 verder gewerkt aan een nieuwe opzet voor het integraal risicomanagement. Er is een separaat Risicomanagementbeleid opgesteld waarin het aangepaste raamwerk voor integraal risicomanagement is opgenomen. Ook is de risicoanalyse doorlopen op basis van een nieuwe opzet. Vanaf het derde kwartaal van 2018 ontvangt het bestuur ieder kwartaal een integrale risicorapportage waarin de werking van de mitigerende maatregelen wordt getoetst. Daarnaast is begin 2019 invulling gegeven aan de drie sleutelfuncties onder IORP II. In de volgende paragrafen wordt het risicomanagementproces van het pensioenfonds nader toegelicht.

6.1 Risicomanagement-proces

Het pensioenfonds heeft een systeem van integraal risicomanagement ingericht. Uitgangspunt voor het risicomanagement is een goede evenwichtige afweging tussen de reductie van risico's, de inspanningen om dit te realiseren en de kosten die hiermee gepaard gaan. Een risico is een interne of externe gebeurtenis die zich met een bepaalde kans kan voordoen en daarmee het realiseren van de doelstellingen van een organisatie in zowel positief als negatief opzicht kan beïnvloeden. Risicomanagement houdt in dat risico's op gestructureerde wijze inzichtelijk worden gemaakt en bewaakt. Om dit te bereiken wordt een gestructureerd proces doorlopen, waarin de verschillende werkzaamheden en verantwoordelijkheden goed zijn gedefinieerd en vastgelegd.

Het inrichten van een risicomanagement proces heeft als doel om een redelijke mate van zekerheid te geven dat de vastgestelde doelstellingen van het pensioenfonds worden gerealiseerd. Het onderkennen, analyseren en mitigeren van risico's is een continu proces en is tevens een kritisch element van een effectieve interne beheersing. Het bestuur is verantwoordelijk voor het periodiek uitvoeren van risicoanalyses. Het onderwerp "risicomanagement" is een vast agendapunt voor iedere bestuursvergadering. De risicomanagement-cyclus ziet er als volgt uit:

Het bestuur heeft een Risicomanagementbeleid opgesteld waarin het risicomanagementproces, de risicostrategie, de governance rondom het risicomanagement (rollen en verantwoordelijkheden) en de methodiek voor de periodieke risico analyse zijn opgenomen. Ook zijn de diverse risico's in het Risicomanagementbeleid gedefinieerd en toebedeeld aan een verantwoordelijke (bestuur of commissie).

6.2 Risicostrategie en -beleid

Het bestuur heeft een (algemene) Missie, visie en strategie bepaald die is opgenomen in de ABTN. Belangrijke kenmerken uit de Missie, visie en strategie zijn betrouwbaarheid, transparantie, professionaliteit, kostenefficiëntie, maatschappelijke verantwoordelijkheid en heldere communicatie. Daarnaast is de risicobereidheid beschreven in de ABTN. De basis van de risicobereidheid is het toeslagstreven dat naast de zekerheidsnorm van het pensioenfonds, evengoed een hoge prioriteit heeft. Het bestuur is zich ervan bewust dat voor het behalen van deze doelstellingen het noodzakelijk is risico te lopen.

De Missie, visie en strategie en de risicobereidheid zijn de basis voor de risicostrategie. Onderstaand is de risicostrategie nader toegelicht met aandacht voor het gewenste (bruto) risiconiveau:

- **Betrouwbaarheid:** Het uitbestedingsrisico en het juridisch risico moeten laag zijn om een grote zekerheid over de correctheid en volledigheid van de pensioenaanspraken en pensioenrechten te bereiken. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast beperkt zijn.
- **Professionaliteit:** Het uitbestedingsrisico en het omgevingsrisico moeten laag zijn om een professionele uitstraling en hoge kwaliteit te bevorderen. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast ook beperkt zijn.
- **Kostenefficiëntie:** Het bestuur heeft gekozen voor prudente technische grondslagen en streeft ernaar het verzekeringstechnisch risico te beperken en het resultaat op kosten te minimaliseren.
- **Maatschappelijke verantwoordelijkheid:** Maatschappelijke verantwoordelijkheid vindt zijn basis in een laag integriteitsrisico en een laag juridisch risico.
- **Heldere communicatie en transparantie:** Het bestuur wil transparant zijn naar de deelnemers. De beheersing van het omgevingsrisico moet dus sterk zijn. Om communicatie goed over te brengen is daarnaast het vertrouwen in het bestuur belangrijk. Het integriteitsrisico moet dus laag zijn.
- **Toeslagstreven:** Het beleggingsbeleid (inclusief toeslagbeleid) en premiebeleid zijn erop gericht om het toeslagstreven te realiseren. Dit betekent dat het matching/renterisico en marktrisico respectievelijk beperkt en hoog mogen zijn.

6.2.1 Risicohouding

Het bestuur heeft in het kader van het vernieuwde FTK een kwalitatieve en een kwantitatieve risicohouding vastgesteld. De risicohouding is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling van het fonds te realiseren (risicobereidheid) en de mate waarin het fonds deze beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken en doelstellingen van het fonds (risicodraagvlak).

De risicohouding is mede gebaseerd op overleg met sociale partners. Het bestuur van het fonds gebruikt de beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, bij de opdrachtaanvaarding en de vaststelling van het beleid.

Het beleid is er, gegeven de pensioenregeling en financieringsafspraken met de werkgever, primair op gericht om de pensioenen van alle deelnemers ten minste nominaal in stand te houden met daarnaast een duidelijk streven naar indexatie voor zowel actieven als inactieven.

Naar het oordeel van het bestuur rechtvaardigt het toeslagstreven een wat ruimere risicohouding. Het bestuur accepteert hierbij dat er een kans is dat de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten op enig moment gekort moeten worden.

Kwalitatieve risicohouding

De kwalitatieve risicohouding omvat samengevat een duidelijk streven naar indexatie (behoud van koopkracht) tegen zo laag mogelijke, maar stabiele, premies en uitvoeringskosten.

Kwantitatieve risicohouding

Pensioenfonds Honeywell heeft een scheiding aangebracht in de kwantitatieve risicohouding voor financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

De kwantitatieve risicohouding voor financiële risico's is vertaald in een vereist eigen vermogen (VEV). Om tot een korte termijn risicohouding in termen van VEV te komen, zijn analyses uitgevoerd naar de beweeglijkheid van het VEV bij het strategische beleggingsbeleid. Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een VEV tussen 12% en 20%.

De kwantitatieve risicohouding voor de lange termijn is gebaseerd op het verwachte pensioenresultaat (ondergrens van 90% met een maximale afwijking van 35% in een slechtweerscenario).

De sociale partners en het verantwoordingsorgaan hebben verklaard zich te kunnen vinden in de door het bestuur vastgestelde (lange - en korte termijn) risicohouding.

Niet-financiële risico's

Niet-financiële risico's worden in een ALM-studie, een haalbaarheidstoets (ter toetsing van de lange termijn risicohouding) en bij de bepaling van het VEV niet meegenomen.

Pensioenfonds Honeywell heeft daarom besloten een ambitie te formuleren voor de risicohouding ten aanzien van niet-financiële risico's. Deze wordt uitgedrukt in termen van vertrouwen en reputatie:

Vertrouwen:

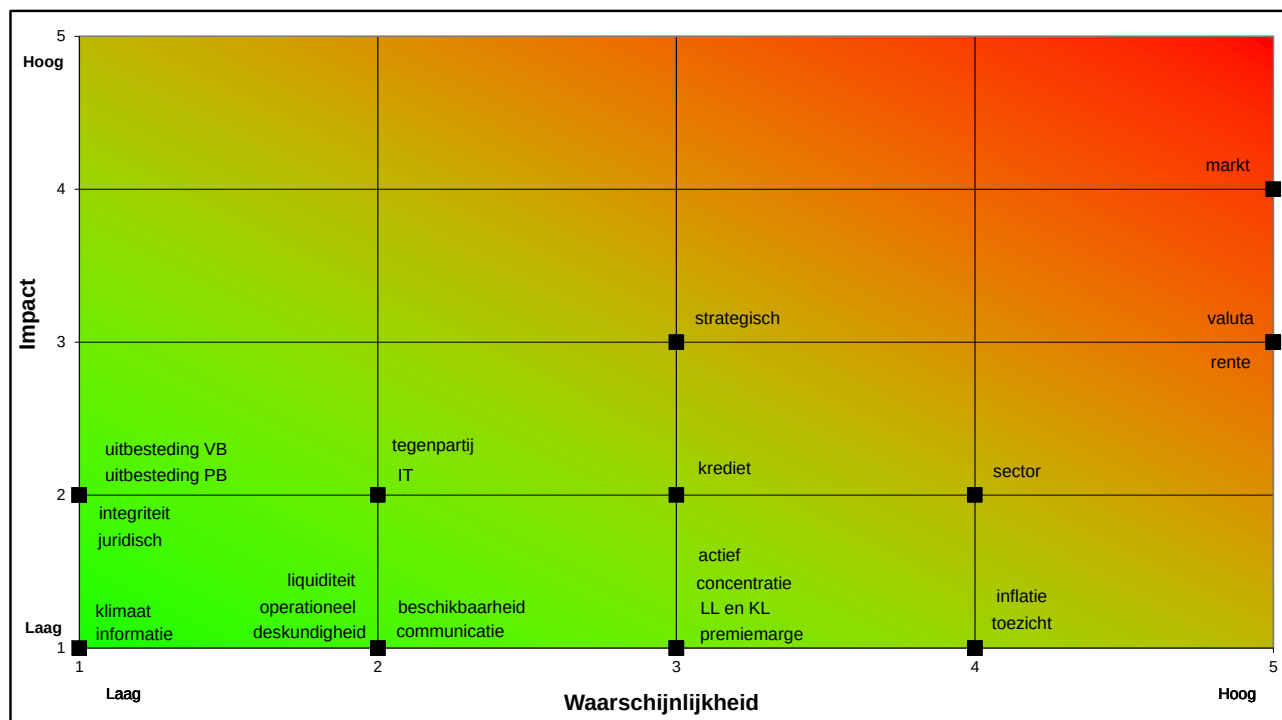
- Pensioenfonds Honeywell is niet bereid risico's te lopen die een behoorlijke daling van het vertrouwen van (gewezen) deelnemers, gepensioneerden of werkgever tot gevolg hebben.

Reputatie:

- Pensioenfonds Honeywell accepteert alleen risico's die transparant zijn voor het bestuur, in voldoende mate beheerst kunnen worden, uitlegbaar zijn richting stakeholders en toetsbaar zijn aan maatschappelijke ontwikkelingen.
- Pensioenfonds Honeywell accepteert geen risico's met betrekking tot het niet kunnen voldoen aan de wet- en regelgeving en gemaakte afspraken in de uitbestedings-overeenkomsten tussen het fonds en de uitbestedingspartners.

6.3 Risicoanalyse

Het bestuur van het pensioenfonds hanteert een systematiek van risico-identificatie en -analyse waarmee de risicopositie van het pensioenfonds nader in kaart wordt gebracht. Hierbij wordt gekeken naar de bruto risico's en de beheersing van deze risico's. De heatmap van de netto risico's op basis van de laatste evaluatie is onderstaand opgenomen:

Het bestuur is van mening dat na getroffen beheersingsmaatregelen de van toepassing zijnde risico's acceptabel zijn. Het bestuur is zich bewust van de risico's die het pensioenfonds loopt en besteedt veel aandacht aan risicobeleid en beheersing.

In paragraaf 6.5 van dit hoofdstuk wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste risico's die door het bestuur zijn onderkend, alsmede op het beleid van het bestuur voor het mitigeren van deze risico's.

6.4 Risicomonitoring, -evaluatie en managen

Het bestuur heeft een systeem van periodieke risico-evaluatie. Op kwartaalbasis wordt door de Investment Consultant een Risicodashboard opgesteld en door de pensioenadministrateur een kwartaalrapportage. Deze rapportages worden toegelicht en besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur komt daarnaast zes-wekelijks bijeen in een conference call. Deze conference calls vinden plaats na afloop van de vergadering van de Europese Centrale Bank (ECB). Het bestuur wordt dan door de Investment Consultant geïnformeerd over de inhoud van de ECB vergadering. Aan de hand daarvan vindt een risico-evaluatie van het beleggingsbeleid plaats en worden mogelijk beslissingen tot bijsturing genomen (met name met betrekking tot de renteafdekking).

Voor de monitoring van de werking van de getroffen beheersingsmaatregelen (mitigerende maatregelen) voor de diverse risico's maakt het bestuur vanaf het derde kwartaal van 2018 gebruik van een integrale risicorapportage. Deze integrale risicorapportage geeft het bestuur op kwartaalbasis een totaaloverzicht van alle risico's en de werking en effectiviteit van de getroffen mitigerende maatregelen.

6.5 Voornaamste risico's en beheersingsmaatregelen

6.5.1 Financiële risico's

Marktrisico

Marktrisico is het risico van waardeverandering van (verhandelbare instrumenten in) de portefeuille als gevolg van dalen in marktprijzen van activa (aandelen, niet-matching vastrentende waarden en kredietopslag bij vastrentende waarden voor matching; niet zijnde het rentematching en valutarisico). Het belang in aandelen bedraagt circa 35%. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de verschillende beleggingsfondsen (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Ook de beleggingen in hypotheek, het NN IP-fonds en het GRIF fonds dragen hier aan bij. De waarschijnlijkheid en impact van dit risico komen als hoogste uit de analyse. Het bestuur van het pensioenfonds is van mening dat er geen aanleiding is tot wijziging in de mate van beheersing.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de contante waarde van de nominale pensioenverplichtingen negatief ontwikkelt in verhouding met de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van een renteverandering, curve- en/of staat-swapspreid beweging. Het pensioenfonds dient de verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichthouder DNB. Hierdoor wordt standaard een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een stijgende rekenrente de verplichtingen in waarde laat dalen, hetgeen gunstig is voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds en omgekeerd. Daar staat tegenover dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden en het SLM fonds in principe omgekeerd in waarde meebewegen. Het matchen van het renterisico wordt beschouwt als zeer belangrijk. Dit risico neemt toe door de sterk fluctuerende rente en de wijzigende rentemethodiek van DNB. Gezien de lage rentestanden is het risico van daling van de rente wellicht afgenomen, maar de mate van renteafdekking is de afgelopen jaren eveneens afgebouwd. De rente wordt voor een groot deel afgedekt middels het SLM fonds van Aegon. Er is een signaleringsfunctie afgesproken op de rente met dagelijkse rentechecks, waardoor bij significante wijzigingen het bestuur snel op de hoogte is en direct bijeenkomt (conference call).

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een niet-euro belegging daalt omdat de wisselkoers tussen de vreemde valuta en de euro daalt (de euro apprecieert). Binnen het Aegon aandelenfonds worden de dollar, pond en yen volledig afgedekt (dit wordt gerapporteerd door het af te zetten tegen de gehedgede benchmark). De valutaexposure wordt op kwartaalbasis gerapporteerd en besproken in de beleggingsadviescommissie. Tweejaarlijks (op de strategiedag) bepaalt het bestuur of het valutabeleid moet worden gehandhaafd of worden gewijzigd (afhankelijk van de situatie op de financiële markten).

6.5.2 Niet-financiële risico's**Sector risico**

Het sector risico is het risico dat de positie en reputatie van het pensioenfonds verslechteren als gevolg van negatieve media aandacht voor pensioenfonds, het pensioensysteem en/of wijziging in het draagvlak voor het pensioenstelsel. Door het bestuur en de externe uitvoerders wordt actief de wetgeving en de best practices gevolgd. Het effect van de reputatie van de pensioensector is beperkt, aangezien deelnemers geen keus krijgen voor een andere regeling.

Het pensioenfonds brengt jaarlijks een pensioenkrant uit met actuele onderwerpen. De website is geheel vernieuwd en voorzien van actuele informatie (o.a. poll, UPO-filmpje, dekkingsgraadinformatie). Tevens worden nieuwsbrieven uitgebracht. Het bestuur van het pensioenfonds levert periodiek een bijdrage aan de Townhall meetings voor de werknemers van Honeywell in de diverse vestigingen. Deze bijdragen worden zeer positief ontvangen. Daarnaast is er een jaarlijkse bijeenkomst van de Vereniging van Honeywell gepensioneerden.

Concurrentie komt van PME. Als PME de regeling verrijkt, dan moet het pensioenfonds meedoen om vrijstelling te behouden. De kans hierop is klein. In 2015 heeft de werkgever gegevens moeten aanleveren aan PME inzake de gelijkwaardigheidstoets. Het pensioenfonds is "geslaagd" voor de gelijkwaardigheidstoets.

Het risico dat alle pensioenfonds in een slecht daglicht komen is lastig te beheersen; wat mogelijk is wordt gedaan.

Toeziht risico

Het toezicht risico is het risico dat het pensioenfonds moet voldoen aan zwaardere eisen van de toezichthouders DNB en AFM, wat tot meer kosten leidt en het risico op non-compliance verhoogt. Het pensioenfonds heeft beleid ontwikkeld om te voldoen aan wet- en regelgeving (prudent person, integere bedrijfsvoering, klachtenregeling, integriteitsbeleid, etc.). Er is sprake van open en eerlijke communicatie met de toezichthouder en er is een goede relatie. De bestuursleden besteden veel aandacht aan het bijhouden van vakken en er is een individueel opleidingsplan voor de bestuursleden. Er wordt gebruik gemaakt van externe specialisten voor controle en monitoring.

Strategisch risico

Het strategisch risico is het risico dat door strategische keuzes de positie van het fonds verslechtert. Hierin wordt door het bestuur ook het strategisch risico van buitenaf meegenomen, met andere woorden, het risico dat de werkgever bepaalde besluiten neemt die impact hebben op het (voortbestaan van het) pensioenfonds.

Besluiten worden alleen door het gehele bestuur genomen, na advies en weloverwogen. In de voorleggers bij bestuursbesluiten worden risico's en evenwichtige belangenafweging meegenomen. Indien nodig wordt extern advies (deskundigen) ingewonnen met impactanalyses.

Er worden periodieke kennis- en discussie-sessies door het bestuur georganiseerd inzake de beleggingsstrategie en specifieke beleggingscategorieën, met input van meerdere externe partijen. Er zijn goede contacten met de werkgever, de vinger wordt aan de pols gehouden, zodat er sprake is van vroegtijdige betrokkenheid en tijdig kan worden ingespeeld op mogelijke wijzigingen.

7 Beleggingen

7.1 Terugblik 2018

In 2018 groeide de wereldeconomie, maar het economische momentum en optimisme zwakten af naarmate het jaar vorderde. Aan het begin van het jaar was er sprake van gesynchroniseerde groei en een robuuste economische ontwikkeling. Vooral de groei in de Verenigde Staten was positief, mede veroorzaakt door de tijdelijke effecten van de fiscale verruiming. Ook in Europa, Japan en opkomende landen was de groei sterk. In de tweede helft van 2018 vertraagde het wereldwijde groeimomentum en waren de macro-economische omstandigheden meer in balans.

De aanhoudende expansie van de economie van de afgelopen periode zorgde voor gunstige omstandigheden op de arbeidsmarkt. Vooral in de Verenigde Staten, Japan en in Noord-Europa zijn er de afgelopen jaren veel banen gecreëerd is de werkloosheid sterk gedaald. Het huidige werkloosheidsniveau ligt op het niveau van voor de crisis, en er zijn zelfs sectoren waar krapte is ontstaan.

De hoge economische groei en krappe arbeidsmarkt leidden in 2018 niet tot een sterke toename van de inflatie. De ECB en de BoJ, de centrale banken van Europa en Japan, ondersteunden de economie via historisch lage renteniveaus en opkoopprogramma's. De voortdurende economische expansie zorgde ervoor dat de ECB zich comfortabel genoeg voelde om het opkoopprogramma – een belangrijke maatregel om de economie te ondersteunen – te stoppen per eind 2018. De Federal Reserve, de centrale bank van de Verenigde Staten, ging verder op het eerder ingezette pad om het beleid voorzichtig te normaliseren. De beleidsrente werd vier keer verhoogd en de balans van de centrale bank werd langzaam uitgebreid.

Het afgelopen jaar werd ook gekenmerkt door politieke onzekerheden. Een van de belangrijkste politieke onzekerheden was het handelconflict tussen de Verenigde Staten en China. Beide landen stelden handelstarieven in en dreigden met verdere escalatie. Dit zorgde voor onzekerheid voor bedrijven en onrust op financiële markten. Brexit was een ander politiek risico waardoor de markten beïnvloed werden. Daarnaast zorgden de verkiezingen in Italië voor onrust in de eurozone. De Vijfsterrenbeweging en Lega – de winnaars van de verkiezingen – vormden een regering en presenteerden een begroting die niet goed ontvangen werden door de Europese Commissie en beleggers.

Financiële markten kenden een turbulent jaar. Na een lange periode van gunstige ontwikkelingen en rendementen, stelden beleggers in 2018 hun groeiverwachtingen naar beneden bij en behaalden de meeste risicovolle beleggingen een negatief rendement in 2018. Gedurende het jaar vestigden Amerikaanse aandelenmarkten nieuwe records, maar in de laatste maanden draaide het sentiment onder beleggers en verdampten de winsten. Uiteindelijk sloten de Amerikaanse beurzen het jaar zelfs met verlies. In Europa en Azië was dat niet anders. De beursindices waren volatiel en leden stevige verliezen. De meeste beleggingen in vastrentende waarden daalden ook in waarde. Obligaties met een kredietopslag ondervonden de negatieve effecten van de stijgende risicopremies. Veilige staatsobligaties hadden daarentegen een positief rendement. Ook het koersverloop op de grondstoffenmarkt was opmerkelijk. De olieprijs stond in oktober boven 75 US dollar, maar sloot het jaar onder 50 US dollar ondanks de aangekondigde productieverlaging van de OPEC-landen.

7.2 Beleggingsresultaten 2018

Het totale beleggingsrendement na kosten (inclusief renteafdekking) kwam in 2018 uit op -3,2% (2017: 5,1%).

De strategische renteafdekking bedraagt 35%. De feitelijke renteafdekking lag gedurende het jaar rond de 50% (dynamisch beleid). De renteafdekking heeft positief bijgedragen aan het rendement. De onderliggende rente is namelijk gedaald in 2018. Deze afdekking dient ervoor om de dekkingsgraad in een bepaalde mate te beschermen tegen rentebewegingen.

Staatsobligaties

2018 begon met positief marktsentiment. Dit positieve sentiment werd gevoed door de belastingplannen van Trump in de VS, de sterke groei cijfers uit Europa eind 2017 en het doorgaande ECB

opkoopprogramma van staatsobligaties in combinatie met de zeer lage officiële ECB rente. De Duitse rente liep verder op van 0,43% tot 0,77%. De stemming sloeg in het eerste kwartaal echter om. De Europese groei-ontwikkeling bleef achter bij de verwachtingen, terwijl ook de kerninflatie hardnekkig rond de 1,0% bleef bivakkeren. Daarnaast deden zich verschillende negatieve ontwikkelingen voor waarvan we die met de grootste impact hier uitlechten.

In Italië werd tegen de verwachting in een coalitie gevormd door twee populistische partijen, namelijk Lega en M5S. Deze partijen staan te boek als anti-EU en nemen het niet zo nauw met de fiscale discipline. Speculaties over het uittreden werden de kop ingedrukt, maar het begrotingsvoorstel week sterk af van wat de markt en de Europese Commissie voor ogen had. Het voorstel had een groter tekort en ook ontbraken structurele hervormingen. Uiteindelijk werd een compromis bereikt tussen Italië en de Europese Commissie met een begrotingstekort van 2,04%. De Italiaanse rente was inmiddels wel fors opgelopen door alle onzekerheid omtrent het bereiken van een akkoord en de tegenvallende groei cijfers uit Italië. De risico-opslag ten opzichte van Duitsland in het 10-jaars segment ging van het laagste punt in 2018 van 120 basispunten naar maximaal 326 basispunten om het jaar te eindigen op 250 basispunten. De impact op de risico-opslagen van de overige Europese landen was beperkt, maar er was wel sprake van een drukkend effect op de Duitse rente.

Per saldo daalde de rente in 2018 met bijna 20 basispunten. De Duitse 10-jaars rente eindigde op 0,24%. De 2-jaars rente bleef nagenoeg onveranderd op het lage niveau van -0,61%. Per saldo leidde dit dus tot een curve vervlakking. Ook de lange rente daalde hard. De rentecurve in het lange eind vervlakte met 20 basispunten tot 0,63%. De impact van Italië op de rest van de perifere markt bleef redelijk beperkt. De risico-opslag voor landen als Spanje nam licht toe. Ten opzichte van het begin van het jaar steeg de risico-opslag voor Spanje met 4 basispunten tot 1,17%. Ter vergelijking nam de risico-opslag voor Italië per saldo met ruim 90 basispunten toe tot 2,50%. De risico-opslagen voor de semi-core landen namen met circa 10 basispunten toe en bleven hiermee op lage niveaus.

Bedrijfsobligaties

Bedrijfsobligaties beleefden een moeilijk 2018. De Bloomberg/Barclays Euro Aggregate Corporate Index behaalde een rendement van -1,25%. De gemiddelde vergoeding voor kredietrisico steeg met 0,65% naar 1,52%.

De markt heeft het gehele jaar in meer of mindere mate onder druk gelegen. Vanaf het begin heeft het naderende einde van het ECB CSPP opkoopprogramma een rol gespeeld, omdat daarmee op termijn de absorptiecapaciteit voor nieuwe leningen aanzienlijk zou afnemen. Uiteindelijk heeft de ECB inderdaad eind 2018 het programma beëindigd, na € 178 miljard aan Europese bedrijfsobligaties te hebben gekocht over een periode van ruim 2,5 jaar.

Maar van directer belang waren de spanningen rond de begrotingsvoornemens van de nieuwe Italiaanse regering, die een gevaar betekenden voor de Italiaanse rentes en voor de houdbaarheid van het overheidstekort. Over de zomermaanden ebde de onrust wat weg, om eind september weer een comeback te maken toen duidelijk werd dat de Italiaanse regering afstevende op een confrontatie met de EU. Nadat medio december een compromis was bereikt, daalden de Italiaanse rentes weer enigszins, maar bleven op een aanzienlijk hoger niveau dan aan het begin van het jaar.

In het laatste kwartaal van het jaar kwam de markt voor bedrijfsobligaties verder onder druk, in lijn met de algemene onrust op de financiële markten.

In de markt voor bedrijfsobligaties lieten vooral de leningen met een hogere renteopslag (en een hoger risicoprofiel) een slechte performance zien. Met name bij achtergestelde leningen (vooral uitgegeven door de financiële sector, maar ook door bedrijven in de industriële sectoren) liepen de spreads zeer sterk op. Maar in 2018 waren er ook enkele individuele namen, waarvan de spreads sterk opliepen, zoals Atlantia (exploitant van met name Italiaanse tolwegen, waaronder de ingestorte brug bij Genua), en General Electric.

De NN (L) Euro Sustainable Credit (excluding Financials) Fund bestaat uit bedrijfsobligaties, exclusief obligaties van financiële instellingen. Ultimo 2018 bedraagt deze belegging € 17,7 miljoen. Het rendement bedroeg -1,16% (2017: 1,8%).

De NN Euro Credit Fund bestaat uit bedrijfsobligaties, inclusief obligaties van financiële instellingen. Ultimo 2018 bedraagt deze belegging € 34,8 miljoen. Het jaarrendement bedroeg -0,98% (2017: 2,5%).

Hypotheken

De Nederlandse woningmarkt heeft het ook in 2018 weer goed gedaan. De gemiddelde woningprijs ligt inmiddels 5% hoger dan het niveau van de zomer van 2008. De transactieaantallen voor 2018 doen een stap terug t.o.v. recordjaar 2017 met zo'n -10%. Om nog voor hypotheekrenteaftrek in aanmerking te komen, moeten nieuwe hypotheekleningen minimaal annuïtair en binnen dertig jaar worden afgelost. Verder zijn de hypotheeknormen op basis van de Nibud financieringslast richtlijnen in 2018 redelijk stabiel gebleven. Deze normen schrijven voor dat huishoudens maar een beperkt deel van hun inkomen mogen besteden aan hypotheeklasten. Door de gewijzigde fiscale regelgeving sinds 2013 en de strengere Nibud-normen van de afgelopen jaren is de markt voor nieuwe hypotheekleningen meer solide geworden. Dit zien we ook terug in de huizenmarkt. Analisten verwachten dat de stijging van de huizenprijzen ook volgend jaar doorzet zij het op een iets lager niveau dan we de afgelopen twee jaar zagen. Een steeds groter deel van de huishoudens komen met hun huis weer boven water te staan wat de huizenmarkt verder ondersteunt.

Tactical Interest Overlay

In 2018 bedroeg het rendement van de AeAm Tactical Interest Overlay -31,10% na kosten. Het rendement op de benchmark, de Merrill Lynch European Union Government Bond Index, bedroeg 0,72%. Deelname aan het overlay-fonds verlaagt of verhoogt de rentegevoeligheid van de gehele portefeuille vastrentende waarden. Het beleggingsbeleid richt zich op actieve posities ten opzichte van de benchmark, om zo extra waarde toe te voegen. Daarnaast repliceert het fonds doormiddel van derivaten de landenexposure van de benchmark.

De uitkomst van het AeAM kwadranten model gaf een short positie aan die inspeelt op een stijgende rente. Dit was voornamelijk gebaseerd op een positieve economische ontwikkeling en overwaardering. Gedurende het jaar hebben we in lijn met het model een short duratie positie van wisselende omvang aangehouden. Ook werd een wisselende positie in Italië aangehouden. Aanvankelijk was het fonds long met betrekking tot Italië, om in het jaar te draaien naar een short positie. Het fonds was gepositioneerd voor een vermindering van het renteverschuif tussen de Verenigde Staten en Duitsland alsmede de Verenigde Staten, het UK en Duitsland versus Japan. Het fonds heeft CDS posities aangehouden op Spanje en Italië. De short duratie positie en de Italiaanse landenpositie hebben negatief aan de performance bijgedragen. Het pensioenfonds belegt niet rechtstreeks in deze producten, maar via beleggingsfondsen.

Aandelen

2018 was een teleurstellend jaar voor beleggers in Europese aandelen. De MSCI Europe, een toonaangevende aandelenindex, kende een rendement van -10.6% (inclusief netto dividenden).

Aandelen gingen het jaar nog enigszins positief van start, maar het handelsbeleid van de Amerikaanse regering zorgde al snel voor vrees onder beleggers en analisten dat verwachtingen voor de economische groei verlaagd zouden moeten worden. Hogere importheffingen en handelsembargo's zoals van Iran werkten als rem voor het bedrijfsleven. In de tweede helft van 2018 begonnen economische indicatoren te verzwakken. Een afkoeling van de economie ligt in het verschiet.

In de US begon het jaar zeer positief met hoge rendementen op de aandelenmarkten. In februari volgde echter een scherpe correctie. In de loop van het jaar wist de aandelenmarkt zich te herstellen en bereikte "all-time" hoogtepunten in september. Het plezier was echter van korte duur. Door zorgen over economische groei, monetair beleid en handelstarieven, vielen aandelenmarkten in het vierde kwartaal. Met name in de week voor kerstmis was de markt zeer negatief.

Grondstoffen

Afgelopen jaar noteerden grondstoffen in Amerikaanse dollars een negatief rendement. Het negatieve rendement werd vooral gedreven door de sectoren energie en industriële metalen.

De eerste drie kwartalen van 2018 waren positief voor grondstoffen. Dit werd vooral gedreven door de stijgende olieprijs, waar de aantrekkende economische groei en de productiebeperking van OPEC tot een evenwicht in de vraag-aanbod verhouding hadden geleid.

In het laatste kwartaal van 2018 kwam de olieprijs echter in een duikvlucht terecht. De aanzet tot de daling waren de herinvoering van sancties ten aanzien van de Iraanse olie-export. Enkele dagen voor invoering van de sancties verraste de Amerikaanse overheid met uitzondering van 8 landen, waardoor Iran een groot deel van de olie kon blijven exporten. Daarnaast had Saudi Arabië de olieproductie opgevoerd om het verlies van de Iraanse olie op te kunnen vangen. Ook productie van Amerikaanse

Schalieolie ging verrassend snel omhoog, Waardoor de aanbodzijde een flinke sprong maakte. Aan de vraagzijde namen de verwachtingen juist af door neerwaarts bijgestelde economische groeiverwachting voor 2019.

Industriële metalen behaalden ook een sterk negatief rendement. China is de grootste speler op de wereldwijde markt van de meeste industriële metalen. De vooruitzichten voor de Chinese economie raakten vertroebeld door de oplopende spanningen in de handelsrelatie tussen de Verenigde Staten en China. Dit had gedurende het hele jaar een prijsdrukkend effect op de prijzen van de meeste industriële metalen.

Edelmetalen genereerden een negatief rendement. In het eerste deel van 2018 daalde de prijs van goud en zilver vanwege een verder oplopende rente in de Verenigde Staten. Dit maakt edelmetalen relatief minder aantrekkelijk ten opzicht van kasgeld in dollars. Tijdens de stijgende volatiliteit in het laatste kwartaal kroop goud in zijn traditionele rol van veilige haven en toonde de goudprijs herstel. Uiteindelijk was dit niet voldoende om het jaar met een positief rendement af te sluiten.

De waarde van de grondstoffenfondsen is van € 6,3 miljoen naar € 5,3 miljoen gedaald.

De goudpositie vertegenwoordigt per 31 december 2018 een waarde van circa € 7,2 miljoen, ten opzichte van een waarde van € 6,9 miljoen ultimo 2017. De belegging in platinum was eind 2018 gelijk aan € 1,8 miljoen, ten opzichte van een waarde van € 2,0 miljoen ultimo 2017. Het totale ongerealiseerde resultaat op de edelmetalenpositie ultimo 2018 is nagenoeg nihil.

Vastgoed

Het pensioenfonds is eigenaar van een bedrijfsterrein te Emmen ter waarde van € 2,3 miljoen (laatste taxatie in 2017). Jaarlijks wordt huur ontvangen (€ 134 duizend).

7.3 Beleggingsvooruitzichten voor het komende jaar

Ontwikkelde landen zijn in een late fase van de economische cyclus terecht gekomen. Als gevolg van de lage rente nam het gebruik van schulden door overheden, huishoudens en bedrijven toe waarmee ook de risico's voor beleggers zijn toegenomen. Centrale banken in ontwikkelde markten zijn inmiddels begonnen het ruime monetaire beleid te normaliseren en dit zal ook in 2019 een belangrijk thema zijn. Een ander belangrijk thema is de klimaatverandering en daarmee samenhangende duurzame economische groei. De energietransitie brengt voor het economisch klimaat zowel kansen als risico's met zich mee.

De Fed in de Verenigde Staten loopt voorop met een reeks renteverhogingen en een start van het verkleinen van de eigen balans. Daarnaast is er sprake van een aanzienlijk begrotings- en handelstekort die beide moeten worden gefinancierd. In Europa is de ECB eind 2018 eveneens gestopt met het grootschalig opkopen van obligaties, maar naar verwachting zal het verhogen van de beleidsrente nog op zich laten wachten. Met name de perifere landen hebben een hoge schuldenlast opgebouwd, terwijl de economische groei achter blijft als gevolg van onvoldoende hervormingen. Bij een verdere afname van de economische groei is het waarschijnlijk dat beleidsmakers van centrale banken voorzichtiger zullen zijn met het verhogen van de beleidsrente. Een land als Italië, met een hoog begrotingstekort, kan bijvoorbeeld in de problemen komen als de rente op Italiaanse staatsobligaties stijgt.

Naast afnemende groeivooruitzichten wordt de Europese unie op meerdere fronten op de proef gesteld. De migratiecrisis, opkomend populisme en het schenden van begrotingsafspraken doen de onzekerheid over politieke stabiliteit toenemen. In Europa zijn Frankrijk en Italië in het oog springende voorbeelden. In het Verenigd Koninkrijk vormt de onzekere politieke situatie een aanzienlijke risicofactor voor de stabiliteit op financiële markten. In het geval van een harde brexit of een voorlopig uitstel van de brexit (door verkiezingen of een tweede referendum), zal waarschijnlijk een negatieve reactie van het pond en (Europese) aandelenkoersen resulteren.

Op mondiaal vlak kan een escalerende handelsoorlog op korte termijn uitmonden in minder economische bedrijvigheid en dalende koersen van beleggingen. Mede hierdoor staat de industriële productie in China onder druk waardoor vooruitzichten voor de Chinese economie inmiddels zijn afgezwakt.

De kerninflatie in met name de Eurozone is, ondanks de meerjarige economische opleving, nog altijd lager dan het door centrale bank gewenste niveau. De kerninflatie staat in de Eurozone al een geruime periode rond de 1% en lijkt voorlopig nog niet van zijn plek te komen. De lage werkloosheid en hogere invoertarieven kunnen de komende periode de druk op de inflatie verhogen, hoewel het niet waarschijnlijk lijkt dat een langdurige periode van hoge inflatie ontstaat. De inflatieverwachting op financiële markten is eveneens nog steeds erg laag. Demografische ontwikkelingen spelen hierbij ook een rol. Een krimpende arbeidsbevolking door een vergrijzende populatie en technologische ontwikkelingen hebben op de lange termijn een drukkend effect op de inflatie.

Voor aandelenmarkten geldt dat het verwachte rendement, door een afvlakking van economische groeiverwachtingen en historisch gezien nog hoge waarderingen, is afgenomen. Bovendien worden als gevolg van lagere economische groeiuitzichten de verwachtingen ten aanzien van de winstgroei van bedrijven naar beneden bijgesteld. Politieke risico's, een oplopende rente en een eventuele hogere inflatie op korte termijn kunnen waarderingen op financiële markten verder onder druk zetten. Het vertrouwen onder inkoopmanagersindices, doorgaans een belangrijke indicator voor verwachte economische bedrijvigheid, duiden echter nog steeds op economische groei.

Tevens is de rente en daarmee de rendementsverwachting op Europese staatsobligaties nog steeds erg laag. Voor de vastgoedmarkt zal de performance in de komende jaren waarschijnlijk niet langer meer worden bepaald door dalende aanvangsrendementen maar voornamelijk door stabiele huurinkomsten en huurgroei. Aangezien het voor de meeste ontwikkelde markten moeilijk voor te stellen is dat kapitalisatievoeten nog verder kunnen dalen, is het verstandig om uit te gaan van beperkt stijgende aanvangsrendementen, zeker voor markten als de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Canada. Een geleidelijke stijging van de rentetarieven hoeft echter niet meteen te resulteren in waardedalingen mits, op basis van verbeterende onderliggende factoren, de huurinkomsten kunnen worden verhoogd. Voorwaarde is hiervoor wel dat vraag en aanbod in evenwicht blijven en dat de huurinkomsten in staat zijn om ten minste net zo snel te groeien als de inflatie.

7.4 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds besteedt zijn beleggingen uit aan Aegon Investment Management B.V. (AIM), NN Investment Partners (NN IP), BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V. Het pensioenfonds hanteert in het kader van verantwoord beleggen een aantal uitgangspunten.

Het pensioenfonds onthoudt zich van beleggingen die verboden zijn op grond van Nederlands en Internationaal recht. Per 1 januari 2013 geldt er een wettelijk verbod op het beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, verkoop of distributie van clusterbom. AFM heeft hiervoor tevens een uitsluitingenlijst opgesteld. Het wettelijke verbod geldt echter niet voor beleggingsinstellingen en indices waar bedrijven minder dan 5 procent van de waarde van de beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen. Omdat de aandelenbeleggingen binnen de portefeuille in collectieve beleggingsvehikels worden beheerd, heeft het pensioenfonds geen directe invloed op de holdings binnen deze pools. Periodiek wordt bezien hoeveel is belegd in ondernemingen uit de uitsluitingenlijst. Het pensioenfonds onthoudt zich van beleggingen die verboden zijn op grond van Nederlands en internationaal recht.

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat bij de personen die belast zijn met de (uitvoering) van het beleggingsbeleid geen sprake is van belangenverstrengeling of tegenstrijdige belangen. Deze personen zijn gebonden aan de door het pensioenfonds opgestelde gedragscode. Deze gedragscode voldoet aan de eisen die DNB en de AFM hieraan stellen. Het pensioenfonds heeft een compliance officer die toeziet op de juiste naleving van de gedragscode.

AIM

Aegon streeft naar een duurzame beleggingsportefeuille, volgens de richtlijnen van de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties (UNPRI). Het gaat om een aantal beginselen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en goed ondernemingsbestuur voor de beleggingspraktijk. Daarnaast geldt dat Aegon alleen beleggingen selecteert die in overeenstemming zijn met de gedragscode van Aegon. Respect voor het milieu, de mensenrechten en de volksgezondheid zijn daarbij

belangrijke criteria. Daarnaast doet Aegon geen zaken met bedrijven die zich bezighouden met de productie van controversiële wapens, zoals clustermunities en landmijnen.

NN Investment Partners

De basis voor de verantwoorde beleggingsaanpak van Nationale-Nederlanden is het beleidskader voor verantwoord beleggen "Responsible Investment Policy Framework" van NN Group. Hierin staan zeven principes voor een verantwoorde wijze van beleggen. Het beleidskader reflecteert verscheidene internationale richtlijnen die NN Group en haar vermogensbeheerder NN Investment Partners ondersteunt, zoals de UNPRI. Verder is er een specifiek beleid dat beleggen in controversiële wapens verbiedt. Het beleggingsbeleid sluit hiermee aan op de Code Duurzaam Beleggen van het Verbond van Verzekeraars.

BNP Paribas Investment Partners

BNP Paribas Investment Partners streeft naar een voorbeeldfunctie in het bedrijfsvoering om hun 'human resources'-beheer te verbeteren, hun ecologische voetafdruk te verkleinen en band met de samenleving te versterken. Dit wordt gezien als hun sociale, burgerlijke en ecologische aansprakelijkheid. Het Corporate Social Responsibility (CSR)-initiatief bouwt voort op de UNPRI die BNP Paribas Investment Partners ondertekende en is in lijn met de Responsibility Charter van BNP Paribas en de betrokkenheid bij duurzame ontwikkeling. Een operationeel CSR-comité dat rapporteert aan de Executive Committee die verantwoordelijk is voor de coördinatie van de toepassing en bewaking van de CSR-acties. Jaarlijks wordt verslag uitgebracht over de geboekte vooruitgang en successen in de toepassing van het CSR-programma.

8 Pensioenen

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten op het gebied van pensioencommunicatie en -administratie die in 2018 hebben plaatsgevonden. Daarnaast worden de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling toegelicht. Ook wordt er een toelichting gegeven op de pensioenuitvoeringskosten van het pensioenfonds. Tot slot wordt in dit hoofdstuk ingegaan op (voorstellen voor) nieuwe wetgeving op pensioengebied.

8.1 Pensioencommunicatie

8.1.1 Algemene visie op pensioencommunicatie

Goede pensioencommunicatie draagt bij aan het vervullen van de algemene doelstellingen van het pensioenfonds. Daarom worden vanuit een strategische invalshoek verschillende communicatiemiddelen ingezet. De pensioenfondsdoelstellingen vormen het uitgangspunt voor de communicatiedoelstellingen. Hieruit volgen de te onderscheiden doelgroepen: deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Op basis van voorgaande worden middelen gekozen.

Het pensioenfonds stelt jaarlijks een actieplan communicatie op. Ook in 2018 was dat het geval. Uitgangspunt hierbij is dat het pensioenfonds wil blijven voldoen aan de Pensioenwet en de eisen die de toezichthouder stelt. De doelstellingen die hiervoor zijn geformuleerd is dat de kennis over het pensioen bij de deelnemers wordt verhoogd en dat het pensioenbewustzijn bij hen toeneemt.

8.1.2 Communicatie over de financiële situatie van het fonds

Het is een van de hoofddoelen om deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers continu te informeren over onze financiële situatie en de verschillende besluiten en stappen die het pensioenfonds heeft genomen. Op de website heeft de stand van de (beleids)dekkingsgraad een prominente plaats op de homepage. De (beleids)dekkingsgraad wordt maandelijks gepubliceerd. De informatie hierover is direct zichtbaar en aanklikbaar. Op de website en in de diverse andere middelen van het pensioenfonds geven we achtergrondinformatie bij de (beleids)dekkingsgraad en de actuele financiële situatie van het pensioenfonds. In de jaarlijkse pensioenkrant, die rond het verzenden van het Uniform Pensioenoverzicht verschijnt, is ruimte voor inhoudelijke achtergrondinformatie.

8.1.3 Wettelijk verplichte communicatie

Pensioenfonds Honeywell is verplicht om een aantal communicatiemiddelen te gebruiken, namelijk:

- **Pensioen 1-2-3**

Alle nieuwe deelnemers ontvangen binnen 3 maanden na indiensttreding hun Pensioen 1-2-3. Dit Pensioen 1-2-3 is nieuw en vervangt sinds 2017 de startbrief. Met het Pensioen 1-2-3 krijgen nieuwe deelnemers inzicht in hun pensioenregeling. Het Pensioen 1-2-3 is gelaagd opgebouwd. Laag 1 geeft in het kort informatie over bijvoorbeeld de opbouw van ouderdoms- en nabestaandenpensioen, de keuzemogelijkheden en eventuele verhoging of verlaging. Laag 2 geeft aanvullende informatie en laag 3 bevat documenten zoals het pensioenreglement, het herstelplan, het jaarverslag en de Pensioenvergelijker. Laag 1 wordt per post verstuurd, met een begeleidende brief. Het complete (digitale) Pensioen 1-2-3 staat op de website.

- **Uniform Pensioenoverzicht**

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in 2018 verstuurd naar actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Hierin staan de iconen die ook in het Pensioen 1-2-3 worden gebruikt. Dit bevordert de uniformiteit en herkenbaarheid. Alhoewel het te bereiken pensioen niet hoeft te worden opgenomen, heeft Pensioenfonds Honeywell ervoor gekozen dit toch te doen. Het geeft immers een indicatie van het te verwachten pensioen, zodat deelnemers inzicht krijgen in hun financiële situatie na pensionering. Het UPO is ook digitaal beschikbaar op het persoonlijke deel van de website. De verzending van het UPO is ondersteund op de website met een animatie.

- **Toelichting op de uitkeringsspecificatie**

Alle pensioengerechtigden hebben in januari 2018 een toelichting op hun uitkeringsspecificatie ontvangen. Hierin staat informatie over indexatie, betaaldaten en aanpassingen in belastingtarieven/zorgverzekeringswet.

8.1.4 Aanvullende communicatiemiddelen

Naast de wettelijk verplichte communicatie hebben deelnemers (actieven en pensioengerechtigden) twee keer een digitale nieuwsbrief ontvangen, in april en oktober. Hierin stonden onder andere actuele berichten over de dekkingsgraad en indexatie. In augustus is de pensioenkrant verstuurd, met onder andere informatie over waardeoverdracht van kleine pensioenen, de nieuwe pensioenrichtleeftijd (68 jaar) en is aandacht gevraagd voor het verkort jaarverslag 2017 op de website. In oktober is de mailing 'Keuzemogelijkheden' verzonden aan alle 60+ers die nog geen pensioen hadden aangevraagd. Ook hebben deelnemers die 50 werden in 2018 een verjaardagskaart van het pensioenfonds ontvangen. In november hebben we een 1-meting gedaan. De uitkomst van de meting geeft aan, dat het pensioenfonds iets beter scoort dan de benchmark.

8.1.5 Website

De website is een belangrijk onderdeel in de communicatie van Pensioenfonds Honeywell. Deelnemers vinden hier de verdiepingslagen van Pensioen 1-2-3. Daarnaast worden er met regelmaat nieuwsberichten geplaatst. In mailingen wordt standaard verwezen naar de website. Verder kunnen er jaarverslagen, nieuwsbrieven en pensioenkranten gedownload worden. Bovendien kunnen deelnemers zich op de website aanmelden voor de digitale nieuwsbrief.

8.1.6 Pensioencommunicatie in 2019

Als vervolg op de communicatieactiviteiten van 2018 staan in 2019 onder andere gepland:

- een mailing Keuzemogelijkheden voor actieve deelnemers die 60 worden in 2019, met een verwijzing naar de pensioenplanner
- hierop volgend organiseren we pensioensprekken (als er voldoende interesse voor is)
- verjaardagskaart voor 45-, 50- en 55-jarigen
- vlog over het UPO
- pensioen aan de orde brengen bij een bijeenkomst van Yewell.

8.2 Pensioenadministratie

Gegevensaanlevering

De maandelijkse gegevensaanlevering van de werkgever verliep in 2018 goed. De gegevens over 2018 zijn verwerkt in de pensioenadministratie.

Beantwoording deelnemersvragen

In 2018 hebben deelnemers 698 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2017: 738). Deelnemers stelden vooral vragen over pensioenuitkeringen, pensioenaanvragen en pensioenoverzichten. Verder zijn er ook indicatieve berekeningen aangevraagd.

Waardeoverdrachten

Wanneer de beleidsdekkingsgraad van één of van beide pensioenfonds die betrokken zijn bij een waardeoverdracht lager is dan 100%, mag er geen waardeoverdracht plaatsvinden en wordt de waardeoverdracht uitgesteld. De beleidsdekkingsgraad van pensioenfonds Honeywell gaf in 2018 geen aanleiding tot het opschorten van waardeoverdrachten. In 2018 zijn er drie uitgaande waardeoverdrachten geweest voor een totaalbedrag van € 299 duizend, en zes inkomende waardeoverdrachten voor een totaalbedrag van € 56 duizend.

8.3 Pensioenregeling

De pensioenregeling 2015 ziet er in 2018 op hoofdlijnen als volgt uit:

- De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar, waarbij flexibele pensionering mogelijk is.
- De regeling is een regeling op basis van geïndexeerd middelloon.
- Het salaris voor pensioenopbouw is gemaximeerd (per 1 januari 2018: € 105.075).
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is 1,875% van de pensioengrondslag per jaar.
- De franchise bedraagt per 1 januari 2018 € 13.344.
- Het partnerpensioen is op opbouwbasis en de hoogte is 70% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en is het partnerpensioen uitruilbaar.
- Het tijdelijk partnerpensioen is op risicobasis en is 0,491% van de pensioengrondslag per deelnemersjaar, met een maximum van $8/7 \times$ de ANW-uitkering inclusief vakantietoeslag vermeerderd met een compensatie voor het verschil in premieheffing volksverzekeringen over het partnerpensioen voor en na de AOW-leeftijd.
- Het wezenpensioen is 14% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar respectievelijk voor studerende kinderen tot 27 jaar.
- Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt wordt in de zin van de WIA zal de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk worden voortgezet zolang deze situatie voortduurt zonder dat premie verschuldigd is.
- Er is tevens een WIA-excedent pensioen verzekerd binnen het pensioenfonds.

Overgangsbepalingen voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950

Voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950 bleef in voorgaande jaren voor 2018 de pensioenregeling 2003 van kracht. Dit was een pensioenregeling op de richtleeftijd van 62 jaar. De aanspraken van de gewezen deelnemers zijn wel omgezet met pensioenaanspraken op grond van de nieuwe pensioenregeling.

8.4 Uitvoeringskosten

Het pensioenfonds probeert een zo volledig en transparant mogelijk overzicht te geven van de uitvoeringskosten.

	2018	2017	2016	2015	2014
Pensioenbeheerkosten					
in euro per deelnemer (actieven en gepensioneerden)	€ 572	€ 546	€ 559	€ 541	€ 480
in euro per deelnemer (totale populatie)	€ 301	€ 311	€ 319	€ 310	€ 274
Vermogensbeheerkosten					
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,40%	0,42%	0,38%	0,34%	0,31%
Transactiekosten					
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,09%	0,02%	0,02%	0,09%	0,01%

De pensioenbeheerkosten per deelnemer zijn gestegen ten opzichte van 2017. Op totaalniveau zijn de pensioenbeheerkosten met € 32 duizend gedaald. Het aantal actieve deelnemers is afgenomen met 154 door de spin-off. Hierdoor stijgen de kosten per deelnemer (actieven en gepensioneerden). De totale aantal deelnemers is ongeveer gelijk gebleven.

De pensioenfederatie maakt een onderscheid tussen de volgende vier kostensoorten:

Algemene kosten

De algemene kosten betreffen kosten die niet direct toegerekend kunnen worden aan de pensioenuitvoering of vermogensbeheer. Deze kosten betreffen kosten voor bestuur en commissies, externe adviseurs en toezichthouders. Een aanbeveling van de Pensioenfederatie is om de algemene

kosten pro rato te verdelen over pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten. Voor het pensioenfonds geldt dat de algemene kosten niet verdeeld zijn.

Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de integrale kosten voor pensioenbeheerdienstverlening van TKP. Verder bestaan de kosten van pensioenbeheer uit communicatiekosten, accountantskosten, actuariskosten en toegerekende algemene kosten. De pensioenuitvoeringskosten worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. Er is geen sprake van kosten inzake herverzekering en van kosten die door de werkgever worden gedragen. In deze kosten zitten geen schattingselementen.

Kosten van vermogensbeheer

Het bedrag van € 3,1 miljoen dat in de staat van baten en lasten is opgenomen, betreft alle (direct en indirect) door het pensioenfonds betaalde vermogensbeheerkosten.

De kosten van vermogensbeheer betreffen de vergoeding voor de integrale vermogensbeheerdienstverlening van de vermogensbeheerder en de beheervergoeding en rendement gerelateerde vergoeding van de vermogensbeheerders. Ook bevatten deze kosten de overige kosten met betrekking tot het vermogensbeheer, waaronder de accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Het aandeel geschatte kosten is beperkt. Dit betreft met name kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

De beheerkosten zijn berekend op basis van de Ongoing Charges Figure (OCF) van de beleggingsfondsen. De OCF is een maatstaf voor doorlopende kosten die aan het beleggingsfonds toegerekend worden. De OCF bestaat uit de beheervergoeding, service fee, kosten voor securities lending en kosten voor onderliggende extern beheerde beleggingsfondsen. Niet inbegrepen zijn de toe- en uittredingskosten van participanten, eventuele prestatievergoeding, transactiekosten binnen de beleggingsfondsen en interestkosten op bankrekeningen.

Een eventuele vaste vergoeding voor het beheer van de beleggingsportefeuille en eventueel een restitutie op de beheerkosten zijn in deze kostencategorie opgenomen. De basis hiervoor is de overeenkomst met Aegon. Daarnaast zijn de kosten voor specifieke diensten en rapportages in deze kostencategorie opgenomen. Deze kosten worden ieder jaar separaat in rekening gebracht. Wanneer de kosten over 2018 nog niet in rekening zijn gebracht dan is een schatting van deze kosten opgenomen. Deze overige kosten hebben allemaal betrekking op de gehele beleggingsportefeuille en zijn pro rata verdeeld over de verschillende beleggingscategorieën.

De performance gerelateerde kosten zijn berekend aan de hand van de prestatievergoeding van de hierbij behorende beleggingsfondsen.

Vermogensbeheerkosten (in € 1.000)

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2018	0	1.257	1.195	86	2.538
2017	2	1.176	1.199	82	2.459

Transactiekosten

Transactiekosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Transactiekosten in onderliggende beleggingsfondsen en acquisitiekosten bij illiquide beleggingen in beleggingsfondsen worden voornamelijk niet meegeteld, hier wordt door de Pensioenfederatie eerst nader onderzoek naar gedaan. De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Omdat bij transacties in vastrentende waarden en in derivaten de werkelijke transactiekosten niet bekend zijn, zijn deze vrijwel volledig geschat.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze

instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

Transactiekosten (in € 1.000)

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2018	0	165	328	38	531
2017	0	15	80	0	95

8.5 Ontwikkelingen pensioenfonds en nieuwe wetgeving

Diverse ontwikkelingen op het gebied van pensioen in het verslagjaar vormden de aanleiding voor nieuwe (voorstellen van) wetgeving.

Spin-off bij Honeywell

In Amerika zijn twee delen van de werkgever Honeywell losgemaakt van het moederbedrijf. Zij gaan door als zelfstandige ondernemingen, met een eigen notering aan de Amerikaanse beurs. Dat heeft directe gevolgen voor Pensioenfonds Honeywell in Nederland. Het eerste deel is de 'automotive-tak' die vooral turbo chargers fabriceert. Dat onderdeel gaat verder onder de naam "Garrett Motion"; deze business had geen vestigingen in Nederland. Deze spin-off heeft dus geen gevolgen voor Honeywell in Nederland. Het tweede deel dat van Honeywell is losgekoppeld heet Homes. Hieronder valt alles wat met 'huis' te maken heeft, bijvoorbeeld de bekende thermostaten. De nieuwe onderneming heet Residio. Deze spin-off heeft wél gevolgen voor de situatie in Nederland. In Emmen staat een fabriek en in Amsterdam is een verkoopkantoor. Beide vallen niet meer onder Honeywell, maar onder Residio.

Er is sprake van een nieuwe onderneming. De werknemers blijven daarom geen deelnemer in het ondernemingspensioenfonds van Honeywell. Het betreft ongeveer 150 werknemers die deelnemer waren in het pensioenfonds. Deze deelnemers zijn per 1 oktober 2018 overgegaan naar deelname binnen het Pensioenfonds van de Metalektro (PME). Daar bouwt men vanaf dat moment pensioen op. Het pensioen dat ze bij Pensioenfonds Honeywell hebben opgebouwd, blijft bij het pensioenfonds van Honeywell. Dat geldt ook voor de rechten uit Vroegpensioen en Levensloop (VPL). Ze blijven dus nog verbonden aan ons pensioenfonds, maar niet meer als actieve deelnemer die pensioen opbouwt.

Toekomst van het pensioenstelsel

Sociale partners zijn er, ondanks actieve inbreng van het kabinet, in november 2018 niet in geslaagd het eens te worden over een vernieuwing van het pensioenstelsel. Er is lang gesproken over mogelijke vernieuwingen, maar op diverse punten bleken de verschillen tussen de standpunten van partijen onoverbrugbaar.

De belangrijkste geschilpunten zijn:

- *AOW-leeftijd en RVU-boete*

De vakbonden willen dat de AOW-leeftijd minder snel stijgt. Voor veel werknemers met zware beroepen is het nu al moeilijk om geheel arbeidsgeschikt de AOW-leeftijd te halen. Een minder snelle stijging zou een begin zijn om de vakbonden tegemoet te komen. Daarnaast is gesproken over en verlaging van de 'RVU-boete', de extra belastingheffing bij werkgevers die aan oudere werknemers een regeling voor vervroegde uittreding willen aanbieden. De verlaging van die heffing werd door de vakbonden onvoldoende geacht.

- *Pensioenstelsel: van nominaal naar reëel?*

Het idee van individuele pensioenpotten is in de loop van 2018 steeds meer verlaten. Een andere grote wijziging, de overgang van een nominaal naar een reëel pensioenstelsel, met minder harde, nominale pensioenaanspraken, ligt nog wel op tafel. In zo'n stelsel gaat het meer om de ambitie van de hoogte van de pensioenen en minder om de garantie daarvan. Zekerheid wordt vervangen door stabiliteit, waarbij kortingen nog steeds mogelijk zijn maar wel kleiner zouden moeten worden. Daaraan gekoppeld speelt de discussie over de hoogte van de rekenrente. Vakbonden en een deel van de oppositie in de Tweede Kamer zijn vóór een hogere rekenrente, die de dekkingsgraad en de kans op indexeren zou verhogen, maar de regering voelt daar nog steeds niets voor.

- *Doorsneepremie afschaffen*

In het Regeerakkoord staat dat de doorsneesystematiek voor de pensioenopbouw wordt afgeschaft. Daarmee krijgen deelnemers een pensioenopbouw die actuarieel bepaald wordt, op basis van een voor iedereen gelijkblijvende premie, dus een opbouw die leeftijdsafhankelijk is. Jongere deelnemers gaan daardoor meer pensioen opbouwen dan ouderen, die naar mate zij ouder worden steeds minder pensioen opbouwen. Invoering zou gepaard moeten gaan met een overgangsregeling, benadeling van werknemers die minder opbouwen in het nieuwe systeem te voorkomen. Over de vraag wie voor de kosten van deze overgangsregeling opdraait, zijn de overlegpartners het nog niet eens.

Het kabinet neemt het initiatief

Minister Koolmees heeft de Tweede Kamer op 1 februari 2019 laten weten niet te willen wachten op sociale partners. Het kabinet wil stappen zetten en heeft tien punten genoemd waarop men nieuw beleid wil maken.

Op de eerste plaats wil men wetgeving uitwerken voor de afschaffing van de zogenaamde doorsneesystematiek. Een vreemde benaming, omdat de doorsneesystematiek in feite niet wordt afgeschaft: uitgangspunt blijft een - voor iedereen gelijke - doorsneepremie. Wel neemt de pensioenopbouw af naarmate de deelnemer ouder wordt: degressieve opbouw. Het kabinet wil niet dat oudere deelnemers er bij de overgang naar de nieuwe systematiek qua pensioenopbouw (al te veel) op achteruitgaan ten opzichte van de bestaande situatie. Die compensatie zal veel geld kosten. Minister Koolmees heeft al laten weten dat de regering daar financieel niets aan zal bijdragen, maar wel zal zorgen voor wetgeving die de overgang soepeler laat verlopen.

Tweede punt is de verbeterde premiereregeling aantrekkelijker te maken, met name voor bedrijfstakpensioenfonds. De voordelen van een premiereregeling zouden dan gecombineerd kunnen worden met collectieve, intergenerationele risicodeling.

In de derde plaats wil het kabinet dat pensioenuitvoerders beleggingsrisico's nemen conform een lifecyclepatroon. Vóór de zomer wil het kabinet de Kamer al nader hierover informeren. Ook bestaat het voornemen om de overgang van bestaande aanspraken naar een pensioencontract met persoonlijke pensioenvermogens, te faciliteren.

Andere beleidsvoornemens betreffen het bieden van een opname van 10% van het opgebouwde pensioen als uitkering ineens, communicatie over persoonlijke pensioenvermogens, het verbreden van de reikwijdte van het pensioenstelsel tot werknemers zonder pensioen en zzp'ers, het verbeteren van het nabestaandenpensioen en het koppelen van levensverwachting en pensioenleeftijd.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft op 10 december 2018 het wetsvoorstel 'Pensioenverdeling bij scheiding 2021' ter consultatie aangeboden op internet.

Conversie als nieuwe standaard

Voornaamste element in het voorstel is dat de ex-partner van de deelnemer standaard recht krijgt op een ouderdomspensioen op eigen leven. Dit recht op ouderdomspensioen ontstaat door conversie van de waarde van de pensioenaanspraken of -rechten van de deelnemer die de ex-partner bij de scheiding verkrijgt. Dit aandeel is gelijk aan de helft van het ouderdoms- en partnerpensioen dat tijdens het huwelijk is opgebouwd. Dit partnerpensioen is dus kleiner dan het huidige bijzonder partnerpensioen, dat gelijk is aan het gehele partnerpensioen dat tot de datum van scheiding is opgebouwd.

De nieuwe standaardverdeling heeft als voordeel dat de ex-partner niet langer afhankelijk is van het in leven zijn van de deelnemer en de keuzes die hij bijvoorbeeld voor vervroeging van de pensioeningangsdatum heeft gemaakt.

Diverse partijen, waaronder de Pensioenfederatie en TKP, hebben in hun reactie op de internetconsultatie aangegeven dat de ex-partner ervoor zou moeten kunnen kiezen om de waarde van het aandeel in het partnerpensioen buiten de conversie te houden. Het bijzonder partnerpensioen, ingaand bij overlijden van de deelnemer, blijft dan bestaan ten behoeve van de ex-partner.

Inwerkingtreding

Het wetgevingstraject zal geruime tijd in beslag nemen. De inwerkingtreding is voorzien voor 1 januari 2021, wat gezien de benodigde aanpassingen in de fondsenadministraties redelijk ambitieus kan worden genoemd. Het pensioenfonds is met uitvoerder TKP in overleg over de administratieve aanpassingen die hiervoor nodig zijn.

Waardeoverdracht van kleine pensioenen*Bevoegdheid tot waardeoverdracht*

Vanaf 2018 wordt de 'Wet waardeoverdracht klein pensioen' gefaseerd ingevoerd.

Deze wet biedt pensioenfondsen de mogelijkheid kleine pensioenaanspraken (onder de afkoopgrens van € 484,09 (2019) over te dragen naar de nieuwe pensioenfondsen van de gewezen deelnemer. Deze bevoegdheid geldt óók bij een beleidsdekkingsgraad van minder dan 100%.

Vanaf 2019 zal afkoop bij einde deelneming van kleine pensioenaanspraken die zijn ontstaan vanaf 2018, alleen nog mogelijk zijn nadat het pensioenfonds ten minste vijfmaal heeft geprobeerd de afkoopwaarde over te dragen naar een nieuwe uitvoerder.

Zeer klein pensioen

Vanaf 1 januari 2019 kan een pensioenuitvoerder zeer kleine pensioenaanspraken van een gewezen deelnemer, die uitzicht geven op een uitkering vanaf pensioendatum van niet meer dan € 2,- per jaar, laten vervallen. Bij het pensioenfonds is het aantal zeer kleine pensioenen heel laag.

Omzetting van bestaande aanspraken naar nieuwe pensioenleeftijd

In dezelfde Wet Waardeoverdracht klein pensioen is ook geregeld dat bestaande aanspraken op ouderdomspensioen, zonder dat een aanspraakgerechtigde daartegen bezwaar kan maken, worden omgezet in aanspraken met een hogere pensioenleeftijd. Voorwaarde is dat de nieuwe pensioenleeftijd gelijk is aan de huidige of een vorige fiscale pensioenrichtleeftijd in de zin van Wet op de loonbelasting. Ook moet de pensioenregeling het mogelijk maken dat een deelnemer alsnog kiest voor vervroeging naar een pensioeningsang op de vorige ingangsdatum.

Wet arbeidsmarkt in balans

Bij de Tweede Kamer is het wetsvoorstel 'Arbeidsmarkt in balans' in behandeling. In dit voorstel staan naast maatregelen voor flexibele arbeid, ontslagrecht en WW, ook twee maatregelen die pensioenfondsen aangaan.

IORP II: Europese pensioenfondsrichtlijn*Communicatieverplichtingen*

Een aantal onderdelen van IORP II is inmiddels in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd, waaronder de uitbreiding van het UPO met extra informatie over bijvoorbeeld de werkgevers- en werknemerspremie, kosten (bij premieovereenkomsten) en informatie over de dekkingsgraad. Die informatie moet worden vermeld op het UPO 2019, over de stand per einde 2018.

Op het UPO dat in 2020 wordt verstrekt, moeten voor het eerst drie scenario's voor het ouderdomspensioen worden opgenomen. Hierin worden de gevolgen van een positief, neutraal en een negatief scenario geschetst.

Sleutelposities

Naast de informatieverstrekking gaat richtlijn IORP II met name over verbetering van de organisatiestructuur van pensioenfondsen met het oog op een betere beheersing van risico's. Er worden hiertoe drie sleutelposities in de organisatie benoemd: naast de actuariële functie is dat het risicomanagement en als derde de auditfunctie. Ook dit punt is opgenomen in de wet die heeft geleid tot aanpassing van onder andere de Pensioenwet. De gevolgen voor pensioenfondsen zijn beperkter dan eerst werd verwacht, toen men nog uitging van een nieuwe structuur op basis van het zgn. 'Three lines of defence-principe'.

9 Actuariële analyse

Het verloop van de technische voorziening werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van markttrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Resultaat op beleggingen	-17.953	30.688
Resultaat op wijziging RTS	-21.468	7.253
Resultaat op premie	-2.626	-3.770
Resultaat op waardeoverdrachten	15	7
Resultaat op kosten	116	174
Resultaat op uitkeringen	-22	-78
Resultaat op kanssystemen	1.557	3.105
Resultaat op toeslagverlening	-5.268	-1.521
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	4.092	0
Resultaat op andere oorzaken	271	650
Totaal saldo van baten en lasten	-41.286	36.508

In 2018 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer
- de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € -18,0 miljoen. Het beleggingsrendement in 2018 bedraagt -3,2%, benodigd was -0,26%.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2018 ligt over de hele linie onder de RTS ultimo 2017. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2018 gedaald wat leidt tot een stijging van de voorziening en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -€ 21,5 miljoen.

Premie

In 2018 is de opbouw van pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van een doorsneepremie van 29,7% van de pensioengrondslag. Deze premie ligt boven het niveau van de gedempte kostendeekkende premie.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om in 2018 een toeslag te verlenen van 1,0% aan alle deelnemers. De kosten hiervan bedragen -€ 5,3 miljoen.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

In 2018 heeft er een wijziging van de toe te passen AG-prognosetafel plaatsgevonden. De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is bepaald aan de hand van de Prognosetafel AG2018. Dit heeft een verlagend effect op de voorziening van € 4,9 miljoen. Daarnaast is de wezenpensioenopslag verhoogd naar 2,5% met een verhogend effect van € 0,8 miljoen.

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van datgeen actuariel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte kostendekkende premie is op basis van de verwachte rendementscurve vastgesteld.

Premie voor risico pensioenfonds	RTS	Gedempt	Feitelijk
· Actuarieel benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst inclusief risico-onderdelen en de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	10.126	5.108	8.307
· opslag voor uitvoeringskosten	741	741	741
· Opslag voor het vereist eigen vermogen (horend bij de aangroei van de technische voorzieningen)	1.812	915	0
· Actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, met inachtneming van de geformuleerde ambitie en de afgesproken wijze van financieren	0	1.856	0
Toetswaarde premie	12.679	8.620	9.048
Premieafrekening voorgaand boekjaar			16
Restitutie WAO gecedeerd			8
VPL premie			
- benodigd voor inkoop VPL			1.340
- feitelijk ontvangen VPL premie			926
- dotatie ontvangen VPL premie aan VPL schuld			-926
Totale premie na dotatie VPL premie			10.412

Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuilles. Het vereist eigen vermogen is derhalve bepaald op 17,5%. Indien het vereist eigen vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 17,4%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

Op basis van de (feitelijke) vermogenspositie ultimo 2018 is de certificerende actuaris tot het volgende oordeel gekomen.

Vanwege het positief aanwezig eigen vermogen behorend bij de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2018 concludeert de certificerende actuaris dat is voldaan aan artikel 133 van de PW. In dit artikel is bepaald dat de TV en de aan het pensioenfonds verstrekte leningen volledig door waarden moeten zijn gedekt.

Gemeten naar de beleidsdekkingsgraad op balansdatum is sprake van een reservetekort.

Omdat volgens de wettelijke maatstaven sprake is van een aanwezig eigen vermogen dat lager is dan het vereist eigen vermogen, is het oordeel van de certificerend actuaaris over de vermogenspositie ultimo 2018: niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

10 Verwachte gang van zaken

Ook in 2019 verwacht het bestuur een interessant en uitdagend pensioenjaar, waarbij veel aandacht zal zijn voor de verbetering van de financiële positie van het fonds, voor de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel in het algemeen en voor de toekomst van dit pensioenfonds in het bijzonder.

Uniform Reken Methodiek (URM)

Vanaf 2019 is de Uniform Reken Methodiek (URM) in werking getreden. Dit houdt in dat we ter indicatie voor onze deelnemer, naast een opgave van de reglementair te bereiken pensioenaanspraken (als nominaal bedrag), drie pensioenbedragen inzichtelijk moeten maken: het pensioen in een optimistisch, verwacht en pessimistisch scenario. Een keuze moet gemaakt worden tussen de generieke rekenmethode, en andere rekenmethodes om aan deze scenarioanalyse te voldoen. De verwerking in het pensioenregister, per 1 oktober 2019, is hierbij een eerste mijlpaal. Dit om in 2020 op het Uniform Pensioen Overzicht (UPO) en in het pensioenregister de drie voorgeschreven scenario's te kunnen opgeven. Verder gaan we nadenken over de presentatie in de communicatie. Op welke wijze dit zal worden gebruikt en hoe het reglementaire bereikbare pensioen daarin kan worden geïntegreerd.

IORP II

Met ingang van 13 januari 2019 is IORP II in werking getreden. De definitieve wetgeving is echter pas op 18 december 2018 aangenomen door de Eerste Kamer. Daarnaast was de pensioensector in afwachting van nadere guidance vanuit DNB die ook pas op 18 december 2018 beschikbaar is gekomen. Veel pensioenfondsen zijn – vooruitlopend op de definitieve wetgeving – de afgelopen maanden druk in de weer geweest met voornamelijk de inrichting van de drie sleutelfuncties voor risicobeheer, actuariael en interne audit.

Naast deze genoemde zaken wordt in de eerste helft van 2019 ook aan de meer praktische zaken uit hoofde van IORP II invulling gegeven. Te denken valt hierbij aan het beoordelen en mogelijk aanpassen van de inrichting van het risicobeheer met daarbij bijzondere aandacht voor ESG-risico's (risicomanagement framework) en beloningsbeleid en zaken zoals het opstellen van beleid en uitwerken van een format voor de eigenrisicobeoordeling, uitwerken van een format voor de rapportage van de sleutelfunctiehouders en doorvoeren van aanpassingen in de pensioencommunicatie (zoals UPO, Pensioen 1-2-3 en website).

Duurzaam beleggen en integraal risicomanagement

In ons land vinden wij verantwoord ondernemen, duurzaamheid en 'responsible investing' belangrijk. Ook IORP II stelt eisen aan de rapportage over ESG-beleid van ons pensioenfonds. Binnen het bestuur wordt de discussie gevoerd over het doel voor het pensioenfonds van het toepassen van een duurzaam beleggingsbeleid. De samenleving, de deelnemers en de toezichthouders vragen om een robuuste aanpak inzake het risicomanagement. Dit betekent dat de governance en inrichting van ons risicomanagement vastgelegd is in het beleid van ons pensioenfonds. Het nadenken over de risicohouding van ons pensioenfonds is één van de kerntaken van ons bestuur. Het aansluiten van de verschillende geïdentificeerde risico's op de risicohouding is ook in 2019 een vervolgstap.

Op zoek naar rendement

Na een periode van bijna tien jaar waarin de centrale banken de economieën monetair stimuleerden, breekt er nu een tijdperk aan waarin zij zich geleidelijk gaan terugtrekken. Hoewel het tempo waarin dit plaatsvindt per regio verschilt, is dat voor pensioenfondsen met een wereldwijde portefeuille wel een belangrijke ontwikkeling. Zo ook bij ons pensioenfonds. We zijn aanbeland in een latere fase van de kredietcyclus met naar verwachting lagere rendementen en grotere risico's. Daarnaast zien we in diverse landen politieke spanningen, zoals in het Verenigd Koninkrijk en Spanje. Maar ook verder van huis in de Verenigde Staten.

Toekomst pensioenfonds

De uitvoering van pensioenregelingen door pensioenfondsen staat al enige jaren onder druk. De Nederlandsche Bank verwacht dat pensioenfondsbesturen onderzoeken of de uitvoering via het eigen pensioenfonds nog steeds in het belang is van alle belanghebbenden, missie en visie van het pensioenfonds staan centraal. De belangrijkste belanghebbenden zijn de aanspraakgerechtigden en de pensioengerechtigden. In het toezicht van DNB worden pensioenfondsen. Steeds meer als financiële

instellingen gezien, het toezicht wordt hier op ingericht. Bij het nadenken over de toekomst van ons pensioenfonds spelen tal van factoren een rol. Deze moeten allemaal belicht en gewogen worden. Ook in 2019 gaan wij ons verder binnen het bestuur de vraag stellen hoe de toekomst van ons eigen pensioenfonds eruitziet. Wij zien deze verdere oriëntatie binnen het bestuur over ons pensioenfonds met alle vertrouwen tegemoet.

Amsterdam, 4 juni 2019

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
P.C. van Doodewaard
J.E. Verspeek

Jaarrekening

11 Jaarrekening

11.1 Balans per 31 december 2018

(na resultaatbestemming)

		<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	574.762	598.858
Vorderingen en overlopende activa	(2)	4.230	5.725
Overige activa	(3)	2.469	673
TOTAAL ACTIVA		<u>581.461</u>	<u>605.256</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	47.236	88.522
Technische voorzieningen	(5)	527.006	508.746
Langlopende schulden	(6)	6.802	7.444
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	417	544
TOTAAL PASSIVA		<u>581.461</u>	<u>605.256</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 70.

11.2 Staat van baten en lasten

		2018		2017	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		10.412		10.571
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		-19.265		29.583
Overige baten	(10)		93		89
Totaal baten			<u>-8.760</u>		<u>40.243</u>
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(11)		12.934		12.758
Pensioenuitvoeringskosten	(12)		956		988
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds					
- Pensioenopbouw		9.873		11.337	
- Toeslagverlening		5.268		1.521	
- Rentetoevoeging		-1.313		-1.105	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-13.245		-12.997	
- Wijziging reguliere RTS		21.468		-7.253	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		-4.101		0	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-258		-183	
- Inkoop VPL-regeling		9		0	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		560		-1.670	
			18.261		-10.350
Saldo herverzekering	(13)		108		152
Saldo overdracht van rechten	(14)		243		176
Overige lasten	(15)		24		11
Totaal lasten			<u>32.526</u>		<u>3.735</u>
Saldo van baten en lasten			<u>-41.286</u>		<u>36.508</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			-41.286		36.508

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 88.

11.3 Kasstroomoverzicht

	2018		2017	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	12.596		7.712	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	56		19	
Ontvangen uitkeringen herverzekering	0		600	
Overig	75		75	
		12.727		8.406
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-12.963		-12.745	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-299		-195	
Betaalde premies herverzekering	-1.279		-1.223	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-998		-921	
Overige lasten	-27		-8	
		-15.566		-15.092
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-2.839		-6.686
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	4.459		3.756	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	117.232		73.858	
Mutatie van de beleggingsliquiditeiten	-316		-3	
		121.375		77.611
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-116.919		-73.293	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	179		383	
		-116.740		-72.910
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		4.635		4.701
Netto kasstroom		1.796		-1.985
Mutatie liquide middelen		1.796		-1.985
Samenstelling geldmiddelen				
		2018		2017
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar		673		2.658
Liquide middelen ultimo boekjaar	(3)	2.469		673
Waarvan:				
Voor risico pensioenfonds		2.469		673
Voor risico deelnemers		0		0

11.4 Toelichting op de jaarrekening

11.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten ondernemingen Honeywell B.V., Honeywell Aerospace B.V. en Honeywell Fluorine Products Europe B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds. Het bestuur heeft op 4 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

11.4.2 Grondslagen

11.4.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt

voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2018	Gemiddeld 2018	31 december 2017	Gemiddeld 2017
USD	1,1431	1,1719	1,2008	1,1278
AUD	1,6237	1,5794	1,5352	1,4959
GBP	0,8975	0,8925	0,8876	0,8706
CAD	1,5613	1,5329	1,5045	1,4595
HKD	8,9500	9,1685	9,3870	8,7823
CHF	1,1269	1,1485	1,1701	1,1211

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2018 heeft er een wijziging van de toe te passen AG-prognosetafel plaatsgevonden. De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is bepaald aan de hand van de Prognosetafel AG2018. Dit heeft een verlagend effect op de voorziening van € 4,9 miljoen (1,1%-punt op de dekkingsgraad). Daarnaast is de wezenpensioengrondslag verhoogd naar 2,5% met een verhogend effect van € 0,8 miljoen (-0,1%-punt op de dekkingsgraad).

Dekkingsgraden

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de lang- en kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De reële dekkingsgraad conform definitie FTK is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die is vereist voor volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie. De beleidsdekkingsgraad die is vereist voor volledige toeslagverlening is onder het nFTK de Toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens.

11.4.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva**Beleggingen****Algemeen**

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. Overlopende activa inzake beleggingen en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Participaties in beleggingsfondsen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort belegging. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van de marktwaarde.

Bij zowel de beursgenoteerde als de niet-beursgenoteerde beleggingen is sprake van een frequente marktwaardering. Niet-beursgenoteerde fondsen hebben onderliggende beursgenoteerde beleggingen, waarbij de intrinsieke waarde van het fonds dagelijks dan wel wekelijks bepaald wordt.

De liquide middelen die deel uitmaken van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed zijn bij de betreffende beleggingscategorie vermeld. Conform de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving worden participaties met een beleggingskarakter niet aangemerkt als een groepsmaatschappij en/of -deelneming.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen.

Vastgoedbeleggingen

De belangen in beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers. Direct vastgoed wordt eens per vijf jaar door een onafhankelijke taxateur getaxeerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel

per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De waarde van een participatie in het AeAM Strategic Liability Matching Fund is sterk afhankelijk van de marktrente. Hierdoor kan de waarde van de participatie sterk fluctueren. De waarde van de participatie kent een boven- en ondergrens op maandultimo en een extra ondergrens intra maand. Indien de waarde van een participatie boven of onder deze grenzen komt, vindt er respectievelijk een afroaming of bijstorting plaats naar de referentiewaarde. De referentiewaarde ligt tussen de onder- en bovengrens. De participatiewaarde wordt dan binnen twee werkdagen verlaagd of verhoogd tot de nieuwe referentiewaarde.

In het AeAM Tactical Interest Overlay Fund vindt iedere laatste werkdag van de maand een herbalancering plaats naar het door de participant gewenste strategische gewicht van het fondsvermogen binnen de vastrentende beleggingsportefeuille. Indien in een maand het fondsvermogen van het Fonds ten opzichte van het fondsvermogen op maandultimo van de voorafgaande maand met 50% of meer vermindert, vindt er direct een herbalancering plaats.

Het AeAM Dutch Mortgage Fund bestaat uit Nederlandse hypotheekleningen verstrekt door Aegon, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheekleningen worden overgenomen van Aegon Hypotheekleningen B.V. Deze overdrachten geschieden tegen reële waarde. Bij de aankoop van de hypotheekleningen wordt verondersteld dat de hypotheekleningen per overdrachtsdatum verstrekt zijn tegen de dan geldende voorwaarden. De bepaling van de reële waarde van een hypotheeklening geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren, rekening houdend met vervroegde aflossingen van de klant. Door deze methodiek is de reële waarde op overdrachtsdatum gelijk aan de nominale waarde. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheekleningenportefeuille bepaald. Bij de maandelijkse bepaling van de reële waarde wordt rekening gehouden met de beperking in de mogelijkheid om hypotheekleningen in de markt te verkopen. De hypotheekleningen kunnen alleen worden verkocht aan een aan Aegon gelieerde maatschappij.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde overige beleggingen wordt bepaald op basis van opgaven van een onafhankelijke derde of, indien niet voorhanden, op basis van financiële modellen. Indien geen betrouwbare schatting van de marktwaarde van deze beleggingen is te maken, worden deze gewaardeerd op kostprijs.

Securities lending

Het pensioenfonds neemt indirect via de beleggingsfondsen deel aan een securities-lendingprogramma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord en in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Binnen de Aegon fondsen wordt gebruik gemaakt van Securities Lending met als doel om tegen aanvaardbare risico's extra rendement te behalen. Als onderpand worden alleen cash en OECD

staatsobligaties met een minimale AA rating geaccepteerd. Cash onderpand wordt via reversed repo's uitgezet; ook hiervoor geldt dat als onderpand alleen OECD staatsobligaties met een minimale AA rating worden geaccepteerd. Het nominale bedrag dat mag worden uitgeleend aan één partij is bij Aegon begrensd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden jaarlijks gewaardeerd volgens de opgave van de herverzekeraar van de voorlopige cumulatieve winstaandeel per jaareinde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

* De rentetermijnstructuur op balansdatum zoals die door DNB is vastgesteld en gepubliceerd, rekening houdend met de looptijd van de uitkeringen (2018: gemiddeld 1,4%, 2017: gemiddeld 1,5%).

* Sterftekansen per 31 december 2018 zijn ontleend aan de AG-Prognosetafel 2018. Om rekening te houden met het gegeven dat de werkende populatie gemiddeld langer leeft dan de niet-werkende

populatie is een leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen toegepast. De leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen is gebaseerd op het Mercer-model 2016, inkomensklasse hoog en uitgaande van startjaar 2019.

* Een opslag van 2,5% voor toekomstige administratiekosten en excassokosten per 31 december 2018.

* Gehuwdheidsfrequentie:

- voor ingegane pensioenen op basis van werkelijkheid;
- voor niet-ingegane partnerpensioenen 100%, waarbij verondersteld is dat de partner van het andere geslacht is;
- voor niet-ingegane aanvullende ouderdomspensioenen voor alleenstaanden 85%;
- de vrouwelijke partner wordt drie jaar jonger verondersteld dan de man.

* Opslag wezen pensioen

- Voor latent wezenpensioen wordt een voorziening opgenomen ter hoogte van 2,5% van de voorziening van latent partnerpensioen. Dit geldt alleen voor actieve en gewezen deelnemers

Een eventuele toeslagverlening per 1 januari van het volgende boekjaar wordt reeds op 31 december van het lopend boekjaar verwerkt, indien het besluit in het lopend boekjaar is genomen.

Het pensioenfonds heeft de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's verzekerd.

Langlopende schuld

De langlopende schulden betreft een VPL-verplichting voor de vooruit ontvangen gelden uit hoofde van VPL. Aan het saldo wordt een rendement gelijk aan het in het boekjaar behaalde rendement van het pensioenfonds toegerekend. Voorts wordt de inkoopsum van de extra pensioenaanspraken in enig jaar onttrokken aan het saldo. In het boekjaar ontvangen VPL premies worden aan de verplichting toegevoegd. De regeling is door de sociale partners van het pensioenfonds in het leven geroepen waarbij in een overeenkomst is opgenomen dat de uitvoering is gedelegeerd aan het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft derhalve een verplichting op de balans opgenomen op basis van de overeenkomst.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

11.4.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra storting en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Er is sprake van een relatie tussen Stichting Pensioenfonds Honeywell, de aangesloten werkgevers en de bestuurders van Stap. Er vinden geen transacties tussen de aangesloten partijen plaats.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds*Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

De toeslagverlening is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,26% (2017: -0,22%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van

veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

In het herverzekeringscontract is opgenomen dat aan het eind van de contractduur 90% van de te betalen premie, onder aftrek van de ingediende claims, wordt terugbetaald aan het pensioenfonds.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

11.4.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

11.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2018

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2017	2.276	217.723	338.280	15.291	573.570
Aankopen	0	162	49.523	8	49.693
Verkopen	0	-15.233	-42.068	0	-57.301
Herwaardering	0	32.774	70	48	32.892
Overige mutaties	0	0	0	4	4
Stand per 31 december 2017	2.276	235.426	345.805	15.351	598.858
Aankopen	0	135	116.776	8	116.919
Verkopen	0	-1.499	-115.682	0	-117.182
Herwaardering	0	-22.998	-120	-1.032	-24.149
Overige mutaties	0	0	0	316	316
Stand per 31 december 2018	2.276	211.064	346.779	14.643	574.762

De beleggingsdebiteuren (€ 77) zijn niet in het overzicht van de beleggingen opgenomen, maar onder Vorderingen en overlopende activa.

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Directe vastgoedbeleggingen	2.276	2.276

De vastgoedportefeuille betreft voor 100% een bedrijfsterrein te Emmen, dat momenteel wordt verhuurd aan de sponsor. Met betrekking tot de vrije verhandelbaarheid door het pensioenfonds gelden geen restricties.

Dit bedrijfsterrein wordt eens in de vijf jaar door een onafhankelijke, beëdigde taxateur getaxeerd. Het terrein is in 2017 voor het laatst getaxeerd.

Aandelen

Participaties Aegon aandelenfondsen	105.550	118.146
Participaties BNP Paribas OBAM	105.514	117.280
	211.064	235.426

Aandelenfondsen waarin wordt belegd, zijn van gemengde samenstelling en bevatten ook aandelen van de sponsor. Indirect belegt het pensioenfonds voor € 194 in de sponsor. In 2018 belegde het pensioenfonds voor € 222 in de sponsor.

Vastrentende waarden

Participaties in Aegon beleggingsfondsen	294.330	292.798
Participaties in NN Euro Sustainable Credit Fund (excl. Financials)	17.667	17.873
Participaties in NN Euro Credit Fund (incl. Financials)	34.782	35.134
	346.779	345.805

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Duitse staatsobligaties	45.504	13,1	47.859	13,8
Franse staatsobligaties	32.232	9,3	34.109	9,9
	<u>77.736</u>	<u>22,4</u>	<u>81.968</u>	<u>23,7</u>

	31-12-2018		31-12-2017	
	€		€	
Overige beleggingen				
Directe grondstofbeleggingen		8.956		8.944
Participaties Aegon beleggingsfondsen		5.284		6.320
Liquide middelen		403		87
		<u>14.643</u>		<u>15.351</u>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Directe goudbeleggingen	7.155	48,9	6.937	45,2
Directe platinabeleggingen	1.802	12,3	2.007	13,1
	<u>8.957</u>	<u>61,2</u>	<u>8.944</u>	<u>58,3</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

De levelverdeling van de beleggingen is op doorkijkbasis. De beleggingsfondsen zijn geclassificeerd als level II (afgeleide marktnotering) of III (waarderingsmodellen) afhankelijk van de onderliggende beleggingen. Vrijwel alle Aegon beleggingsfondsen kennen een dagelijkse intrinsieke waardebepaling, dagelijkse toe- en uittredingsmomenten en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. Hierdoor hebben de beleggingsfondsen meer het karakter van een level I (directe marktnotering) belegging. Doordat de beleggingsfondsen zelf geen beursnotering kennen, worden de Aegon beleggingsfondsen echter als level II geclassificeerd.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2018				
Vastgoedbeleggingen	0	2.701	2.276	4.977
Aandelen	105.514	102.849	0	208.363
Vastrentende waarden	52.448	294.331	0	346.779
Overige beleggingen	14.240	403	0	14.643
	<u>172.202</u>	<u>400.284</u>	<u>2.276</u>	<u>574.762</u>

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2017				
Vastgoedbeleggingen	0	2.856	2.276	5.132
Aandelen	117.280	115.289	0	232.569
Vastrentende waarden	53.007	292.798	0	345.805
Overige beleggingen	15.264	87	0	15.351
	<u>185.551</u>	<u>411.030</u>	<u>2.276</u>	<u>598.857</u>

De NN bedrijfsobligaties fondsen, het OBAM aandelen fonds, de AeAM Commodities fondsen en edelmetalen worden als Level I beleggingen gepresenteerd. De beleggingsliquiditeiten, het AeAM Dutch Mortgage Fund, AeAM Equity funds (waarin op doorkijk Vastgoedbeleggingen) en AeAM fixed income funds worden als Level II beleggingen gepresenteerd. Het bedrijventerrein Emmen wordt eens per vijf jaar getaxeerd en valt daarom onder de Level III beleggingen.

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op de werkgever(s)	631	3.255
Vorderingen uit herverzekering	3.447	2.366
Kortlopende beleggingsvorderingen	77	101
Overige vorderingen en overlopende activa	75	3
	<u>4.230</u>	<u>5.725</u>

De vorderingen op de werkgever betreft de premievoorschotnota over het vierde kwartaal van 2018 en de premieafrekening over 2018. Onder de post 'Vorderingen uit herverzekering' is de technische resultaatdeling opgenomen die is gebaseerd op de technische resultaten over de jaren 2015 t/m 2018 bij Zwitserleven. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt 24 maanden na het einde van de vijf-jaars contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd.

Onder overige vorderingen en overlopende activa is een vordering opgenomen van € 112 op Zwitserleven gesaldeerd met nog te betalen bedragen aan de DNB € 33 en AFM € 3.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, behalve de vordering op de herverzekeraar.

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
Kortlopende beleggingsvorderingen		
Overige beleggingsvorderingen	77	101

De overige beleggingsvorderingen bestaan uit beleggingsdebiteuren en een te ontvangen vergoeding van NN.

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
3. Overige activa		
Liquide middelen	2.469	673

De tegoeden bij de bank staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA**4. Stichtingskapitaal en reserves**

	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2017	52.014
Bestemming van saldo baten en lasten	<u>36.508</u>
Stand per 1 januari 2018	88.522
Bestemming van saldo baten en lasten	<u>-41.286</u>
Stand per 31 december 2018	<u>47.236</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2018	2017
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	109,0	117,4
Reële dekkingsgraad	94,2	93,4
Beleidsdekkingsgraad	116,5	114,9

De dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2018 bedraagt: 104,2% (31 december 2017: 104,2%). De dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen per 31 december 2018 bedraagt: 117,5% (31 december 2017: 117,9%). Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de paragraaf Risicobeheer.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2018	2017
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	47.236	88.522
Minimaal vereist eigen vermogen	21.881	21.401
Vereist eigen vermogen	92.185	91.170

Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2018 is lager dan de vereiste dekkingsgraad. De vermogenspositie van het pensioenfonds per 31 december 2018 kan derhalve worden gekarakteriseerd als een reservetekort. Vanwege het reservetekort geldt voor het pensioenfonds een herstelplan. Dit herstelplan is op 29 maart 2019 bij DNB ingediend. Dit herstelplan is op 23 mei 2019 goedgekeurd door DNB. Het herstelplan laat zien dat, gegeven de wettelijk voorgeschreven manier van berekenen, het pensioenfonds verwacht dat het ultimo 2024 een beleidsdekkingsgraad heeft dat minimaal gelijk is aan het vereist eigen vermogen.

Het pensioenfonds moet jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren en laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds een voldoende herstelkracht heeft vanuit het niveau van het MVEV.

Voorstel resultaatverdeling

Het negatieve saldo van de staat van baten en lasten van -€ 41.286 over 2018 zal onttrokken worden aan de algemene reserve.

5. Technische voorzieningen

	2018	2017
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	508.746	519.096
Pensioenopbouw	9.873	11.337
Toeslagverlening	5.268	1.521
Rentetoevoeging	-1.313	-1.105
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-13.245	-12.997
Wijziging marktrente	21.468	-7.253
Wijziging actuariële uitgangspunten	-4.101	0
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-258	-183
Inkoop VPL-regeling	9	0
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	560	-1.670
Stand per eind boekjaar	527.006	508.746

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde discontovoet 1,4% (2017: 1,5%).

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Met ingang van de nFTK zijn de regels voor toeslagverlening aangepast. Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% mag geen toeslag worden verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad dat gelijk of hoger is dan de Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens mag het pensioenfonds volledig indexeren. De TBI-grens van het pensioenfonds bedraagt ultimo 2018 123,7%.

Per 1 januari 2019 is een toeslag verleend omdat de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,26% (2017: -0,22%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De marktrente is van 1,5% per ultimo 2017 tot 1,4% per ultimo 2018 gedaald. Als gevolg van de daling van de gemiddelde marktrente is de voorziening

pensioenverplichtingen met € 21,5 miljoen gestegen.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

In 2018 heeft er een wijziging van de toe te passen AG-prognosetafel plaatsgevonden. De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is bepaald aan de hand van de Prognosetafel AG2018. Dit heeft een verlagend effect op de voorziening van € 4,9 miljoen. Daarnaast is de wezenpensioenopslag verhoogd naar 2,5% met een verhogend effect van € 0,8 miljoen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2018	2017
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	50	48
Ottrekking aan de technische voorzieningen	-308	-231
	<u>-258</u>	<u>-183</u>

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-458	-1.824
Arbeidsongeschiktheid	-567	-148
Mutaties	444	-947
Overige technische grondslagen	<u>1.141</u>	<u>1.249</u>
	<u>560</u>	<u>-1.670</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2018		2017	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	157.397	503	190.216	657
Gepensioneerden	199.589	1.168	194.996	1.154
Slapers	170.020	1.505	123.534	1.370
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>527.006</u>	<u>3.176</u>	<u>508.746</u>	<u>3.181</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds is grotendeels gelijk aan de pensioenregeling van PME en valt te kenmerken als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling (een salaris-diensttijd regeling). Dit houdt in dat de hoogte van de te verkrijgen pensioenaanspraak in een bepaald jaar afhankelijk is van de hoogte van het salaris en de duur van de diensttijd in dat jaar. Opgebouwde aanspraken van deelnemers kunnen jaarlijks, indien de middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten, worden verhoogd op basis van de ontwikkeling van de prijsindex.

De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar en het opbouwpercentage 1,875%. De franchise bedraagt per 1 januari 2018 € 13.344,-.

Toeslagverlening

Vanaf 2016 wordt voor zowel de actieve deelnemers, als de gewezen deelnemers en de gepensioneerden uitgegaan van de stijging van het prijsindexcijfer (CPI alle huishoudens afgeleid) op 1 juli van enig jaar ten opzichte van 1 juli van het jaar daarvoor als uitgangspunt voor de toeslagverlening. Voor de toeslagverlening per 1 januari 2018 is de CPI juli 2018-juli 2017 bepalend (1,73%). Er worden geen negatieve toeslagen verleend. Wel wordt een negatieve prijsindex meegenomen in de berekening van de achterstand op de toeslagverlening. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die verleend wordt uit beleggingsrendementen. Tekorten in toeslagverlening en toegepaste kortingen worden vanaf 1 januari 2007 bijgehouden.

Per 1 januari 2019 is een toeslag verleend van 1,0%.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkinggraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de premievrije deelnemers en de gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Actieve deelnemers				
Voor 2013	2,35	0,47	1,88	12,91
2015	1,86	0,50	1,36	14,45
2016	0,81	-	0,81	15,37
2017	-0,32	-	-0,32	15,01
2018	1,36	0,30	1,06	16,22
2019	1,73	1,00	0,73	17,07

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Niet actieve deelnemers				
Voor 2013	1,68	0,34	1,34	10,47
2015	0,59	0,20	0,39	10,90
2016	0,81	-	0,81	11,80
2017	-0,32	-	-0,32	11,44
2018	1,36	0,30	1,06	12,62
2019	1,73	1,00	0,73	13,44

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

6. Langlopende schulden

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
Langlopende schuld inzake VPL		
Stand per begin boekjaar	7.444	7.137
Ontvangen premie	926	934
Toekenning rechten	-1.340	-991
Beleggingsrendement	<u>-228</u>	<u>364</u>
Stand per einde boekjaar	<u>6.802</u>	<u>7.444</u>

De jaarlijkse dotatie aan de langlopende schuld, die onderdeel is van de geheven doorsneepremie, wordt ex-ante vastgesteld en is voor 2018 uitgekomen op € 926. Deze dotatie is vastgesteld als 3% van de pensioengrondslagsom.

De benodigde koopsom voor toekenning van de VPL-rechten op basis van zuivere kostendeekkende premie (€ 1.340) worden onttrokken aan de langlopende schuld. In 2018 zijn de VPL-rechten toegekend aan deelnemers die geboren zijn in 1958. De toegekende aanspraak bedraagt 85% van de totale aanspraak op VPL.

Jaarlijks wordt rendement toegevoegd/onttrokken dat gelijk is aan het gemiddeld rendement van het pensioenfonds. De rendementsonttrekking over het jaar 2018 (-3,2%) bedraagt -€ 228.

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Belastingen en premies sociale verzekeringen	259	260
Overige schulden en overlopende passiva	<u>158</u>	<u>284</u>
	<u>417</u>	<u>544</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

11.4.3.1 Risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- * beleggingsbeleid;
- * premiebeleid;
- * herverzekeringsbeleid;
- * toeslagverleningsbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings-)risico's.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2018	2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	117,4	110,0
Premie	-0,7	-0,8
Uitkeringen	0,4	0,3
Toeslagverlening	-1,2	-0,3
Wijziging actuariële grondslagen	1,0	-
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	-3,5	6,0
Renteafdekking	-	-
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,8	1,6
Overige oorzaken	0,4	0,6
Dekkingsgraad per 31 december	109,0	117,4

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2018	2017
	%	%
S1 Renterisico	4,1	4,6
S2 Risico zakelijke waarden	12,4	12,5
S3 Valutarisico	3,0	3,5
S4 Grondstoffenrisico	1,2	1,1
S5 Kredietrisico	3,8	3,8
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,7	2,7
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	1,9	1,8
Diversificatie-effect	-11,6	-12,1
Totaal	17,5	17,9

	2018	2017
	€	€
Vereist pensioenvermogen	619.191	599.916
Voorziening pensioenverplichting	527.006	508.746
Vereist eigen vermogen	92.185	91.170
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	47.236	88.522
Tekort	-44.949	-2.648

Ultimo 2018 is aan de hand van het standaardmodel van DNB per risicofactor het vereist eigen vermogen bepaald. Het vereist eigen vermogen per risicofactor is aan de hand van de voorgeschreven formule gecombineerd tot een totaal vereist eigen vermogen. Voor de evenwichtsberekening is de uitkomst hiervan zoals voorgeschreven in een aantal stappen gebruikt totdat het toetsingsverschil nihil is. Dit resulteert in de evenwichtssituatie, waarin het (fictieve) aanwezige eigen vermogen precies gelijk is aan het vereist eigen vermogen, bij een niveau van 17,5% (2017: 17,9%). Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuille per ultimo 2018. Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille per ultimo 2018, zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen op 17,4%.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktpositities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Indien de duratie van de beleggingen korter is dan de duratie van de verplichtingen, is er sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad stijgt. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Door het renterisico gedeeltelijk af te dekken, is de dekkingsgraad minder afhankelijk van de renteontwikkeling. De renteafdekking voor het pensioenfonds vindt plaats door een combinatie van de portefeuille vastrentende waarden en een Strategic Liability Matching (SLM) beleggingsfonds.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden	346.779	12,4	345.805	16,7
(Nominale) pensioenverplichtingen	527.006	18,4	508.746	18,1

De samenstelling van de totale beleggingsportefeuille naar looptijd is als volgt:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	-43.565	-7,6	-114.271	-19,1
Resterende looptijd 1 - 5 jaar	47.228	8,2	80.192	13,4
Resterende looptijd 6 - 10 jaar	88.545	15,4	112.156	18,7
Resterende looptijd > 10 jaar	260.394	45,3	283.211	47,3
Niet rentedragend en/of Externe beleggingsportefeuille	222.160	38,7	237.570	39,7
	574.762	100,0	598.858	100,0

De presentatie van de beleggingsportefeuille in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

Het bovenstaande overzicht geeft de verdeling van het renterisico van de totale portefeuille waarbij tevens rekening gehouden is met de renteswaps. Een negatieve waarde in het blok "Korter dan een jaar" is het gevolg van de korte poten van deze renteswaps. Met een renteswap wordt doorgaans een korte rente (de korte poot) geruild voor een lange rente (de lange poot) om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De korte rente voor een lange rente (de lange poot) om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De korte rente die betaald wordt, de korte poot, heeft dus een negatieve exposurewaarde en een looptijd die korter is dan een jaar.

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

De resterende looptijd van de technische voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	66.834	12,7	67.980	13,4
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	75.248	14,3	74.620	14,7
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	163.409	31,0	156.986	30,9
Resterende looptijd > 20 jaar	221.515	42,0	209.160	41,0
	527.006	100,0	508.746	100,0

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Het risico wordt gemeten als het effect van een daling van de zakelijke waarden met 30% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus beursgenoteerd vastgoed, met 40% voor emerging markets en private equity en een daling van niet beursgenoteerd vastgoed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

Valutarisico (S3)

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen die in vreemde valuta luiden vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De pensioenverplichtingen luiden in euro's. Een deel van de beleggingsportefeuille luidt in vreemde valuta.

Voor bepaling van het effect van een daling van valutakoersen wordt onderscheid gemaakt tussen valuta in ontwikkelde markten waarvoor een waardedaling van 20% wordt verondersteld en valuta in opkomende markten waarvoor een waardedaling van 35% wordt gehanteerd. Bij de aggregatie van het vereist eigen vermogen voor valutarisico (S3) wordt tevens rekening wordt gehouden met correlaties.

Het valutarisico op vastrentende waarden is beperkt doordat vastrentende waarden bijna alleen zijn belegd in vastrentende waarden luidende in euro. Wat betreft het valutarisico bij aandelen worden de beleggingen in Amerikaanse dollars, Britse ponden en Japanse yen bij Aegon volledig afgedekt naar de euro. Binnen het OBAM fonds van BNP Paribas wordt het valutarisico niet afgedekt. Binnen dit aandelenfonds wordt bewust valutarisico gelopen. Naar de mening van het bestuur past dit risico binnen het risicoprofiel zoals het bestuur dat heeft vastgesteld.

De valutapositie per 31 december 2018 is als volgt weer te geven:

	2018	2017
	€	€
EUR	475.811	481.222
Australische dollar	1.788	2.113
Hong Kong dollar	8.918	9.221
Zuid-Koreaanse won	4.244	1.681
Taiwanese dollar	1.095	1.213
Deense kroon	2.427	2.651
Britse Pond	906	5.425
Canadese dollar	2.483	4.145
Amerikaanse dollar	60.362	64.759
Zwitserse frank	2.145	5.387
Japanse yen	-165	2.726
Overig	14.748	18.315
Totaal niet EUR	98.951	117.636
	574.762	598.858

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

Prijrisico

Het prijsrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

Het risico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen die zijn vastgesteld door het bestuur.

Het bestuur monitort de mate van compliance aan deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	344.888	60,0	348.355	58,1
Europa (niet-EU)	699	0,1	2.932	0,5
Verenigde Staten	116.319	20,2	134.862	22,5
Japan	8.365	1,5	13.486	2,3
Hong Kong	3.609	0,6	5.782	1,0
Overig	100.882	17,6	93.441	15,6
Totaal	574.762	100,0	598.858	100,0

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
Energie	12.153	2,1	15.594	2,6
Bouw- en grondstoffen	20.618	3,6	16.484	2,8
Industrie	20.758	3,6	28.875	4,8
Duurzame consumentengoederen	59.330	10,3	57.596	9,6
Consumentengebruiksgoederen	22.475	3,9	23.457	3,9
Gezondheidszorg	9.771	1,7	0	-
Financiële dienstverlening	19.014	3,3	0	-
Informatietechnologie	29.881	5,2	33.388	5,6
Telecommunicatie	17.979	3,1	25.749	4,3
Nutsbedrijven	7.646	1,3	6.654	1,1
Overheid en overheidsinstellingen	137.749	24,0	144.488	24,1
Financiële instellingen	141.691	24,7	178.596	29,8
Overige	75.697	13,2	67.977	11,4
Totaal	574.762	100,0	598.858	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfonds die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Het kredietrisico is beperkt, omdat beperkt wordt belegd in schuldtitels van ondernemingen. Het tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt op marktconforme wijze beheerst. Daarnaast wordt dit risico beperkt door gebruik te maken van tegenpartijen met een goede reputatie.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings is als volgt:

	2018		2017	
	€	%	€	%
AAA	83.036	12,8	96.720	14,4
AA+ / AA / AA-	153.788	23,7	164.215	24,4
A+ / A / A-	96.861	14,9	75.716	11,3
BBB+ / BBB / BBB-	152.253	23,5	158.077	23,5
BB+ / BB / BB-	2.735	0,4	5.704	0,8
Overig	160.071	24,7	171.682	25,6
Totaal	648.744	100,0	672.113	100,0

Het totaal kredietrisico wijkt af van de marktwaaarde van de portefeuille als gevolg van het gebruik van kredietderivaten. Met kredietderivaten wordt het kredietrisico op een tegenpartij afgedekt, of kan juist extra kredietrisico op een tegenpartij worden genomen. Voor de berekening van het totaal kredietrisico in bovenstaand overzicht is rekening gehouden met de onderliggende waarde (exposure waarde) van de kredietderivaten in plaats van de marktwaaarde van deze derivaten. Hiermee wordt een beter inzicht gegeven in het totaal kredietrisico van de portefeuille.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Bij het pensioenfonds is dit het actuariële risico van langlevens.

Langlevensrisico

In de berekening van S6 is het langlevensrisico meegenomen. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het pensioenfonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Daarnaast is eveneens het arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico herverzekerd. De huidige verzekering afgesloten is met Zwitserleven.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten

aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement). Het pensioenfonds heeft deze risico's overwogen en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2018.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de pensioenen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door inflatiegevoelige beleggingen. Deze beleggingen geven een hoger rendement naarmate de inflatie toeneemt. Deze beleggingen geven negatieve rendementen bij lage inflatie. Het pensioenfonds belegt niet direct in inflatiegevoelige beleggingsproducten. Wel belegt het pensioenfonds in goud. De goudbelegging heeft mede als doel het risico van hyperinflatie op te vangen. Daarmee is een deel van het inflatierisico afgedekt.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het prijsrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2018 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2018		31-12-2017	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Duitse staatsobligaties	45.504	7,8	47.859	7,9
Franse staatsobligaties	32.232	5,5	34.109	5,6
Nederlandse staatsobligaties	10.595	1,9	12.217	2,1
Totaal	88.331	15,2	94.185	15,6

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. De demografische opbouw van de deelnemers is niet te beïnvloeden. Ultimo 2018 is in de totale deelnemerspopulatie de verhouding mannen en vrouwen in

het pensioenfonds 70:30 (2017: 71:29). De gemiddelde leeftijd bedraagt 60,5 jaar (2017: 58,3 jaar waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsspreiding).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het pensioenfonds heeft de genoemde werkzaamheden uitbesteed aan TKP en AEAM.

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitvoeringsovereenkomst en de daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Monitoring van de uitvoering door het bestuur van het pensioenfonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerder over de uitgevoerde werkzaamheden. Tevens ontvangt het pensioenfonds van TKP en AEAM ISAE 3402 type II-rapportages. Deze rapportages geven inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geeft aan of de uitvoerder 'in control' is. Een externe en onafhankelijke accountant certificeert de rapportages. Verder ontvangt het pensioenfonds van TKP een 'In-control statement' (ICS).

De advisering over de uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. Bij het pensioenfonds bedraagt de tracking error van de zakelijke waarden 2,4% (2017: 2,2%).

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

11.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met TKP Pensioen B.V. Het betreft een langlopende overeenkomst inzake pensioenadministratie, bestuursondersteuning en financiële administratie met een opzegtermijn van één jaar. De vergoeding voor 2018 bedraagt € 0,5 miljoen.

Met Aegon Investment Management B.V. is een vermogensbeheercontract afgesloten voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van twee maanden.

Met ingang van 1 april 2014 is de risicoherverzekering ondergebracht bij Zwitserleven. Het contract liep tot 31 december 2018, maar is verlengd in 2019. Het contract is steeds 5 jaar geldig, met een opzegtermijn van 3 maanden. In 2018 is aan Zwitserleven € 1,1 miljoen aan premie herverzekering betaald.

11.4.5 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het pensioenfonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De belangrijkste onderdelen uit deze overeenkomst zijn:

- * de werkgever is verplicht al zijn werknemers waarop de pensioenovereenkomst van toepassing is aan te melden als deelnemer;
- * de werkgever verplicht zich de overeengekomen gegevens inzake werknemers tijdig en op de overeengekomen wijze aan het pensioenfonds te vertrekken;
- * het pensioenfonds verplicht zich de deelnemers en overige rechthebbenden pensioenaanspraken en pensioenrechten toe te kennen overeenkomstig de bepalingen van de geldende statuten en/of het pensioenreglement;
- * ter dekking van de financiële gevolgen van de door het pensioenfonds aangegane verplichtingen, zoals vastgelegd in de statuten en het pensioenreglement, verplicht de werkgever zich per kwartaal premies aan het pensioenfonds te voldoen, met inachtneming van de bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst;
- * bij een tekort van het pensioenfonds, is de werkgever geen extra premie verschuldigd;
- * indien de vermogenspositie van het pensioenfonds daartoe aanleiding geeft, kan het bestuur van het pensioenfonds besluiten tot een verlaging van de premie, met inachtneming van de hierover opgenomen bepalingen in de ABTN en in overeenstemming met wettelijke regelingen. Het pensioenfonds kan niet eerder tot het verlagen van de premie overgaan, dan nadat eerst een eventuele achterstand in de toeslagverlening is ingelopen en vervolgens de dekkingsgraad nog boven de premiekortingsgrens ligt.

De overeenkomst wordt ieder jaar automatisch met één jaar verlengd, tenzij één van beide partijen twee maanden voor het jaareinde schriftelijk te kennen geeft de overeenkomst te willen beëindigen.

Er hebben verder geen transacties met verbonden partijen plaatsgevonden.

11.4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2018	2017
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Pensioenpremie huidig jaar (inclusief VPL)	9.973	10.514
Pensioenpremie voorgaand jaar	16	0
Restitutie WAO gecedeerd	8	0
Toekenning rechten VPL -/- VPL-premie	415	57
	<u>10.412</u>	<u>10.571</u>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgevers in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgevers ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven.

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 29,7% (2017: 29,7%) van de loonsom. Daarnaast is er in 2018 een opslag van 3% inzake financiering VPL bij de werkgever in rekening gebracht (2017: 3%). De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

	2018	2017
	€	€
Kostendekkende premie	12.679	14.322
Feitelijke premie (exclusief VPL-premie)	9.072	9.637
Gedempte premie	8.620	9.555

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2018	2017
	€	€
<i>Kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	9.302	10.634
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	1.812	1.929
Opslag voor uitvoeringskosten	741	845
Risicopremie WIA excedent en PVI	577	632
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	247	282
Totaal kostendekkende premie	<u>12.679</u>	<u>14.322</u>
<i>Gedempte premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	4.547	5.053
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	915	945
Opslag voor uitvoeringskosten	865	845
Risicopremie WIA excedent en PVI	437	468
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	0	138
Inkoop voorwaardelijke onderdelen	1.856	2.106
Totaal gedempte premie	<u>8.620</u>	<u>9.555</u>

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur 2017, bedraagt € 12,7 miljoen in 2018. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het verwacht rendement, bedraagt € 8,6 miljoen in 2018. De feitelijke premie bedraagt in 2018 € 9,1 miljoen (2017: €

9,6 miljoen). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren. De totaal ontvangen premie bedraagt in 2018 € 10,0 miljoen (2017: € 10,6 miljoen). Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendeckende premie.

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2018	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	0	0	0	134
Aandelen	1.195	-21.484	-1.257	-165	-21.711
Vastrentende waarden	3.110	1.534	-1.195	-328	3.121
Overige beleggingen	0	-913	-86	-38	-1.037
	<u>4.439</u>	<u>-20.863</u>	<u>-2.538</u>	<u>-531</u>	<u>-19.493</u>
Af: Rendementstoerekening VPL					<u>228</u>
					<u>-19.265</u>

Het beleggingsrendement van het pensioenfonds is verhoogd met het rendement ten behoeve van VPL. Dit rendement is onttrokken aan de langlopende schuld ten behoeve van VPL.

De transactiekosten voor het beleggingsdepot betreffen voornamelijk de op- en afslag bij aan- en verkoop van participaties in Aegon beleggingsfondsen. Deze op- en afslag dient ter dekking van de transactiekosten die zich voordoen bij aan- en verkooptransacties als gevolg van toe- en uittredingen in de Aegon beleggingsfondsen. De werkelijke transactiekosten binnen de Aegon beleggingsfondsen kunnen hiervan afwijken als gevolg van aan- en verkooptransacties welke in het kader van het beleggingsbeleid van het desbetreffende Aegon beleggingsfonds worden verricht. De transactiekosten op doorkijkbasis zijn hierdoor niet betrouwbaar vast te stellen en worden hierdoor niet nader toegelicht. Aegon Investment Management B.V. toetst in het kader van het best execution beleid periodiek de hoogte van de op- en afslag aan de marktomstandigheden.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

Van de totale vermogensbeheerkosten heeft € 2.773 betrekking op de indirecte opbrengsten, omdat deze kosten onderdeel zijn van de koers van de fondsen. Er heeft een restitutie beheervergoeding plaatsgevonden van € 392 en dit is in mindering gebracht op de kosten.

2017	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	0	-2	0	132
Aandelen	983	34.101	-1.176	-15	33.893
Vastrentende waarden	-4.784	1.559	-1.199	-80	-4.504
Overige beleggingen	419	89	-82	0	426
	<u>-3.248</u>	<u>35.749</u>	<u>-2.459</u>	<u>-95</u>	<u>29.947</u>
Af: Rendementstoerekening VPL					<u>-364</u>
					<u>29.583</u>

In navolging op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de kosten vermogensbeheer over de beleggingscategorieën verdeeld.

	2018	2017
	€	€
10. Overige baten		
Interest overig	75	74
Andere baten	18	15
	<u>93</u>	<u>89</u>

	2018	2017
	€	€
11. Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	10.666	10.387
Prepensioen	4	0
Partnerpensioen	2.197	2.265
Wezenpensioen	48	45
Arbeidsongeschiktheidspensioen	2	9
WAO-aanvulling	44	46
Afkoop pensioenen en premierestitutie	14	17
Verrekeningen uitkeringen	-41	-11
	<u>12.934</u>	<u>12.758</u>

	2018	2017
	€	€
12. Pensioenuitvoeringskosten		
Bestuurskosten	45	30
Kosten verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie	24	19
Administratiekostenvergoeding	525	390
Controle onafhankelijke accountants	47	46
Certificerend actuaire	2	22
Adviserend actuaire	252	426
Overige advieskosten	0	1
Contributies en bijdragen	48	47
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	13	7
	<u>956</u>	<u>988</u>

Governancekosten

Eén lid van het bestuur geniet een vergoeding van € 15 per jaar. Leden van het VO ontvangen vacatiegelden, € 1,5 per jaar. Reis- en verblijfkosten, opleidingskosten en andere uitgaven, in het belang van het pensioenfonds gedaan, worden door het pensioenfonds vergoed.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2018	2017
	€	€
Controle van de jaarrekening	<u>47</u>	<u>46</u>

Er zijn geen andere diensten door de onafhankelijke externe accountant en het netwerk geleverd.

Aantal personeelsleden

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst. De beheersactiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel werkzaam van TKP Pensioen B.V., dan wel door personeel in dienst van externe vermogensbeheerders.

	2018 €	2017 €
13. Saldo herverzekering		
Premie herverzekering	1.084	1.225
Uitkeringen uit herverzekering	-90	-600
Uitkeringen winstdeling	-886	-473
	<u>108</u>	<u>152</u>

Uitkeringen winstdeling betreft voor € 886 duizend het voorlopig winstaandeel bij Zwitserleven ontstaan in 2018. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt 24 maanden na het einde van de vijfjaar contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd.

14. Saldo overdracht van rechten	2018 €	2017 €
Inkomende waardeoverdrachten	-56	-19
Uitgaande waardeoverdrachten	299	195
	<u>243</u>	<u>176</u>

15. Overige lasten	2018 €	2017 €
Interest waardeoverdrachten	14	1
Overig	10	10
	<u>24</u>	<u>11</u>

11.4.7 Voorstel resultaatverdeling

Het negatieve saldo van de staat van baten en lasten van -€ 41.236 over 2018 zal onttrokken worden aan de algemene reserve.

11.4.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen significante gebeurtenissen na balansdatum die van invloed zijn op de financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2018.

Amsterdam, 4 juni 2019

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
P.C. van Doodewaard
J.E. Verspeek

Overige gegevens

12 Overige gegevens

12.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2018 is opgenomen onder de toelichting op de balans.

12.2 Actuariële verklaring

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.054.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 125.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn

zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132, omdat het aanwezig eigen vermogen van het pensioenfonds op de balansdatum lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Honeywell is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 4 juni 2019

Drs. J.H.M. Terheggen AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

12.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Honeywell een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- bijlagen (bijlage 1 t/m 2).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Groningen, 4 juni 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. H.D.M. Plomp RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Honeywell

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

12.4 Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, worden vastgesteld op basis van onderlinge getalsverhoudingen, zodanig dat iedere geleding een op gehele getallen afgerond aantal aantal zetels toegedeeld krijgt.

Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

Bijlagen

Bijlage 1 Deelnemersbestand

	Stand ultimo vorig verslagjaar	Bij	Af	Stand ultimo verslagjaar
Actieven	657	18	172	503
Slapers	1.370	172	37	1.505
Gepensioneerden	1.154	60	46	1.168
waarvan:				
(tijdelijk) ouderdompensioen	850	30	30	850
arbeidsongeschiktheidspensioen	16	0	1	15
partnerpensioen	273	25	11	287
wezenpensioen	15	5	4	16
Totaal:	3.181	250	255	3.176

Bijlage 2 Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In deze, door de wet verplicht gestelde nota, wordt het beleid van het fonds beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

Actuariële analyse

In deze analyse wordt de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Asset Liability Management (ALM)

Het in kaart brengen van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsmix. Met behulp van ALM-simulatiemodellen worden beelden geschetst van de kansen en bedreigingen voor het pensioenfonds in diverse economische scenario's.

Beleggingsfonds

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. Ook wel beleggingsportefeuille.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de over de afgelopen 12 maanden gepubliceerde dekkingsgraden, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS met UFR-methodiek.

Benchmark

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet.

Contante waarde

De huidige waarde van een bedrag waarover je pas na een bepaalde periode de beschikking hebt.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de waarde van de pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen. De netto activa zijn het saldo van het belegd vermogen, de andere activa en de schulden.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen de nominale en de reële dekkingsgraad:

- **Nominale dekkingsgraad**
Bij de nominale dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen géén rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.
- **Reële dekkingsgraad**
Bij de reële dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen wel rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.

Daar waar in het jaarverslag over 'de dekkingsgraad' wordt gesproken, wordt de nominale dekkingsgraad bedoeld.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan de pensioenregeling van het pensioenfonds is de doorsneepremie een gelijk percentage van de pensioengrondslag. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenkosten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen. Iedereen betaalt dit percentage als pensioenpremie, waardoor geslacht, leeftijd en burgerlijke staat geen rol meer spelen.

Duration

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

Eigen vermogen

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het fonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfonds zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het eigen vermogen groot genoeg is.

Ervaringssterfte

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftেকansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

Franchise

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

Financieel Toetsingskader (FTK)

De door DNB uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfonds die vanaf 1 januari 2015 verplicht is.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets wordt gecommuniceerd richting verschillende stakeholders.

Grondstoffen

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn: olie, graan en metalen, met uitzondering van edelmetalen.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van (extra hoge) risico's bij een levensverzekeraar, zoals het overlijdensrisico en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Inlooperisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds bij ingang van de (collectieve) verzekering bestond.

Kostendekkende premie

Pensioenfonds zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het fonds in rekening brengt.

Marktwaarde

De marktwaarde is het bedrag waarvoor recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

Middellood(regeling)

Het middellood is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloodregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

Minimaal vereist eigen vermogen

De ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het fonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt is sprake van een dekkingstekort.

Opkomende markten

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend jaarsalaris te verminderen met de franchise.

Pensioenwet

Op 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. De Pensioenwet heeft tot doel de waarborgen te verschaffen voor financiële zekerheid, individuele zekerheid en uitvoeringszekerheid.

Prognosetafels

Prognosetafels geven de gemiddelde overlevings- en sterftefrequenties binnen de Nederlandse bevolking weer en worden gebruikt bij het berekenen van pensioenpremies. De prognosetafels worden aangevuld met jaartallen die de waarnemingsperiode aangeven.

Prudent person

De "prudent person regel" is gebaseerd op Europese regelgeving en ligt vast in artikel 135 van de Pensioenwet (PW). Deze regel schrijft voor dat alle beleggingen die gedaan worden met de middelen van een pensioenfonds in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn. Zo mogen er bijvoorbeeld geen te grote risico's genomen worden bij het beleggen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

Maandelijks door De Nederlandsche Bank gepubliceerde marktrente met een looptijd van 1 tot 60 jaar, waarmee de toekomstige cashflow van de verplichtingen contant moet worden gemaakt.

Reservetekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een reservetekort als de middelen ontoereikend zijn om naast de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's, ook nog de vereiste reserve beleggingsrisico's, de reserve voorgenomen pensioenaanpassing en eventuele andere reserves te dekken.

Securities lending

Security lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Stichtingskapitaal en reserves

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het fonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het stichtingskapitaal en de reserves groot genoeg zijn.

Strategic Liability Matching (SLM) fund

Een beleggingsfonds welke kan worden ingezet om de rentegevoeligheid te verkleinen.

Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens

Dit is de beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds onder het nFTK volledig mag indexeren.

Toeslagverlening

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat er een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van de pensioenaanspraken. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van het fonds dit toelaten.

Ultimate Forward Rate (UFR)

Een rentetermijnstructuur waarbij de rente voor lange looptijden beweegt richting 4,2%, waardoor de berekening van de verplichtingen minder gevoelig is voor schommelingen en mogelijk verstoorde marktomstandigheden op de financiële markten.

Uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds gedurende de looptijd van de (collectieve) verzekering bestond, maar op grond waarvan een eventueel recht op een uitkering ontstond ná afloop van de looptijd van de (collectieve) verzekering.

Verantwoordingsorgaan

De in de Principes voor Goed Pensioenfonds Bestuur gehanteerde term voor een orgaan waarin de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) zijn vertegenwoordigd en waaraan het bestuur periodiek verantwoording aflegt.

Vereist eigen vermogen

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

Visitatiecommissie

In het kader van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur kan voor het toezichthoudend orgaan gekozen worden voor een Visitatiecommissie die één keer in de drie jaar - of vaker als daartoe aanleiding is - het functioneren van het bestuur toetst. De Visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit ten minste drie onafhankelijke deskundigen.

VPL

Voor werknemers die geboren zijn in of na 1950 en deelnemer waren in de pensioenregeling per 31 december 2005, is een overgangsregeling (VPL-regeling) getroffen waardoor ze eerder kunnen uittreden. Voor de geboortejaren 1950, 1951 en 1952 betekent dit een overgangsregeling voor de oude "VUT"-toezegging van 80% van het netto salaris. Voor de geboortejaren 1953 tot en met 1972 betreft dit een overgangsregeling voor de gemiste opbouwjaren van het tijdelijk overbruggingspensioen tussen leeftijd 25 jaar en 1 januari 1998.

Waardeoverdracht(en)

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.

Colofon

Uitgegeven door:

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Stationsplein-ZW 961 Tristar I
1117 CE Schiphol

Bezoekadres:

Europaweg 27
9723 AS Groningen

Correspondentieadres:

Postbus 501
9700 AM Groningen

Telefoon: (050) 582 79 27

Fax: (050) 313 82 01

Internet: www.honeywellpensioen.nl

E-mail: pf.honeywell@tkppensioen.nl

Realisatie:

TKP Pensioen B.V.
Postbus 501
9700 AM Groningen

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Postbus 501
9700 AM Groningen
www.honeywellpensioen.nl
